CATÀLEG DELS ELEMENTS PATRIMONIALS RELACIONATS AMB EL CICLE INTEGRAL DE L'AIGUA

PLA PER A LA PROTECCIÓ, ESTUDI I DIFUSIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC VINCULAT A LA CAPTACIÓ I PORTADA DE L'AIGUA ALS MUNICIPIS DE TARRAGONA, LA CANONJA, EL CATLLAR I ELS PALLARESOS.

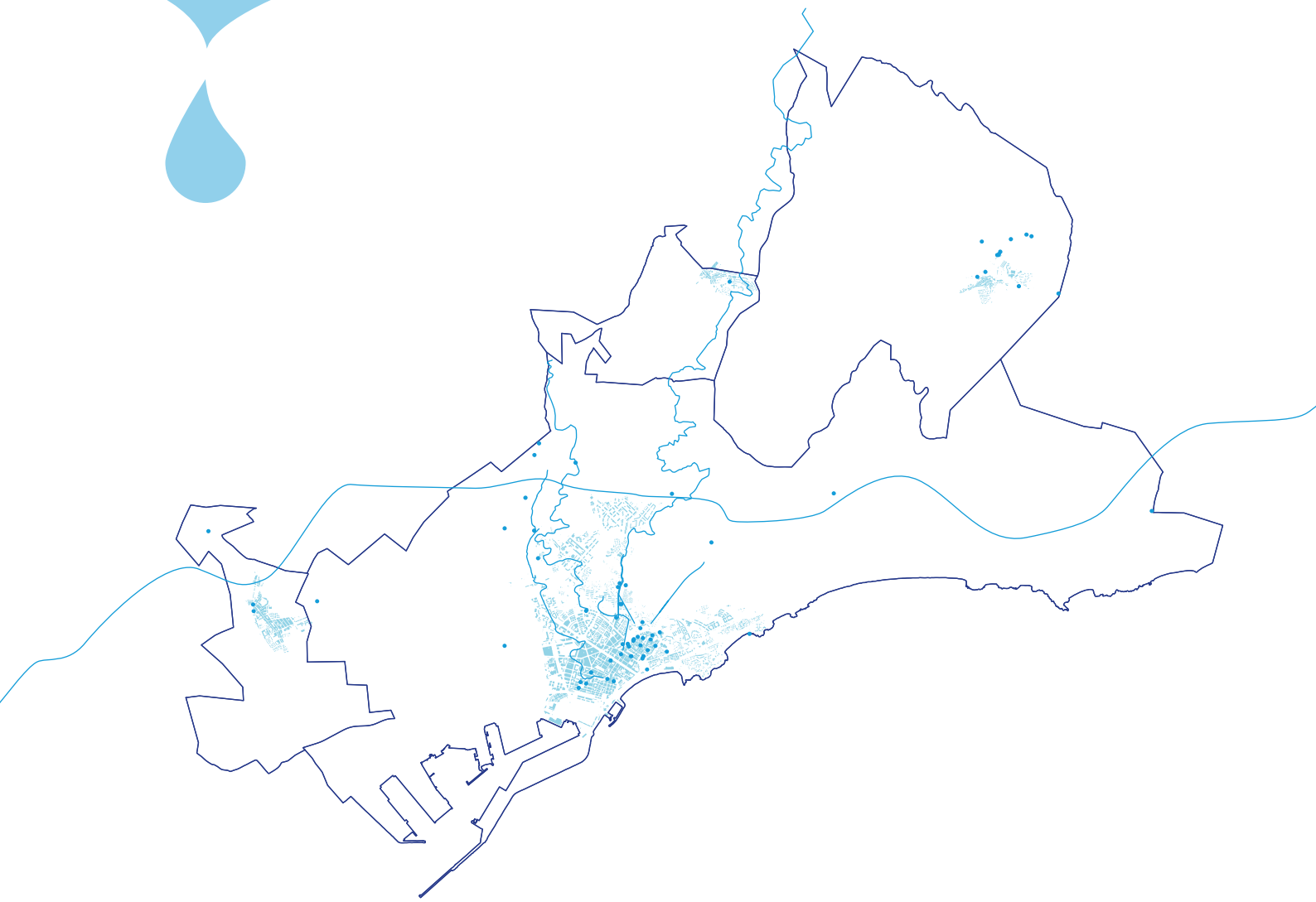

Ematsa
ICAC Institut Català d'Arqueologia Clàssica
ETSA URV Escola Tècnica Superior d'Arquitectura UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Publicació del *Catàleg dels elements patrimonials relacionats amb el cicle de l'aigua*, en el marc del Projecte per a la protecció, estudi i difusió del patrimoni històric vinculat a la captació i portada de l'aigua de Tarragona, la Canonja, el Catllar i els Pallaresos.

Aquest treball ha estat possible gràcies al conveni de col·laboració entre EMATSA, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) i l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura (ETSA) de la Universitat Rovira i Virgili, signat a Tarragona el 26 de febrer de 2019.

© d'aquesta edició, EMATSA i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC)
© del text i les imatges, els autors, llevat que s'indiqui el contrari

Primera edició: juny de 2020
Imatge de la coberta: Planimetria general dels elements patrimonials recollits en el Catàleg © EMATSA i ICAC

Catàleg dels elements patrimonials relacionats amb el cicle de l'aigua, per Josep Maria Macias, Josep Maria Toldrà i Anna Ferré, es distribueix sota una llicència de Creative Commons Reconeixement-CompartirIgual 4.0 Internacional.

ÍNDEX

Presentació.....pàg.3

Pla estratègic.....pàg.5

Metodologia

Criteris generals.....pàg.9

Criteris de valoració patrimonial.....pàg.11

Fitxa tipus.....pàg.14

Catàleg d'elements patrimonials

Plànol general dels elements.....pàg.17

Relació de fitxes per municipi.....pàg.18

Relació de fitxes per tipologia.....pàg.19

Índex general de fitxes.....pàg.20

Aqüeductes i sistemes d'abastament.....pàg.23

Conduccions i trams.....pàg.40

Dipòsits i cisternes pàg.64

Fonts i abeuradors.....pàg.88

Pous.....pàg.138

Molins, sínies i altres estructures pàg.158

Torres i respiralls.....pàg.182

Bibliografia.....pàg.190

PRESENTACIÓ

Sense aigua no hi ha absolutament res. Però el nostre actual nivell de confort i benestar fa que normalitzem allò que, durant la major part de la nostra història, no ha estat ni freqüent ni fàcil d'obtenir. I això comporta que, en el dia a dia, no valorem com correspon el que és una fita cabdal en la conformació del nostre nivell de qualitat de vida i de la nostra salut. En la societat de la immediatesa i del creixement econòmic continu sovint oblidem allò que és el més fonamental per a la nostra existència col·lectiva o supervivència individual. L'aigua és vida.

La percepció que tenim sobre la disponibilitat immediata de l'aigua és un clar exemple d'aquest oblit i desinterès. És una manca de preocupació que reflecteix tot allò que hem aconseguit com a societat, però no fa justícia al paper històric que ha tingut l'obtenció d'aigua en el nostre passat. I això es deu fonamentalment a la nostra desconeixença. La vida, el menjar i la salut depenen de l'aigua i, en els darrers temps, el lleure i determinades activitats econòmiques també. Aquest bé tant poc valorat per nosaltres, i que sovint malgastem, ha estat en altres temps de la nostra història, o fins i tot actualment en altres societats contemporànies, or líquid. A més, tot fa pensar que en un futur proper, la disponibilitat de l'aigua serà, si res no canvia, una preocupació creixent. Les respostes o solucions per resoldre la seva mancança definiran el nostre benestar i el nivell de competitivitat entre les diferents economies d'aquest món globalitzat.

Una forma d'entendre o preveure aquest futur que s'apropa és el reconeixement del valor que ha tingut l'obtenció i la gestió de l'aigua en les diferents etapes de la nostra història. I el que el nostre passat ens ensenya és que no sempre ha estat fàcil l'aprovisionament de les nostres ciutats i vil·les.

En essència, les tarragonines i els tarragonins estan molt cofois d'unes pedres que, unes sobre les altres, han aixecat imponents monuments que desafien el temps. Són restes excepcionals, font d'orgull i que han acabat configurant part de la nostra identitat. Aquest murs no són res més que l'esquelet d'unes societats que han pogut satisfer les seves necessitats bàsiques o de lleure, però el seu testimoni, tret de l'aqüeducte de les Ferrers o el Pont del Diable, no fan justícia als esforços que això ha representat.

Sovint s'ha explicat que la badia natural de l'actual Tarragona, el seu emplaçament geoestratègic i el turó costaner que arriba als 80 m sobre el nivell del mar, foren les condicions favorables que aconsellaren als romans l'elecció d'aquest indret per fer un campament militar. No es valora prou l'existència i el valor d'un extens llac soterrani, possiblement alimentat per la conca hidrogràfica del Gaià, com a factor propiciatori fonamental. Sense aquest recurs hídric no s'haurien instal·lat aquí els antics ibers, els romans no haurien establert el seu campament i sobretot, no s'hagués pogut obtenir l'aiguada del port militar.

A partir d'aquest moment la nostra història ens reflecteix les dificultats d'obtenir aigua d'una forma estable. En els primers segles de la ciutat romana o durant les etapes visigodes, medieval i moderna, la ciutat va sobreviure a base de pous i cisternes. En canvi, la gran capital imperial de la *prouincia Hispania Citerior* i la Tarragona emergent que neix a partir de la segona meitat del segle XVIII lluita per extraure l'aigua dels rius Francolí i Gaià i dur-la fins a la ciutat. Finalment, el nostre desenvolupament tecnològic ens permet fer el mateix que havien fet els antics romans: anar a cercar aigua d'un riu llunyà per abastir la ciutat i el territori. Així doncs, l'esforç que deuria representar obtenir aigua del riu Gaià en el segle I dC es pot comparar al que representa el ministransvasament del riu Ebre a finals dels anys 80 del segle passat.

El conveni marc de col·laboració signat el 26 de febrer de l'any 2019 per part de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, la Universitat Rovira i Virgili i l'empresa Municipal Mixta d'Aigües de Tarragona S.A. (EMATSA) representa la creació d'un espai de treball conjunt entre tres institucions compromeses amb la recerca, la preservació i la difusió d'un Patrimoni Històric comú, en relació amb el subministrament d'aigua a la ciutat de Tarragona i amb una part del seu territori. Per primer cop, aquestes tres institucions fixaren uns objectius amb la voluntat de difondre i preservar el llegat que ha deixat la gestió de l'aigua, com una forma de destacar el paper que la satisfacció d'aquesta necessitat primària ha tingut en el nostre esdevenir i amb la ferma voluntat de projectar aquest passat dins les estratègies de socialització cultural. No els mou tan sols un anhel historicista, de documentació d'una tasca d'enginyeria, de coneixements geològics aplicats, de gestió d'equips i de resolució de dificultats de tota mena. Darrera de tot plegat hi ha un interès subjacent en revaloritzar el paper històric de la gestió de l'aigua en la conformació de la nostra societat i el nostre territori.

No es valora el que no es coneix i, com s'ha comentat a l'inici, actualment sembla que la societat doni per fet que obrint una aixeta surt aigua, desconeixent que darrera d'aquest fet tan simple hi ha anys i segles de treballs i estudis sobre aqüífers, rescloses, desnivells, pressions... És un món apassionant d'esforços i aprenentatges que cal donar a conèixer per tal que, com a societat, prenguem consciència de la dificultat de subministrament de l'aigua de boca, l'aigua de reg, l'aigua per a les activitats lúdiques, etc.

Aquell mateix dia indicat, es va signar un primer conveni específic de col·laboració amb la voluntat de redactar un Pla estratègic inicial per a la protecció, estudi i difusió del patrimoni històric vinculat a la captació i portada de l'aigua als municipis de Tarragona, la Canonja, el Catllar i els Pallaresos. El text introdueix els resultats d'aquesta primera tasca, tot i que la major part dels esforços s'hagin destinat a la creació d'un catàleg dels principals elements patrimonials relacionats amb el cicle integral de l'aigua i fent un especial èmfasi en aquelles antigues evidències que formen part del nostre patrimoni històric. Sense aquesta base de coneixement no serà factible la definició i posada en marxa d'estratègies futures d'actuació.

Josep M. Macias (ICAC) i Josep M. Toldrà (ETSA-URV)

PLA ESTRATÈGIC

Cal advertir al lector que aquestes propostes esdevenen un esbós o una primera estratègia de socialització i disseminació d'una realitat històrica que actualment se'ns presenta de forma dispersa i difusa. Els esforços que s'han esmerçat per aconseguir aigua constitueixen avui un patrimoni humà que passa desapercebut en el nostre relat col·lectiu i que es troba constituït per una sèrie d'elements que podem incloure en el Patrimoni Arquitectònic, més altres que encara són equipaments o serveis actualment vinculats al subministrament de l'aigua.

Aquesta variabilitat de realitats fa que els plantejaments que exposem a continuació no defineixen únicament un document de treball per valorar, i adaptable a les circumstàncies i voluntats de cada moment, sinó també una relació de *casos d'estudi* o *de difusió* amb una consideració patrimonial que pot variar amb el temps. És obvi que el patrimoni romà gaudeix d'un tractament especial en el nostre entorn, però si es vol fer un relat diacrònic que arribi fins als nostres dies cal atendre també a les evidències d'època medieval, moderna o contemporània.

Per tot això, una tria futura de les actuacions de dinamització no ha de cenyir-se exclusivament als aspectes temporals i, en conseqüència, l'establiment de les prioritats d'actuació també pot obeir a altres criteris igualment significatius.

- La rellevància patrimonial o històrica de cadascun dels elements en el seu context temporal.
- L'emplaçament urbà o territorial del cas d'estudi en base a la proximitat amb altres espais ja consolidats dins la oferta cultural o turística. Aquest aspecte determina la seva potencialitat museogràfica.
- La rellevància històrica o funcional de cada element en relació al desenvolupament de la xarxa de subministrament de l'aigua.
- La possibilitat d'establir col·laboracions institucionals amb altres agents patrimonials que custodien o són propietaris d'elements vinculats a l'aigua. En aquest cas, la col·laboració amb els Ajuntaments implicats en aquest conveni. En relació a la ciutat de Tarragona és necessària la relació amb el Museu d'Història municipal i, puntualment, amb l'Arquebisbat com a entitat propietària de determinats elements.

En funció d'aquests circumstàncies proposem una sèrie d'actuacions que, a nivell temporal, es poden desenvolupar de forma concatenada, paral·lela o, simplement, en fases esglaonades. Òbviament la promoció i execució d'aquests objectius no són competència exclusiva d'Ematsa; si bé des d'aquesta institució, o a partir del conveni marc que ha propiciat aquest conveni específic, poden definir-se i perioditzar-se una sèrie d'iniciatives que, amb el temps, portaran a terme la materialització d'un relat de l'aigua.

1. Participació/promoció en **projectes de caire patrimonial** associats a actuacions de dignificació, restauració, excavació o posada en valor dels elements arqueològics vinculats al proveïment d'aigua de l'antiga ciutat de Tarraco.
   - **Els aqüeductes romans a Tarragona ciutat**. Les restes d'*specus* vinculats als dos principals aqüeductes de la ciutat són escasses però ben significatives i, malauradament, no es troben en les degudes condicions de preservació o de senyalització. Això fa que no siguin prou presents en l'imaginari històric de la ciutat. Les restes del Camí de l'Angel es troben en unes condicions impròpies d'una ciutat que vol ser referent com nucli històric i turístic (C004), així com un tram final a l'entorn de Sant Pere i Sant Pau. Les conservades en el Camp de Mart (C005) o en l'actual accés al Passeig Arqueològic (C008) ofereixen la possibilitat d'implementar el discurs de l'aigua en les visites al centre històric de la ciutat. Les actuacions a desenvolupar en C005 i C008 són mínimes i es tracten d'indrets urbans molt transitats i pròxims al centre d'acollida de la gran maqueta de Tarraco i a la volta del Pallol, on està previst desenvolupar el projecte Porta Tàrraco.
     La ciutat ofereix, excepcionalment, la possibilitat de visitar dos segments d'aqüeducte excavats en la muntanya. Per una banda, el tram que connecta C005 i C006 i, per l'altra el *Cuniculus* de la ciutat (A003). Malauradament, són intervencions que demanen una gran inversió i plantegen dificultats de museïtzació i de seguretat.
   - **Les cisternes de Tarraco i Tarragona.** Ofereixen un discurs alternatiu ja que reflecteixen diversos períodes històrics de carestia i la necessitat de recollir aigua de pluja. Algunes d'aquestes cisternes no tenen possibilitats de museïtzació (D003, D006), però una d'elles (D004) es troba actualment integrada en la visita al museu diocesà i unes altres properament ampliaran l'oferta patrimonial del Museu Bíblic Tarraconense (D011). Cap la possibilitat d'ampliar aquest discurs històric amb altres vestigis arqueològics menors documentats en el Jardins de la Diputació, en el fòrum municipal de la ciutat o en l'actual seu del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya a Tarragona.
   - **El Camí de l'aigua.** La conducció romana que neix al riu Gaià en el municipi del Pont d'Armentera es avui objecte d'estudi arqueològic mitjançant el projecte Els Aqüeductes romans de Tàrraco, conduït per l'ICAC. Aquest projecte cerca conèixer amb precisió l'itinerari de la conducció romana i, de retruc, està documentant la mina de l'Arquebisbe (A005), traçada en el segle XVIII i aprofitant en part l'estudi topogràfic de la canalització romana. Ambdues realitats esdevenen obres d'enginyeria civil que representen diferents moments històrics i que, discontínuament, sorgeixen en la superfície connectant amb el paisatge rural: camins, marges, respiralls. És una oportunitat per contrastar el coneixement tècnic de dues èpoques diferents i el millor exemple que mostra la conjunció entre el Patrimoni Històrica i el Natural.
   - Aquest Patrimoni es troba a l'abast de la ciutadania mitjançant Caminades Populars i rutes de senderisme, si bé es proposa, en les rutes de senderisme preexistents, intensificar la museïtzació d'espais naturals d'interès on conflueixin els aqüeductes romà i modern. En aquest sentit, les intervencions arqueològiques s'estan intensificant en el municipi dels Pallaresos, on conflueixen interessos de relat social, turístic i docent.

2. Actuacions de **difusió museogràfica i ciutadana** mitjançat suports diversos ubicats *in situ*. Aquesta intervenció no rau exclusivament en una senyalística o plafonatge sinó que es poden establir punts de consulta -p. ex. codis QR- dels continguts *media* disponibles a la xarxa. Ha de ser una senyalística homogènia que indiqui tots els elements històrics vinculats a la portada de l'aigua incloent-hi els diferents períodes històrics. Aquesta senyalística ha d'estar interrelacionada amb els continguts disponibles a la xarxa i ha de formar part d'un itinerari propi i paral·lel als recorreguts de visita o de senderisme ja existents.
   - En el cas de la **ciutat de Tarragona**, es proposa l'edició de mapes de carrers o fulletons amb informació tematitzada sobre el relat de l'aigua que inclogui tots elements visitables de la ciutat, sense distinció cronològica. Aquesta actuació, sincronitzada amb el contingut en xarxa i amb el Museu d'Història, es pot aplicar a les restes arqueològiques, dipòsits, fonts històriques, etc.
   - En el cas del Territori, el "**camí de l'aigua**" és la realitat més coneguda i defineix una ruta entre la ciutat de Tarragona i Puigpelat (PRC-159). És proposa la implementació d'una senyalística específica en aquells espais d'alt interès. Cal valorar l'ampliació de l'itinerari esmentat a partir de les recents actuacions arqueològiques, que permeten resseguir les restes arqueològiques de l'aqüeducte romà fins al Pont d'Armentera.
   - Caldria aprofitat l'espai de l'**Anella Verda**, dins del qual es troba l'aqüeducte de les Ferreres, per implementar continguts pedagògics vinculats a la portada de l'aigua. Així com valorar possibles actuacions similars en el cas de la mina de l'Arquebisbe.

3. Actuacions de documentació topogràfica i aplicació dels *Sistemes de Captura Massiva de Dades*: fotogrametria, documentació en escàner làser i reconstruccions digitals del terreny. Els resultats d'aquestes actuacions poden tenir aplicació científica i museogràfica.
   - Documentació fotogràfica i fotogramètrica d'elements arquitectònics conservats en superfície: sistemes d'aqüeductes i conduccions, dipòsits, fonts, etc.
   - Documentació en escàner làser i creació de models digitals del terreny en aquells elements d'accés i comprensió complexa. Són una sèrie d'actuacions que es poden desenvolupar en els traçats soterrats de les conduccions o en algunes de les cisternes de fàcil accés de la ciutat. Aquesta documentació és fonamental per a la creació de models tridimensionals pedagògics i d'aplicació museogràfica.

4. Desenvolupament d'actuacions de difusió estable i actualitzada dels contingut relacionats amb el subministrament i la gestió de l'aigua la Xarxa.
   - Per una banda es planteja la creació d'un **catàleg en xarxa dels elements d'interès patrimonial** relacionats amb el subministrament de l'aigua a Tarragona, a partir de la tasca ara efectuada. Aquest catàleg podria ser la base d'una "exposició virtual permanent" dels elements patrimonials, d'accés lliure a internet i també consultable en els espais museogràfics propis. Cal preveure actuacions d'actualització de continguts i d'implementació de material visual de suport.
   - Establir **canals de col·laboració** o promoció amb d'altres iniciatives per tal d'interactuar amb la informació ja disponible a la xarxa com a resultat d'iniciatives preexistents. Per exemple:
     - Camins del Tarragonès (Consell Comarcal del Tarragonès)
     - Activitats del Grup Excursionista del Camp de Tarragona (GECT)
     - Usuaris particulars de Tinet
     - Wikilock
     - Aplicacions de *Geocaching* o similars (per exemple la Font del Llorito)

    - Webs de Patrimoni Fluvial, com la de les Terres del Gaià.
- Creació d'una col·lecció, d'accés lliure a través de la xarxa, de models tridimensionals o de reconstrucció digital del terreny o bé del seu entorn urbanístic que estiguin relacionats amb el patrimoni de l'aigua. Es proposa hostatjar aquesta col·lecció en la plataforma internacional Sketchfab, considerada actualment l'espai de referència de visualització de models tridimensional vinculats, entre d'altres, al patrimoni històric i arquitectònic. L'ICAC ja utilitza aquesta plataforma per a difondre la seva col·lecció de patrimoni en 3D (accessible des de la web de l'Institut).

5. Actuacions d'assessorament en el marc del Festival de Tàrraco Viva o bé en les instal·lacions d'Ematsa.
- Actuacions de difusió en format tradicional: conferències, visites o itineraris guiats, etc.
- Suport a la creació de punts d'interpretació en espais d'alt interès ciutadà i patrimonial. Per exemple, es planteja actualment un petit centre d'interpretació de la Mina de l'Arquebisbe en les actuals instal·lacions d'Ematsa.
- Suport en la creació de tallers per a infants, centrats en les tècniques constructives o en la física de l'aigua. Per exemple:
    - Construcció d'una maqueta a escala de l'aqüeducte de les Ferreres en base a fitxes (carreus) i motlles (cintres de fusta) per a la seva recomposició.
    - Construcció d'una maqueta de mines o punts d'extracció de terres o respiralls.

METODOLOGIA

Criteris Generals

L'elaboració d'aquest catàleg, tot i haver estat un procés llarg i divers, es pot sintetitzar en tres fases. En un inici, ha estat necessari establir un estat de la qüestió sobre quina documentació (sobretot bibliogràfica) es podia recopilar en relació al món de l'aigua en el territori estudiat. Alhora, ha estat necessari determinar i llistar tots els recursos disponibles que poguessin ser d'ajuda per a la recopilació de la informació imprescindible. En segon lloc, s'ha procedit a l'organització i processament de la informació obtinguda, per, finalment, apuntar una valoració patrimonial dels elements en ares de construir una base sòlida per a un posterior pla estratègic de difusió i divulgació d'aquest patrimoni. Cal esmentar que, com tota investigació, desenvolupament la consecució de les diferents fases no ha estat estrictament lineal, ja que al llarg del procés s'ha hagut d'anar endavant i enrere per redefinir i ampliar elements o incloure nou material.

a) Obtenció de la informació

Atès que per a elaborar el catàleg no es comptava amb un llistat previ dels elements a estudiar, el primer pas ha estat diversificar i ampliar tots els recursos i fonts d'informació disponibles amb l'objectiu de configurar un marc sobre el qual construir un primer índex del catàleg. Així doncs, s'ha fet ús de referències bibliogràfiques generals que ja havien fet certa labor de catalogació anterior, com el *Catàleg Patrimonial del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Tarragona* (2013), la *Planimetria Arqueològica de Tàrraco* (2007), o l'"Inventari Fluvial del Gaià" (encara en desenvolupament i fase de revisió); però també d'altres de caràcter més específiques relacionades amb alguns elements en particular. Cal destacar, en aquest sentit, el treball de M. Aleu, en forma de manuscrits, sobre l'aigua a Tarragona (veure bibliografia).

Més enllà de les referències bibliogràfiques, també s'han utilitzat planimetries existents de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) per tal de localitzar possibles elements no especificats en cap dels documents consultats. Així doncs, també ha sigut de rellevant importància tota la informació i ajuda aportada per EMATSA, amb especial menció al Jordi Vallvé, en Rafa Torrico, en Joaquim Cuadrado, en Ramon Boada i la Mª José Budí. S'han realitzat també entrevistes i contactes amb els Ajuntaments i Arxius dels diferents municipis, així com amb persones que en pogueren tenir informació rellevant. En aquest sentit cal agrair enormement la col·laboració de Maribel Serra d'AITASA, Samuel Urbano (regidor de cultura del Pallaresos), Maria Grau (Els Pallaresos), Miquel Orellana (La Canonja), Araceli Garcia (arxiu municipal de La Canonja) i de Josep Zaragoza (El Catllar). Ha sigut molt important també el treball de recerca fet a nivell intern a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura amb en Josep Mª Toldrà, i a l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica amb el Josep Mª Macias i el Jordi López. Alhora, ha estat de vital importància tot el treball de camp de localització i catalogació fotogràfica de tots aquells elements que així ho han permès.

b) Organització, gestió i processament de la informació

El collage de les diverses fonts ha permès, per suma i comparació, una àmplia llista d'elements en possibilitat de formar part del catàleg, dels que s'ha procedit a definir i decidir quins havien de conformar-ne l'índex definitiu. Així doncs, i sempre amb un objectiu de divulgació més enllà de l'interès i la importància que ja suposa la pròpia catalogació, s'ha decidit incloure en el catàleg: aqüeductes i xarxes de distribució, conduccions i trams específics relacionats amb l'aigua, dipòsits i cisternes, fonts, pous, mines, molins, i torres o respiralls vinculats a canalitzacions. Configuren un total de **104 elements** a estudiar. Cal especificar que no s'ha fet cap exclusió d'elements en funció de la seva època, incloent en el catàleg des d'elements romans fins les xarxes de captació i distribució contemporànies encara en ús. S'entén així, que tots aquells elements que hagin tingut en el passat o tinguin encara en el present una funció relacionada amb el subministrament de l'aigua a la ciutadania poden i han de ser considerats patrimonials.

Tota aquesta informació s'ha processat mitjançant la creació d'una base de dades general, incloent la caracterització de cada element, època, tipologia, localització, referencies bibliogràfiques... A partir d'aquesta base de dades s'ha bolcat tota la informació en cada una de les fitxes realitzades (un total de **83 fitxes** realitzades). En cada una d'aquestes fitxes s'ha determinat una valoració d'interès patrimonial i d'estat de conservació que, en conjunt, haurien de poder determinar quins són els elements que requereixen amb caràcter més urgent una intervenció, tenint en compte també al seva capacitat de formar part d'un pla de difusió de major escala. Per completar les fitxes, s'han realitat alhora una sèrie de planimetries on es localitzen no només els elements específics, sinó també els traçats coneguts dels aqüeductes o les xarxes de subministrament.

c) Resultats finals, valoració i perspectives de futur

L'objectiu final del catàleg és, per un costat, tenir constància de quin és tot aquest patrimoni en els quatre municipis de Tarragona, El Catllar, Els Pallaresos i La Canonja, en un mateix document que n'unifiqui el format i la disponibilitat. Es tracta d'un treball que es troba encara en fase d'ampliació, fet que la base de de dades modificable permet amb facilitat. Així doncs, en una segon fase ja prevista i que es durà a continuació, el s'afegiran al catàleg aquelles fitxes corresponents als municipis del Catllar, La Canonja i Els Pallaresos, que actualment es troben ja llistats, localitzats i en fase d'estudi i revisió.

Es contempla també com a part d'aquesta segona fase, la redacció d'un pla estratègic de difusió, que prendrà com a punt de partida les actuacions recomanades en alguns d'aquests elements derivades de la corresponent valoració patrimonial. Alhora, ja s'ha procedit a establir una base cartogràfica amb la geolocalització de tots els elements, amb la possibilitat futura de poder configurar un document de fàcil consulta online en una següent fase de desenvolupament del Pla Estratègic de difusió.

Anna Ferré Boltà (ETSA-URV)

Criteris de valoració patrimonial

a) Interès patrimonial

HISTORICISTA		
Antiguitat	Època Romana	5
	Època Medieval	4
	Època Moderna	3
	Època contemporània	2
	Segle XX	1
Factor corrector, importànica de l'element en el context històric de l'època en què es va construir	Molt destacat en el seu context històric	5
	Destacat en el seu context històric	4
	A considerar dins el seu contex històric	3
	Menor dins el seu context històric	2
	Irrellevant	1
Inclòs a la llista de la Unesco (2000)	Sí	5
	No	0
Rellevància històrica en la xarxa de suministrament	Fonamental en el subministrament d'aigua	5
	Infraestructura complementària	3
	Element auxiliar o menor	1
URBANISME-PLANEJAMENT		
Ubicació urbana de l'element	Associat a un espai museogràfic	5
	Dins centre històric	4
	Dins nucli urbà	3
	Perifèria Tarragona	2
	Territori Tarragona	1
	Inaccessible	0
Protecció legal	BCIN	5
	BCIL	3
	Algun altre tipus de catalogació o aparició en bibliografia de referència	1

I

b) Estat de conservació

ESTRUCTURA		
Estructura principal, estabilitat	No presenta cap problema.	5
	Patologies puntuals o lleus que de moment no tenen cap afectació en l'estabilitat del monument.	4
	Patologies lleus, però que per la seva extensió o evolució es pot preveure que si no s'actua acabaran provoncant afectacions a l'estabilitat general de l'estructura.	3
	Problemes estructurals evidents que fan necessari planificar actuacions urgents per evitar col·lapses.	2
	Estructura amb col·lapses parcials	1
	Estructura totalment col·lapsada.	0
Pervivència estructures originals	Estructura principal original	5
	Estructura principal essencialment original i intacta però incomplerta o amb alteracions.	4
	Estructura principal amb una barreja de parts originals i alteracions, o amb buits notoris, però on encara es pot llegir clarament la configuració general inicial.	3
	Alteracions generalitzades però encara es poden identificar les parts originals, tot i que es fa difícil restituir totalment la configuració inicial.	2
	És fa difícil identificar les parts originals de l'estrucutra.	1
	No sembla que pervisquin parts originals de l'estrucura.	0
Fonamentació-subsòl	No s'identifica cap indici que indiqui problemes a la fonamentació-subsòl.	5
	Tot i que no s'aprecien a l'element patologies derivades de la fonamentació-subsòl, s'identifiquen al seu entorn manifestacions d'alteracions del subsòl o l'orografia que podrien generar afectacions.	4
	S'aprecien patologies lleus a l'element que no comprometen la seva estabilitat però es poden relacionar amb la fonamentació o amb alteracions del subsòl o l'orografia visibles a l'entorn.	3
	L'element presenta patologies que es poden relacionar clarament amb asentaments de la fonamentació, o a l'entorn adjacent s'identifiquen manifestacions d'alteracions del subsòl o l'orografia que poden desembocar a la llarga en col·lapses estructurals.	2
	L'element presenta patologies que es poden relacionar clarament amb asentaments de la fonamentació i que poden desembocar en col·lapses a curt termini, o bé a l'entorn adjacent s'identifiquen manifestacions d'alteracions del subsòl o l'orografia que poden desembocar en col·lapses estructurals inminients.	1
	Col·lapses relacionats amb problemes la fonamentació-subsòl.	0
ACABATS		
Paraments	Quasi la totalitat dels acabats originals dels elements constructius són visibles i estan en bones condicions.	5
	La major part dels acabats originals dels elements constructius són visibles i estan en condicions acceptables.	4
	Barreja de parts originals i alteracions als acabats dels elements constructius, però encara es pot llegir clarament la configuració general inicial.	3
	Alteracions generalitzades als acabats dels elements constructius, però encara es poden identificar les parts originals, tot i que es fa difícil restituir totalment la configuració inicial.	2
	És fa difiícil identificar els acabats originals de l'element.	1
	No sembla que pervisquin acabats originals de l'element.	0
FUNCIONAMENT		
Condicions d'ús	En ús o amb capacitat per desenvolupar la funció per la qual es va construir l'element.	5
	Element danyat o amortitzat, però proper a les condicions necessàries per entrar en ús.	4
	Element amb deterioraments que impedeixen de forma evident que desenvolupi la funció per la qual es va construir, però aquesta és perfectament identificable.	3
	Alteracions i deteriorament generalitzats, però encara es poden identificar les parts originals, tot i que es fa difícil entendre la seva funció original.	2
	Restes fragmentaris.	1
	Element completament disgregat.	0
SEGURETAT		
Manteniment	Les mesures de seguretat son adeqüades per efectuar de forma adequada i rutinària les operacions de manteniment.	5
	Es poden realitzar operacions de manteniment, però planificant i aportant mesures de seguretat individuals i col·lectives específiques.	3
	No es poden realitzar operacions de manteniment.	0
Visitants	Es pot garantir un accés de visitants a l'element atenent a les condicions d'ús i accessibilitat prescrits per la normativa vigent.	5
	Es pot visitar l'element des d'una certa distància o bé aportant mesures de seguretat específiques per l'activitat.	3
	No es pot visitar.	0
ENTORN		
Activitats	Sense activitats, construccions o infraestructures properes que amenacin la integritat de l'element o dificultin la seva comprensió.	5
	Amb activitats, construccions o infraestructures properes que no suposin una amenaça per la seva integritat però dificultin entendre l'entron original de l'element.	3
	Amb activitats, construccions, infraestructures properes que suposin una amenaça per la integritat de l'element.	0
Accés	Recorregut des d'una via pública o a través d'un itinerari adequat que permet l'accés per visites i manteniment.	5
	Recorregut des d'una via pública o itinerari impracticalbe per visites però que permet l'accés per manteniment.	3
	Sense accés adequat per realitzar operacions de manteniment rutinàries.	0

c) Recomanacions

ESTRUCTURA	
E.1	Monitorització moviments estructura.
E.2	Monitorització afectacions de les activitats properes (vibracions trànsit rodat, ferrocarrils, activitats industrials).
E.3	Estudis geo-tècnics per garantir l'estabilitat del subsòl, especialment allí on les intervencions a l'entorn o l'orografia del terreny hagin pogut provocar canvis.
E.4	Simulacions estructurals estàtiques (pes propi, sobrecàrregues i empentes degudes a la pressió hidràulica en condicions típiques d'ús) i dinàmiques (terratrèmols, empentes hidràuliques variables, afectacions d'agents atmosfèrics tipus pluja, neu o vent).
E.5	Recollida de mostres d'elements constructius per modelitzar el seu comportament físic (per tal d'establir una caracterització pels càlculs estructurals).
E.6	Recollida de mostres d'elements constructius per modelitzar el seu comportament químic (determinar la seva reacció i evolució envers els elements atmosfèrics, naturals i resultants de les activitats antròpiques, i si és el cas, de la reacció respecte a les aigües pluvials o canalitzades amb les quals està en contacte).
E.7	Apuntalaments o altres mesures provisionals per assegurar l'estabilitat mentre es planifiquen intervencions de reforç o consolidació estructural.
E.8	Reforços i consolidacions estructurals. Intervencions de caire permanent destinades a millorar l'estabilitat estructural a llarg termini de l'element.

ACABATS	
A.1	Extracció de mostres d'elements constructius per ser analitzar-los i, en funció de les dades obtingudes, definir els materials a usar en futures restauracions.
A.2	Aixecaments 3D mitjançant sistemes òptic de captura massiva de dades per tal de registrar la geometria externa dels elements amb valor patrimonial.
A.3	Neteja de paraments.
A.4	Reparació o consolidació paraments.

SEGURETAT ÚS I ACCESSIBILITAT	
UA.1	Instal·lació-adaptació d'elements de seguretat i protecció per les tasques de manteniment (línies de vida, escales ús restringit, punts d'accés controlat).
UA.2	Instal·lació-adaptació d'elements de seguretat i protecció per visites (protecció caigudes, lliscabilitat paviments).
UA.3	Intervenció per assolir requisits accessibilitat per manteniment.
UA.4	Intervenció per assolir requisits accessibilitat per visites.
UA.5	Tancament punt accés element o tancament del recinte on s'ubica.
UA.6	Control a distància (vídeo-vigilància, monitorització de temperatures, humitats, nivells d'aigua, sensors de moviment-vibracions).

SENYALITZACIÓ	
S.1	Intal·lació senyalització contextualitzant l'element dins els sistema de distribució d'aigua.
S.2	Instal·lació senyalització explicativa del context històric-patrimonial del l'element.
S.3	Senyalització interactiva.

IL·LUMINACIÓ	
I.1	Instal·lació d'il·luminació de balissament.
I.2	Instal·lació d'il·luminació per tasques de manteniment.
I.3	Instal·lació d'il·luminació museogràfica.

Fitxa tipus

La configuració de les fitxes corresponents a aquest catàleg patrimonial s'ha pensat tenint en compte una sèrie de criteris amb l'objectiu d'aconseguir un document àgil, amb capacitat d'adaptació, i amb perspectives de creixement. Així, cada una de les fitxes no s'allarga més de dues pàgines dinA4 (exceptuant un cas en el que ha sigut impossible condensar la informació).

Alhora, donada la naturalesa tant àmplia del catàleg, on ha calgut incloure elements de tipologies molt diferenciades, s'ha pensat un format flexible capaç d'integrar el millor possible totes les casuístiques sota un criteri d'uniformitat. S'han organitzat en un total de quatre apartats generals, on cadascun aporta un tipologia diferents d'informació o documentació. En primer lloc, una fitxa tècnica amb les dades generals, la localització i les valoracions patrimonials esquematitzades. Just a la dreta s'ha preparat un espai per incloure una imatge principal de l'element (sempre que ha sigut possible), i just a sota, en format horitzontal, una cartografia amb la ubicació i geolocalització de l'element. La següent plana correspon a un únic apartat que inclou la descripció d l'element i les referències utilitzades.

S'ha procurat idear un sistema que, a més a més de proporcionar uns criteris d'uniformitat i permetre una lectura àgil del document, tingui capacitat per créixer i desenvolupar-se, podent incloure tots aquells elements que siguin descoberts en un futur.

0000_NOM DE L'ELEMENT

DADES GENERALS

TIPOLOGIA: *Aqüeducte / Conducció / Dipòsit / Font / Molí / Pou / Mina / Sínia / Torre / Respirall*
PERÍODE: *Romà / Medieval / Modern / Contemporani (segons criteris històrics)*

LOCALITZACIÓ

MUNICIPI: *Tarragona / El Catllar / La Canonja / Els Pallaresos*
ADREÇA: *Direcció postal (en entorn urbà)*
COORDENADES UTM 31N: *Geolocalització*

DADES PATRIMONIALS

PROTECCIÓ: *BCIN (Bé Cultual d'Interès Nacional) / BCIL (Bé Cultural d'Interès Local) / BC (Bé Cultural)*

INTERÉS PATRIMONIAL

●●●●○ *[Valoració en una escala entre 1-5]*

ESTAT DE CONSERVACIÓ:

●●●●○ *[Valoració en una escala entre 1-5]*

ACCIONS RECOMANADES:

Possibles recomanacions de conservació, restauració, o difusió.

IMATGE PRINCIPAL

Fotografia de l'element inventariat. En la majoria dels casos s'ha optat per la realització de fotografies exclusives per aquest catàleg, tot i que en altres elements ha sigut necessari extreure-les de referències bibliogràfiques o arxius històrics. En tots els casos s'especifica la font de la fotografia o la imatge.

En alguns casos pot donar-se el cas de no disposar de documentació gràfica de l'element, o bé per la seva inaccessibilitat (com ara un element que fou excavat però que es conserva tapat) o per haver sigut destruït sense haver-se registrat gràficament ni fotogràficament.

CARTOGRAFIA

Planimetria amb la ubicació de l'element catalogat, i si s'escau, altres elements que en són pròxims. La cartografia s'ha fet a partir de fotoplans de Google Earth en blanc i negre, amb els elements geolocalitzats marcats a sobre en color blau. S'ha utilitzat aquest mètode per poder representar alhora la ubicació sobre una cartografia detallada, actualitzada, i de fàcil comprensió per a qualsevol públic.

0000_NOM DE L'ELEMENT

DESCRIPCIÓ

Descripció resumida de l'element a partir de les fonts bibliogràfiques consultades, les aportacions documentals de tercers, i el treball de camp realitzat específicament per a la redacció del catàleg.

IMATGE

- *Autoria, font documental, o bibliogràfica de la imatge principal.*

BIBLIOGRAFIA

- *Bibliografia i fonts documentals específiques de l'element.*

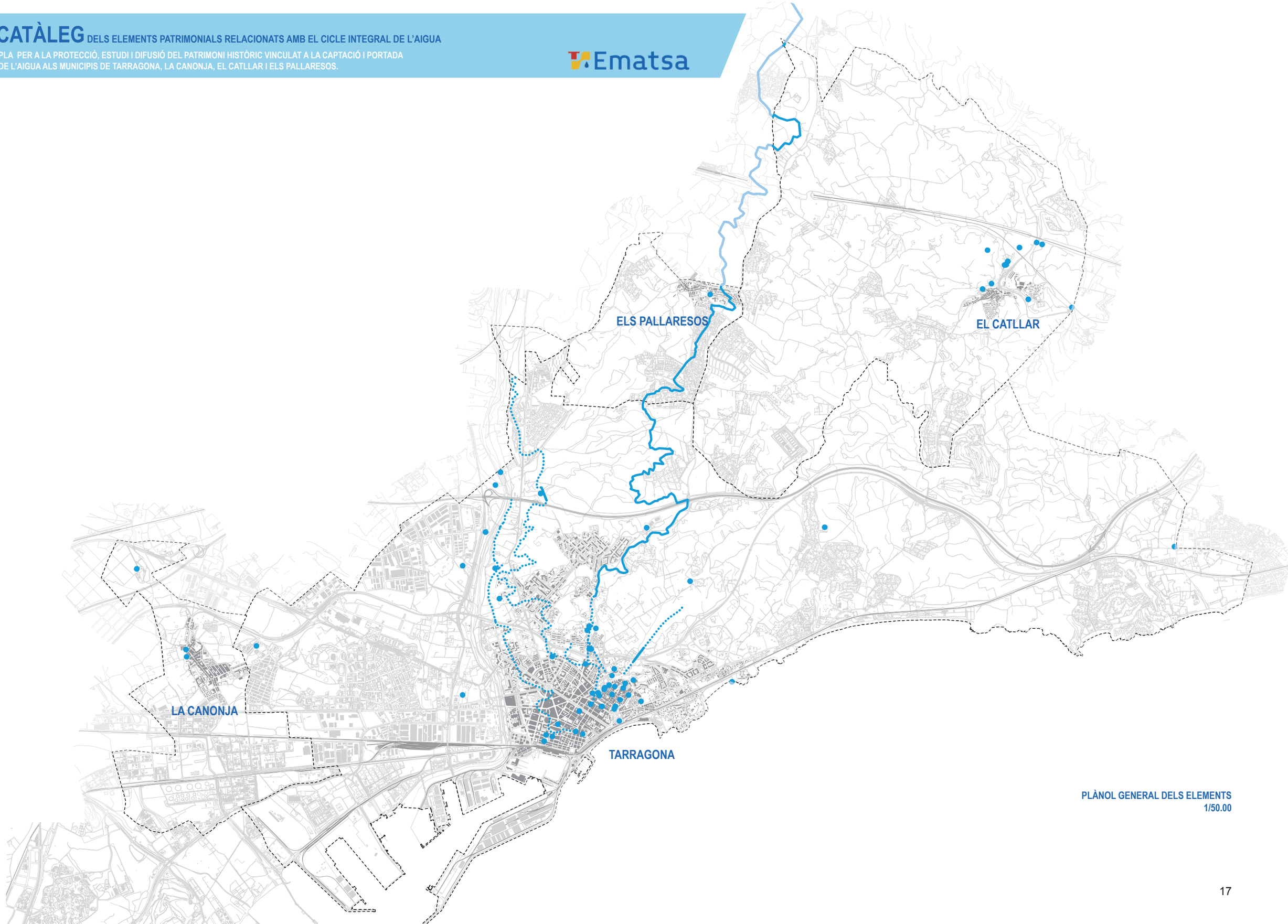

PLÀNOL GENERAL DELS ELEMENTS
1/50.00

Relació de fitxes per municipi

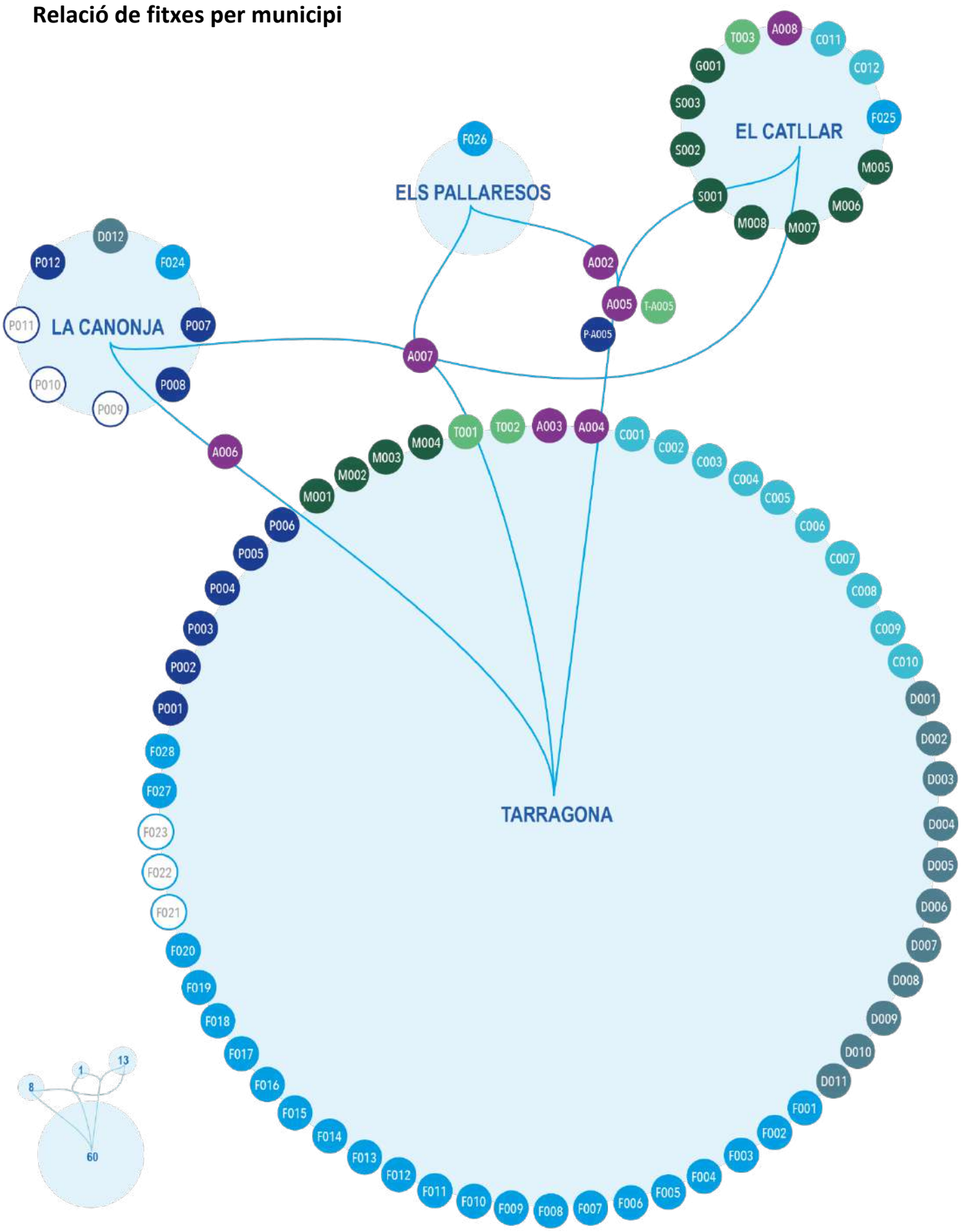

Relació de fitxes per tipologia*

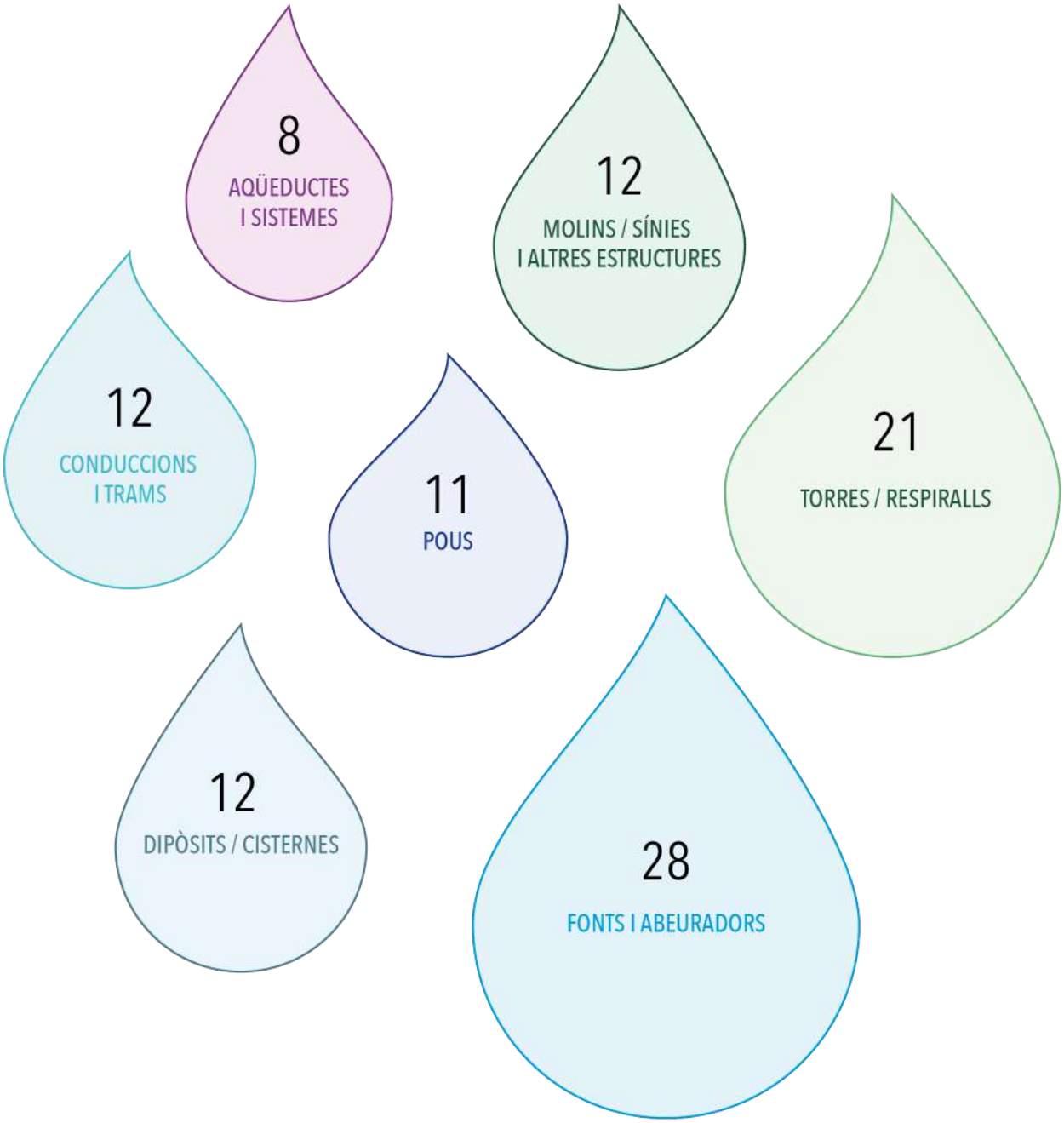

*Nombre d'elements individuals inventariats. No es correspon directament amb el nombre de fitxes: per exemple, totes les torres corresponents a la Mina de l'arquebisbe han estat incloses en una sola fitxa, però aquí s'han comptabilitzat com a elements individuals.

Índex general de fitxes

AQÜEDUCTES / SISTEMES

A001 AQÜEDUCTE DEL FRANCOLÍ ..... pàg. 23
A002 AQÜEDUCTE DEL GAIÀ ..... pàg. 25
A003 CUNICULUS DE TARRACO ..... pàg. 28
A004 AQÜEDUCTE DEL LLORITO ..... pàg. 30
A005 MINA DE L'ARQUEBISBE ..... pàg. 32
A006 TRANSVASSAMENT DE L'EBRE ..... pàg. 34
A007 XARXA EMATSA ..... pàg. 36
A008 AQÜEDUCTE DE LA CATIVERA (EL CATLLAR) pàg.38

CONDUCCIONS/TRAMS

C001 PONT DEL DIABLE pàg.40
C002 SIFÓ DE LA MUNTANYA DE L'OLIVA pàg.42
C003 SPECUS DE L'APARCAMENT SAAVEDRA pàg.44
C004 SPECUS DEL CAMÍ DE L'ÀNGEL pàg.46
C005 SPECUS DEL CAMP DE MART pàg.48
C006 SPECUS DEL CARRER DE LA CIVADERIA pàg.50
C007 SPECUS DEL CARRER DE ROVIRA I VIRGILI pàg.52
C008 SPECUS DEL PORTAL DEL ROSER pàg.54
C009 REC MAJOR pàg.56
C010 ASSUT DEL FRANCOLÍ pàg.58
C011 RESCLOSA FORADADA (EL CATLLAR) pàg.60
C012 SÈQUIA DE C011 (EL CATLLAR) pàg.62

DIPÒSITS

D001 DIPÒSIT ROMÀ DE L'OLIVA pàg.64
D002 DIPÒSITS DE LA DIPUTACIÓ pàg.66
D003 CISTERNA DE LA CATEDRAL pàg.68
D004 CISTERNA DE LA CASA DELS CANONGES pàg.70
D005 CISTERNES DE LA PLAÇA DEL REI ..... pàg. 72
D006 CISTERNA DEL PLA DE LA SEU pàg.74
D007 DIPÒSTI DE LLEVANT pàg.76
D008 DIPÒSITS DE BONAVISTA pàg.78
D009 DIPÒSITS DE L'OLIVA ..... pàg. 80
D010 DIPÒSITS DE SANT PERE I SANT PAU pàg.82
D011 CISTERNES DEL MUSEU BÍBLIC TARRACONENSE pàg.84
D012 DIPÒSIT D'AIGUA DE LA CANONJA pàg.86

FONTS I ABEURADORS

F001 FONT DE LA PEDRERA ..... pàg. 88
F002 FONT DELS LLEONS ..... pàg. 90
F003 ABEURADOR DEL CARRER DE SANT FRANCESC ..... pàg. 92
F004 FONT ASCENDENT ..... pàg. 94
F005 ABEURADOR DE LA TORRE DEL PRETORI ..... pàg. 96
F006 ABEURADOR DEL PORTAL DE SANT ANTONI ..... pàg. 98
F007 FONT D'ARMANYÀ ..... pàg. 100
F008 FONT DE LA MITJA LLUNA ..... pàg. 102
F009 FONT DE LA PLAÇA DE LA FONT ..... pàg. 104
F010 ABEURADOR DE LA PLAÇA DELS INFANTS ..... pàg. 106
F011 FONT DE LA RAMBLA NOVA ..... pàg. 108
F012 FONT DEL PRESIDI ..... pàg. 110
F013 FONT DE SANT MAGÍ ..... pàg. 112
F014 FONT DE LA PLAÇA DEL PALLOL ..... pàg. 114
F015 FONT DE LA PITXA ..... pàg. 116
F016 FONTS DE L'ESCALINATA DE LA CATEDRAL ..... pàg. 118
F017 FONTS DE L'OLIVA ..... pàg. 120
F018 FONTS DE LA MEDUSA I BACO ..... pàg. 122
F019 FONTS DEL CEMENTIRI ..... pàg. 124
F020 FONTS DEL PASSEIG ARQUEOLÒGIC ..... pàg. 126
F021 FONTS DELS JARDINS DE LA RECONCILIACIÓ
F022 FONT DEL CARRER AUGUST
F023 FONT DE LES PEIXATERIES VELLES
F024 FONT DE LA RAVAL (LA CANONJA) ..... pàg. 128
F025 FONT MUNICIPAL (EL CATLLAR) ..... pàg. 130
F026 FONT DE LA MINA (ELS PALLARESOS) ..... pàg. 132
F027 FONT DE L'ARRABASSADA ..... pàg. 134
F028 FONT DE LES MORISQUES (O DEL LLORITO) ..... pàg. 136

POUS

P-A005 POUS DE LA MINA DE L'ARQUEBISBE ..... pàg. 138
P001 POU CARTANYÀ ..... pàg. 140
P002 MINA DEL CARRER DEL VAPOR ..... pàg. 142
P003 POU D'EN GOMAR ..... pàg. 144
P004 POU DE LA PLAÇA DE LA FONT ..... pàg. 146
P005 POU BORONAT ..... pàg. 148
P006 POU FRANQUÈS DE L'HORTA GRAN ..... pàg. 150
P007 MINA DE DUES HORTES (LA CANONJA) ..... pàg. 152
P008 MINA DE LA CONCÒRDIA (LA CANONJA) ..... pàg. 154
P009 POU LA BOELLA (LA CANONJA)
P010 MINA BASSA FONDA (LA CANONJA)
P011 MINA ESTRELLA (LA CANONJA)
P012 MINA PROTECTORA P-II (LA CANONJA) ..... pàg. 156

MOLINS, SÍNIES I ALTRES ESTRUCTURES

M001 MAS DE MASCARÓ ..... pàg. 158
M002 MOLÍ DE L'HORTA ..... pàg. 160
M003 MOLINS DEL PORT ..... pàg. 162
M004 MOLÍ DEL PAS ..... pàg. 164
M005 MOLÍ DE FORTUNY (EL CATLLAR) ..... pàg. 166
M006 MOLÍ FARINER (EL CATLLAR) ..... pàg. 168
M007 FÀBRICA DE PAPER (EL CATLLAR) ..... pàg. 170
M008 LA FARGA (EL CATLLAR) ..... pàg. 172
S001 SÍNIA DEL RULLET (EL CATLLAR) ..... pàg. 174
S002 SÍNIA DE LA CASETA DEL SILVESTRE (EL CATLLAR) ..... pàg. 176
S003 SÍNIA DEL CLOS BORONAT (EL CATLLAR) ..... pàg. 178
G001 POU DE GLAÇ (EL CATLLAR) ..... pàg. 180

TORRES I RESPIRALLS

T-A005 TORRES DE LA MINA DE L'ARQUBISBE ..... pàg. 182
T001 TORRE DE LES AIGÜES ..... pàg. 184
T002 TORRE D'AIGUA DEL PASSEIG TORROJA ..... pàg. 186
T003 TORRE DE L'AGULLA (EL CATLLAR) ..... pàg. 188

A001_AQÜEDUCTE DEL FRANCOLÍ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeducte
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: (Recorregut)

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

A001_AQÜEDUCTE DEL FRANCOLÍ

DESCRIPCIÓ

De les conduccions que porten aigua a Tàrraco en època romana, les dues més conegudes i més ben conservades són les anomenades de Gaià i del Francolí. No es coneix amb precisió la cronologia de l'Aqüeducte del Francolí. En tot cas es pot afirmar que ja havia patit una reforma arquitectònica a inicis del príode flavi, tal com apunta Mesas Torronteras en el seu llibre (2015: 249).

El traçat de l'aqüeducte del Francolí transcorre majoritàriament per terrenys agrícoles, seguint les corbes de nivell del terreny i aprofitat sovint com marge de contenció El traçat conegut de l'aqüeducte del Francolí comença al municipi del Rourell, punt on es realitza la captació d'aigua, i continua paral·lel al curs del riu Francolí a través dels municipis dels Garidells, Perafort i Tarragona. Aquesta conducció entraria a la ciutat de Tàrraco pel Camí de l'Àngel (pròxim a l'actual Avinguda de Catalunya) anant a bastir la part baixa de la ciutat.

La conducció (de longitud indeterminada) presenta certs trams de galeria soterrada, és a dir, mina, i d'altres de galeria coberta amb volta de canó a l'aire lliure (semi-soterrada). Els trams de galeria a l'aire lliure presenten tipologies diferenciades, sobretot pel que fa a la tècnica emprada per la seva construcció, la qual s'adapta a les condicions del terreny natural. En termes generals pot dir-se que els trams de galeria coberta estan constituïts pels següents elements: "specus" (solera i caixers) i el cobriment de volta de canó construït mitjançant el sistema d'encofrat de cintra. Tot i que, en els fragments conservats i coneguts no s'aprecia, segurament, com en l'aqüeducte del Gaià, al llarg del traçat exisitren un seguit de "registres" oberts a la coberta de la conducció (de secció quadrangular), que permetien l'accés a la galeria per la seva neteja i control del cabal d'aigua.

L'existència, per una banda, del traçat relativament conegut, de la conducció Gaià i per l'altra, del Pont de les Ferreres, va portar als historiadors a identificar ambdós elements com a pertanyents a la mateixa conducció. En el segle XVI, segons Pons d'Icart, es coneixia l'existència de dues conduccions diferents, una del Gaià i l'altra del Francolí. Però Pons d'Icart no fou llegit amb l'atenció rigorosa que es mereixia. A partir d'aquí es donà per bona la hipòtesi que el Pont del Diable pertanyia a la conducció del Gaià, hipòtesi que serà seguida per Flórez, Ponz, etc. A finals del segle XVIII, l'arquebisbe Santiyán va encomanar a l'arquitecte Juan Antonio Rovira la realització d'un estudi de l'estat de tota la conducció del Gaià per tal de planejar-se una nova posada en funcionament del traçat. El resultat de l'estudi va posar en evidència que el Pont de les Ferreres no pertanyia a aquesta conducció, la qual entrava a la ciutat a més de 70 metres de cota per sobre la coronació del pont. Amb tot, els historiadors varen seguir la hipòtesis original: Albiñana, Madoz, Hernández Sanhuja, Morera, del Arco.

El 1908 Martín Navarro va realitzar un seguit de prospeccions que el varen portar a la conclusió que el Pont de les Ferreres portava aigua del Francolí i no del Gaià, i per demostrar-ho va fer un seguiment dels trams conservats de la conducció fins a Puigdelfí. Aquesta teoria fou recollida per Morera. Però el pes de la historiografia local era molt gran i els historiadors varen tornar a la hipòtesi original (del Arco, Navascués, Capdevila, Puig i Cadafalch). José Sánchez Real, l'any 1947, va realitzar un seguit de prospeccions el resultat de les quals va publicar la premsa local (de poc abastament), argumentant l'existència de dues conduccions diferents i continuant amb les troballes de restes a la de Francolí. Però no serà fins als anys 80 en què definitivament s'acceptarà aquesta realitat. Pel que fa al traçat de la conducció, en destaquen dos punts clau, com són els ponts que es varen construïr per tal de salvar els desnivells dels barrancs del Torrent del Castellot i els del Diable o de les Ferreres i dels Arcs. D'aquests dos ponts, el més conegut i espectacular és l'anomenat "Pont de les Ferreres" o "Pont del Diable", mentre que aquell que es coneix com a Pont del Tupino és pràcticament inèdit i de molt poca envergadura. A la zona del Camí de l'Àngel i ja dins l'àrea urbana de Tarragona, l'any 1980 membres de la Reial Societat Arqueològica van engegar uns treballs d'excavació que vàren portar a la conclusió que aquesta part de la construcció va ser construïda en època republicana i no al segle II dC com s'havia cregut fins aleshores.

Veure fitxa C001.

IMATGE

- Josep Mª Macias (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007).
- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)
- Mesas Torronteras, I. : «Los acueductos romanos de Tarraco: cronología y nuevos tramos», Tarraco Biennal: Actes: 2on Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic: August i les províncies occidentals: 2000 aniversari de la mort d'August, Tarragona, 245-250. (2015)

A002_AQÜEDUCTE DEL GAIÀ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeductes
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona, Els Pallaresos i El Catllar
ADREÇA: Recorregut

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

A002_AQÜEDUCTE DEL GAIÀ

DESCRIPCIÓ

Aquest aqüeducte comença a uns 300 m del municipi d'El Pont d'Armentera. Les dues conduccions parcialment conservades que fornien d'aigua a Tàrraco recullen, respectivament, les aigües dels rius Gaià i les del Francolí. Pel que fa a la conducció del Gaià, el seu traçat travessa els termes municipals de: el Pont d'Armentera, Aiguamúrcia, Vila-rodona, Alió, Puigpelat, Bellavista, Vallmoll, Nulles, La Secuita, El Catllar, Pallaresos i Tarragona; compresos en les comarques de l'Alt Camp i el Tarragonès.

L'aqüeducte té un traçat lineal que es caracteritza per seguir una determinada corba de nivell per tal de mantenir un pendent suau que permeti conduir l'aigua per gravetat. Es troba sovint reaprofitat com marge de contenció. Es tracta d'una conducció de 50 km de longitud i presenta certs trams de galeria soterrada, és a dir, mina, i d'altres de galeria coberta amb volta de canó a l'aire lliure (semi-soterrada). Els trams de gal·leria a l'aire lliure presenten tipologies diferenciades, sobretot pel que fa la tècnica emprada per a la seva construcció, la qual s'adapta a les condicions del terreny natural. Al llarg del traçat de la conducció s'aprecien un seguit de "registres" oberts (de secció quadrangular) que permetien l'accés a la galeria per a la seva neteja i control del cabal d'aigua. Aquests registres no es troben situats de manera regular sinó que es distribueixen segons la complexitat del traçat; per exemple, en sectors on la pendent és més acusada, on hi ha bifurcacions o bé girs bruscos, hi ha molta més alta concentració de registres que en altres trams on no es donen aquestes variables i el traçat és relativament uniforme.

L'existència, per una banda, del traçat, relativament conegut, de la conducció del Gaià, i per l'altra, del Pont de les Ferreres (o Pont del Diable C001), va portar als historiadors a identificar ambdós elements com a pertanyents a la mateixa conducció. En el segle XVI, segons sabem per Pons d'Icart, es coneixia l'existència de dues conduccions diferents, la del Gaià i l'altra del Francolí (A001); hi havia, però, dubtes respecte quina de les dues passava pel Pont de les Ferreres. Malauradament, l'obra de Pons d'Icart no es va llegir amb prou atenció i rigorositat. A partir d'aquí es donà per bona la hipòtesi que el Pont de les Ferreres pertanyia a la conducció del Gaià i serà la que seguiran Flórez, Ponz. A finals del segle XVIII, l'arquebisbe Santiyan va encomanar a l'arquitecte Juan Antonio Rovira la realització d'un estudi de l'estat de tota la conducció del Gaià per tal de plantejar-se una nova posta en funcionament. El resultat de l'estudi va posar en evidència que el Pont de les Ferreres no pertanyia a aquesta conducció, la qual entrava a la ciutat a més de 70 metres de cota per sobre la coronació del pont. Amb tot, els historiadors varen seguir la hipòtesi original: Albiñana, Madoz, Hernández Sanahuja, Morera, del Arco. El 1908, Martín Navarro va realitzar un seguit de prospeccions que el varen portar a la conclusió que el Pont de les Ferreres portava aigua del Francolí i no del Gaià, teoria recollida per Morera. Però el pes de la historiografia local era molt gran, i els historiadors varen tornar a la hipòtesi original (Albiñana, Navascués, Capdevila, Puig i Cadafalch). José Sánchez Real, l'any 1947, va realitzar novament un seguit de prospeccions el resultat de les quals va publicar a la premsa local (de poc abast), argumentant l'existència de dues conduccions diferents i continuant amb les troballes de restes de la del Francolí, però no serà fins a finals dels anys 80 quan definitivament s'acceptarà aquesta realitat.

Les primeres excavacions es varen dur a terme als anys 60 (1966) per José Sánchez Real, arrel del descobriment, durant les obres de construcció d'un xalet, de dos basaments de carreus de 2,30 x 2,60 metres i 2,40 x 2,65 metres respectivament, i a una distància de 4,60 metres, va realitzar-ne l'estudi i excavació concloent-ne que sobre aquests s'assentaven els pilars d'un aqüeducte que va suposar que portava aigua des de l'Oliva fins a la part alta de la ciutat, entrant pel Camp de Mart. L'any 1982 es va realitzar una excavació arqueològica a la TP-2031 en direcció a Sant Pere i Sant Pau, dirigida per Rodolf Cortés i Cortés i Xavier Dupré i Raventós, que varen estudiar un tram d'uns 30 metres de longitud (dels quals se'n conservaven 16), de conducció coberta amb volta de canó, amb una alçada d'1,40 metres i una amplada 0,70 metres. El tram es trobava en molt bon estat de conservació, apreciant-se encara les marques de l'encofrat amb cintra de la volta i part dels caixers. A la part inferior de la conducció es conservava el revestiment aïllant d'"opus signinum" de la solera, les mitges canyes i el revestiment dels murs. L'any 1986 es va endegar a la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona, un programa d'investigació inclòs dins de l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona, finançada per REPSOL, sobre "L'aprovisionament d'aigua a Tàrraco en època romana". Aquest programa pretenia, principalment, fer un estudi i restitució del traçat de les conduccions d'aigua dels rius Francolí i Gaià. En principi, es va començar a treballar sobre l'aqüeducte del Gaià (el del Francolí estava ja esudiat per Sánchez Real). La base de l'estudi era el plànol fet per Rovira el 1871, el qual es trobava a l'Arxiu Històric Militar de Madrid i era inèdit. El sector base d'estudi fou el municipi de la Secuita, que comprenia la part central del traçat i que es trobava prou allunyat de Tarragona com perquè l'activitat constructiva no hagués afectat greument el conjunt. L'actual traçat de l'aqueducte de l'Arquebisbe podia ajudar a localitzar els trams de l'aqüeducte romà doncs facilitava, amb les seves altes torres de respiració, una referència bàsica per al seguiment de les corbes de nivell. El projecte es va portar a terme durant els anys 1986-1989, el resultat de la investigació fou en primer lloc, la restitució del traçat a sobre els plànols 1:2.000 i, en segon lloc es va poder afirmar amb tota seguretat que la teoria de què l'aqüeducte de l'Arquebisbe aprofitava gran part de l'estructura de la conducció romana, no era certa. Segurament, una vegada realitzat el treball de Rovira, es va considerar que no era rentable intentar reaprofitar la vella conducció, i es va optar per construir-ne una totalment nova, que això sí, va aprofitar el recorregut de l'anterior, situant-se a un nivell una mica més alt. Dins d'aquest mateix programa, l'any 1987, es varen realitzar un seguit de sondeigs en diferents punts del traçat. En total foren 6 sondeigs que varen posar en evidència la variabilitat constructiva ja que la conducció s'adapta al terreny natural atès que en ocasions el caixer presenta sectors completa o parcialment excavats en trinxera a la roca. Els punts excavats són: Polígon 3 (1), parcel·la 26 b-c (LS 9 i 10) i Polígon 23 parcel·la 26g (LS-44) (planimetria extreta dels plànols parcel·laris del Instituto Catastral del terme municipal de la Secuita, a escala 1:2.000). L'any 1992 es van fer moviments de terra amb motiu de la construcció de la urbanització "Jardins Imperi" dins el terme municipal dels Pallaresos. Malgrat els reiterats avisos orals als SSTT de cultura de Tarragona, una part de les restes foren terraplenades i altres destruïdes sense cap mena d'intervenció oficial. Finalment, el juny de 1992 s'efectuà una excavació d'urgència dirigida per Josep M. Vallverdú, on es documentaren alguns trams que s'havien salvat. La reforma de la carretera TP-2031 (tram Tarragona-Sant Pere i Sant Pau) va posar al descobert nous trams de l'aqüeducte (intervenció dirigida per Josep M. Puche el 1998).

Darrerament s'ha efectuat excavacions arqueològiques. Una excavació de 14 m de longitud a la urbanització del "Jardins Imperi" l'any 2019 i realitzada per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica; i de 27 m. en el mateix indret l'any 2019 per l'empresa Iber. A nivell cronològic un recent estudi epigràfic proposa una datació d'època augustea. Urgeix un plà de protecció de l'aqüeducte romà, ja que aquests darrers anys i com a conseqüència de l'activitat expansiva que experimenten els pobles més propers a Tarragona, s'ha produït la destrucció de centenars de metres de la conducció, la major part de les vegades sense cap documentació prèvia de tipus arqueològic. Un trist exemple d'aquest fet és el terme municipal dels Pallaresos.

A002_AQÜEDUCTE DEL GAIÀ

IMATGE

- Jordi López (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007).
- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigües de Tarragona, S.A. (1998)
- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)
- López Vilar, J.; Gorostidi, D. "Aqua Augusta a Tarrago?" *Tarraco Biennal: 2on Congrés Internacional s'Arqueologia i Món Antic: August i les províncies occidentals*. Tarragona (2015) (pg. 251-255)

A003_CUNICULUS DE TARRACO

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeductes
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Recorregut

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

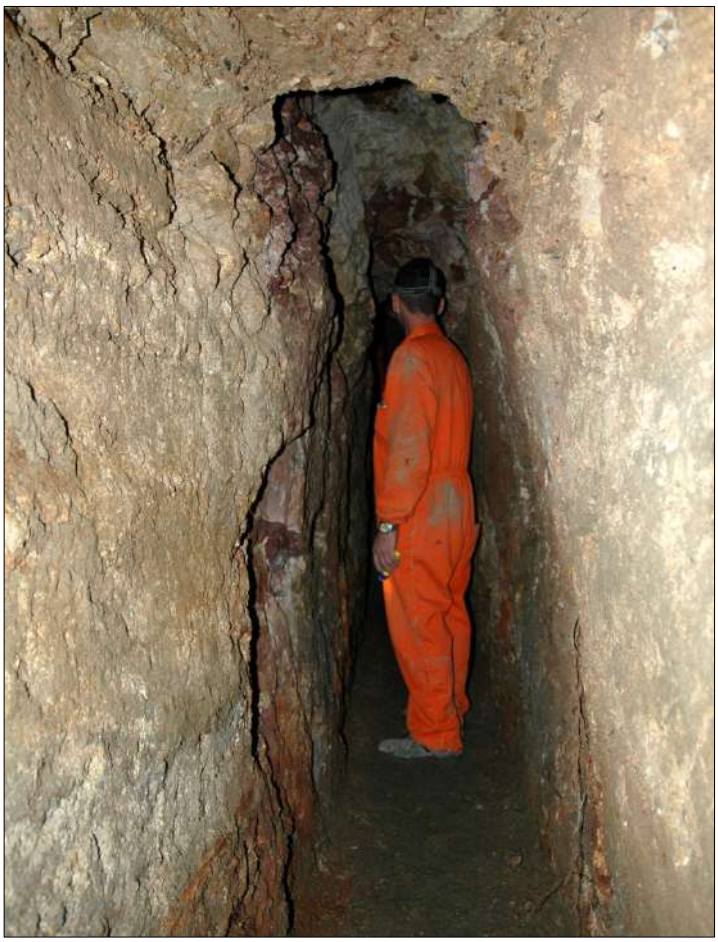

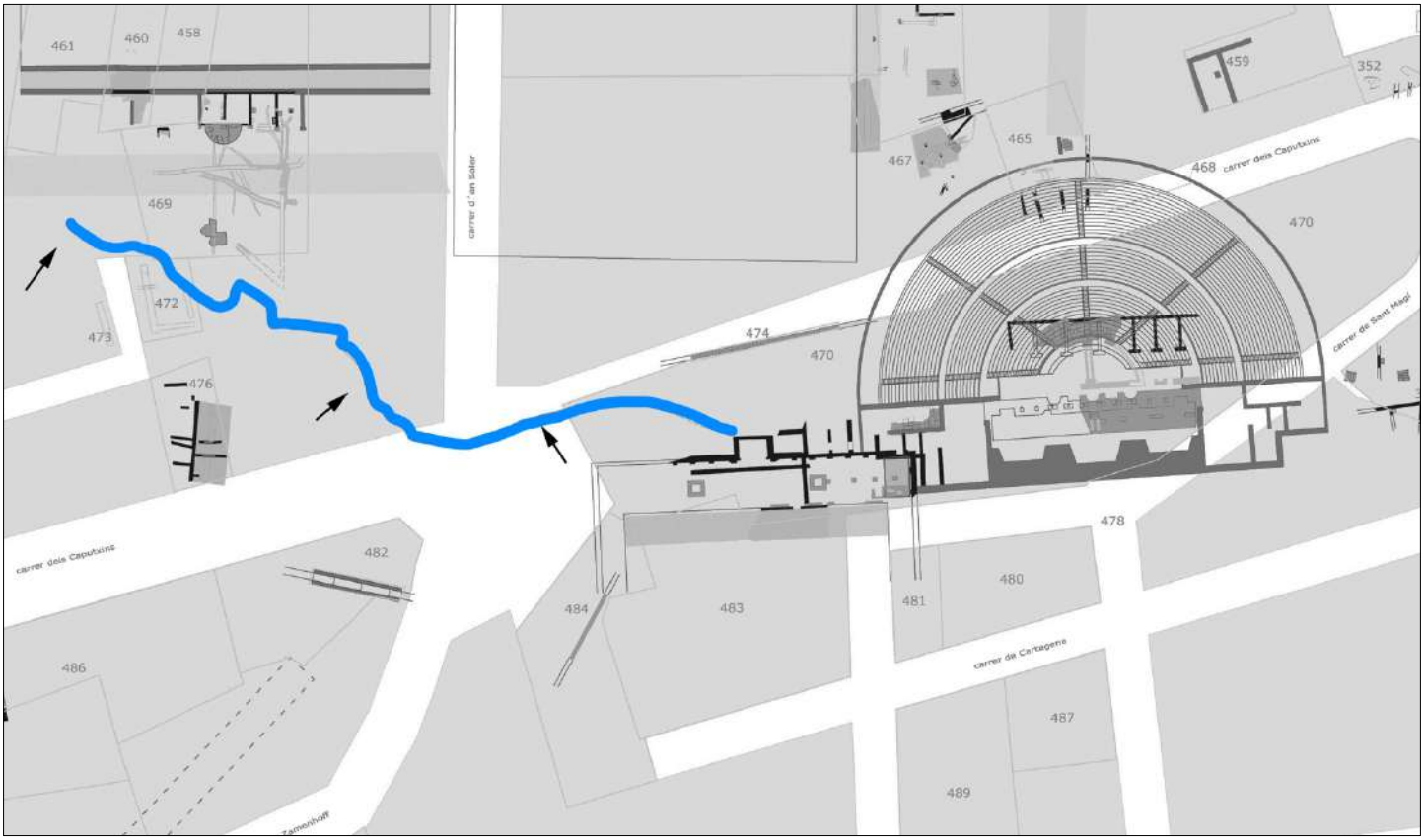

A003_CUNICULUS DE TARRACO

DESCRIPCIÓ

Aqüeducte romà excavat dins la muntanya de Tarragona. Combina trams excavats dins la roca amb d'altres de revestits tècnicament com un specus. Actualment des del pàrking de l'immoble núm. 32 del carrer del Gasòmetre s'accedeix a antigues galeries excavades a la roca (cuniculus) que actualment connecten amb l'accés al llac subterrani de la ciutat. També té relació amb el conegut por Cartanyà. Aquesta conducció es dirigeix cap a l'àrea del teatre. Es creu, a nivell teòric, que aquest aqüeducte subterrani tenia relació amb el proveïment de l'àrea portuària durant l'època republicana i que podria subministrar una font que, posteriorment, fou monumentalitzada amb el nimfeu construït al costat del teatre. Cal destacar que el tram final del segment conegut de la galeria està construït en specus de caementicium, ja que el cuniculus travessava vetes geològiques de tapàs, cosa que indica la seva proximitat amb l'exterior.

IMATGE

- ICAC

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). (Fitxa 469)
- Burés, L.; Garcia, M.; Macias, J.M. "Un aqüeducte soterrani a Tarragona", *Empúries 51*. Girona (1998)

A004_AQÜEDUCTE DEL LLORITO

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeducte
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Recorregut

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:
E.2 Monitorització afectacions de les activitats properes.
E.3 Estudis geo-tècnics.
A.1 Extracció de mostres d'elements constructius.
UA.1 Instal·lació-adaptació d'elements de seguretat (manteniment)
S.1 Instal·lació senyalització contextualitzant l'element dins els sistema de distribució d'aigua.
I.1 Instal·lació d'il·luminació de balissament.

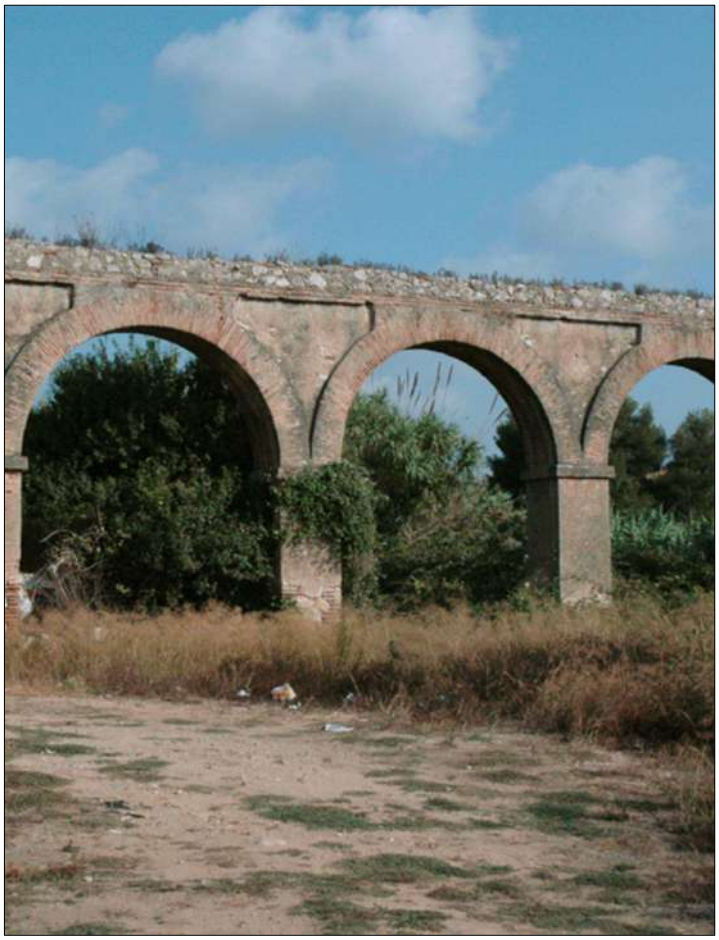

A004_AQÜEDUCTE DEL LLORITO

DESCRIPCIÓ

També anomenat de les Morisques. L'any 1607 es va construir una conducció amb canonada de fusta de pi des de la font de les Morisques. L'aigua arribava fins a les escales de la Seu, on es va fer un dipòsit i una font el 1609. Posteriorment es va intentar refer la conducció amb pedra i calç però no va arribar a funcionar bé. Al segle XVIII l'aqüeducte es va intentar reparar però no es va reeixir i va restar abandonat fins l'actualitat. Bona part del traçat original fins arribar a Tarragona s'ha perdut o tallat per construïr carreteres i pedreres.

IMATGE

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Postal Històrica

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- De Ortueta, E. La conquesta de l'aigua a Tarragona. Proveïments i vessaments. Tarragona: Arola Editors (2002)
- Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998). Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

A005_MINA DE L'ARQUEBISBE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeductes
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona, Els Pallaresos , El Catllar i altres
ADREÇA: Recorregut

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

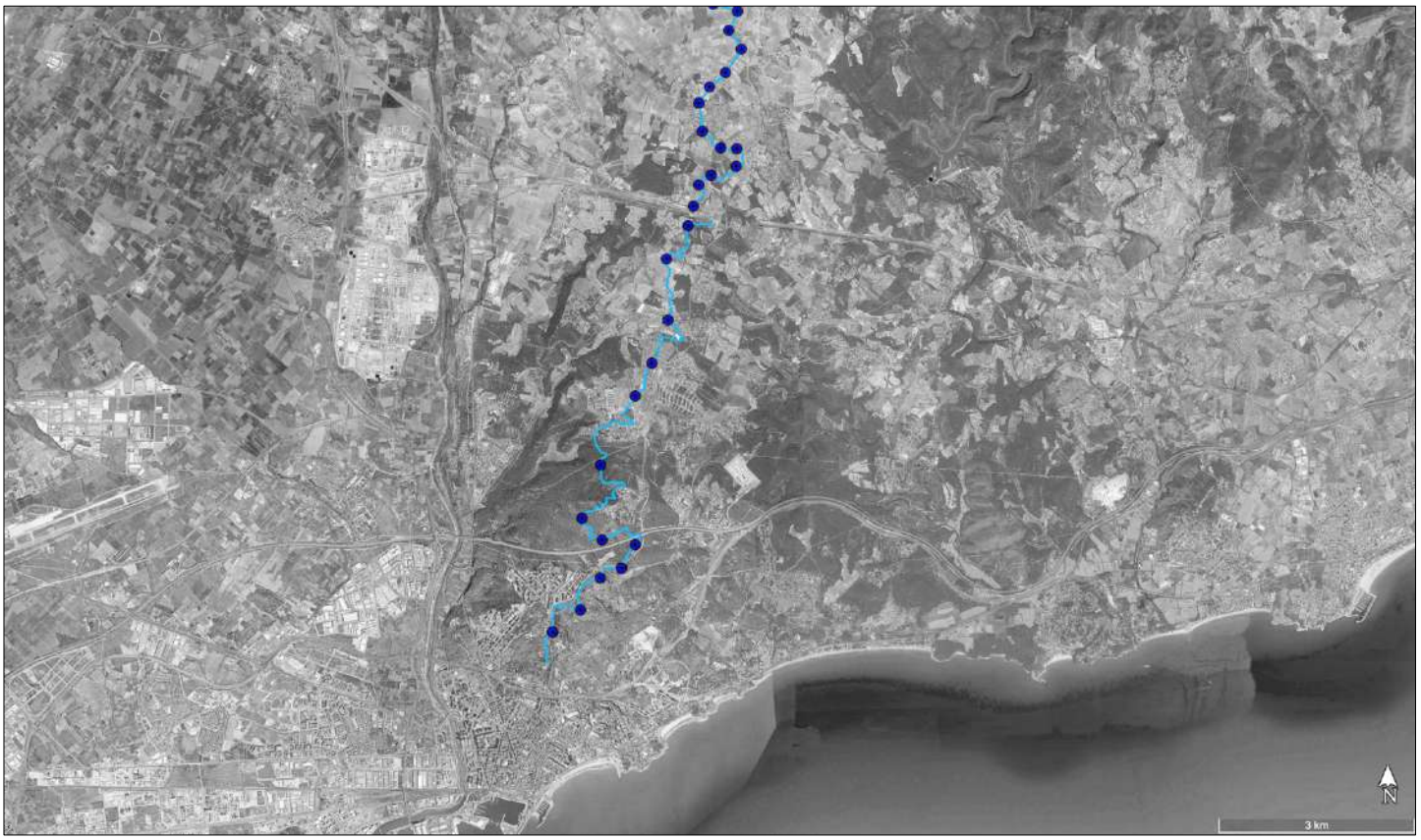

A005_MINA DE L'ARQUEBISBE

DESCRIPCIÓ

Aquest aqüeducte, conegut com la Mina de l'Arquebisbe, és una obra singular d'urbanisme civil que recorda el que va significar per la ciutat l'arribada de l'aigua a Tarragona a finals del segle XVIII. Fou construït per donar resposta a la falta d'abastiment d'aigua de la ciutat. Ja s'havia intentat resoldre el problema buscant abastiment des d'altres punts del territori més propers, com ara en l'aqüeducte del Llorito, però fracassaren.

Per aquest motiu, l'arquebisbe Joaquín de Santiyán y Valdivieso decidí l'any 1781 la seva construcció aprofitant trams de l'antic traçat de l'aqüeducte romà que portava l'aigua a Tàrraco des del Pont d'Armentera, però aquest cop, escurçant la distància uns 10 km, prenent com a punt d'abastiment les aigües subterrànies de Puigpelat. El rei Carles III va autoritzar el projecte el 10 de març de 1782 i el 16 del mateix mes es van començar les obres noves fins a les conques de Vallmoll sota el projecte academicista de Joan Antoni Rovira. Al juliol de 1973 va morir l'arquebisbe Santiyán i el seu successor, Francesc Armañá, va continuar la construcció que es va aturar el 1795 per la guerra contra França. Les obres es van reprendre 1796 i, després de 28,3 km. de traçat, va arribar a la muntanya de l'Oliva. Per solucionar el problema imminent de sequera, primer es va improvisar aquest últim tram en fusta. El 13 de febrer de l'any següent es van començar a construir els arcs definitius entre la muntanya de l'Oliva i la ciutat, arribant l'aigua a Tarragona el 2 de desembre de 1798.

La Mina passa per un total de set termes municipals: Puigpelat, Nulles, Vallmoll, La Secuita, El Catllar, Els Pallaresos i Tarragona. Si fem un recorregut pels termes municipals que son objecte d'aquest catàleg, veurem que en el cas d'El Catllar el traçat trepitja el terme dues vegades, en dos trams de 85m i de 1.125m, per Pallaresos recorre un total de 3.500m, i a Tarragona 7.060m. La construcció fou tan exitosa que, de fet, actualment segueix en funcionament i forma part de la xarxa de subministrament d'EMATSA, conduint també aigua procedent del Pou de Renau.

Tal i com està explicat al Catàleg de béns patrimonials del POUM de Tarragona (2003): "Està conservat en llargs trams que corren paral·lels entre el camí del cementiri de la ciutat i el carrer Sant Agustí. Les arcuacions es troben tallades en el tram per on circula la carretera Nacional 340 i altres restes de la construcció estan amagades per edificis de nova planta. Fora del tram urbà es troba conservat en bastant bon estat i corre generalment paral·lel al traçat de l'aqüeducte romà del Gaià." La conducció té una llargada de quasi 30km, amb els Dipòsits de la Oliva com a punt d'arribada a la ciutat (mb 4.000 metres cúbics de capacitat). L'interior de la Mina està constituït per galeries d'amplada diversa condicionades per la topografia del terreny que va fer necessària la construcció del pont de l'Arquebisbe i del barranc del Bogatell. Els arcs que es veuen a la ciutat de Tarragona estan ben enquadrats, però la resta de construcció està feta amb carreus de pedra local de dimensions variables. La Mina, conserva xemeneies que ventilaven la conducció (torres cilíndriques d'uns 3 metres d'alçada coronades per un cos troncocònic), pous de registre, arquetes que assenyalen el canvi de sentit de la conducció, zones de decantació i purgues. El sòl no és urbanitzable segons els articles 126 i 127 del text de la Legislació vigent a Catalunya. El Plànol original del 1781 es troba a l'Arxiu Històric Militar.

Veure fitxes T-A005 i P-A005.

IMATGE

- Jordi Gili

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- De Ortueta, E. La conquesta de l'aigua a Tarragona. Proveïments i vessaments. Tarragona: Arola Editors (2002)
- Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998). Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

A006_TRANSVASSAMENT DE L'EBRE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeductes / Conduccions
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona i altres

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

A006_TRANSVASSAMENT DE L'EBRE

DESCRIPCIÓ

Construcció contemporània que es realitzà per donar resposta a la falta d'abastiment d'aigua al territori de Tarragona. Després de l'explotació massiva dels pous que va provocar una forta salinització dels aqüífers, la única solució per aconseguir suficient aigua de qualitat fou el transvassament. El juliol de 1981 es va aprovar el projecte de minitransvassament dels canals del delta de l'Ebre, la gestió del qual pertanyia al Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT), i el transvassament entrà en funcionament definitivament el 1989.

IMATGE

- Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

A007_XARXA DE SUBMINISTRAMENT D'EMATSA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Aqüeductes/Xarxes
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona, El Catllar, Els Pallaresos i La Canonja

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:
Veure fitxa A005.

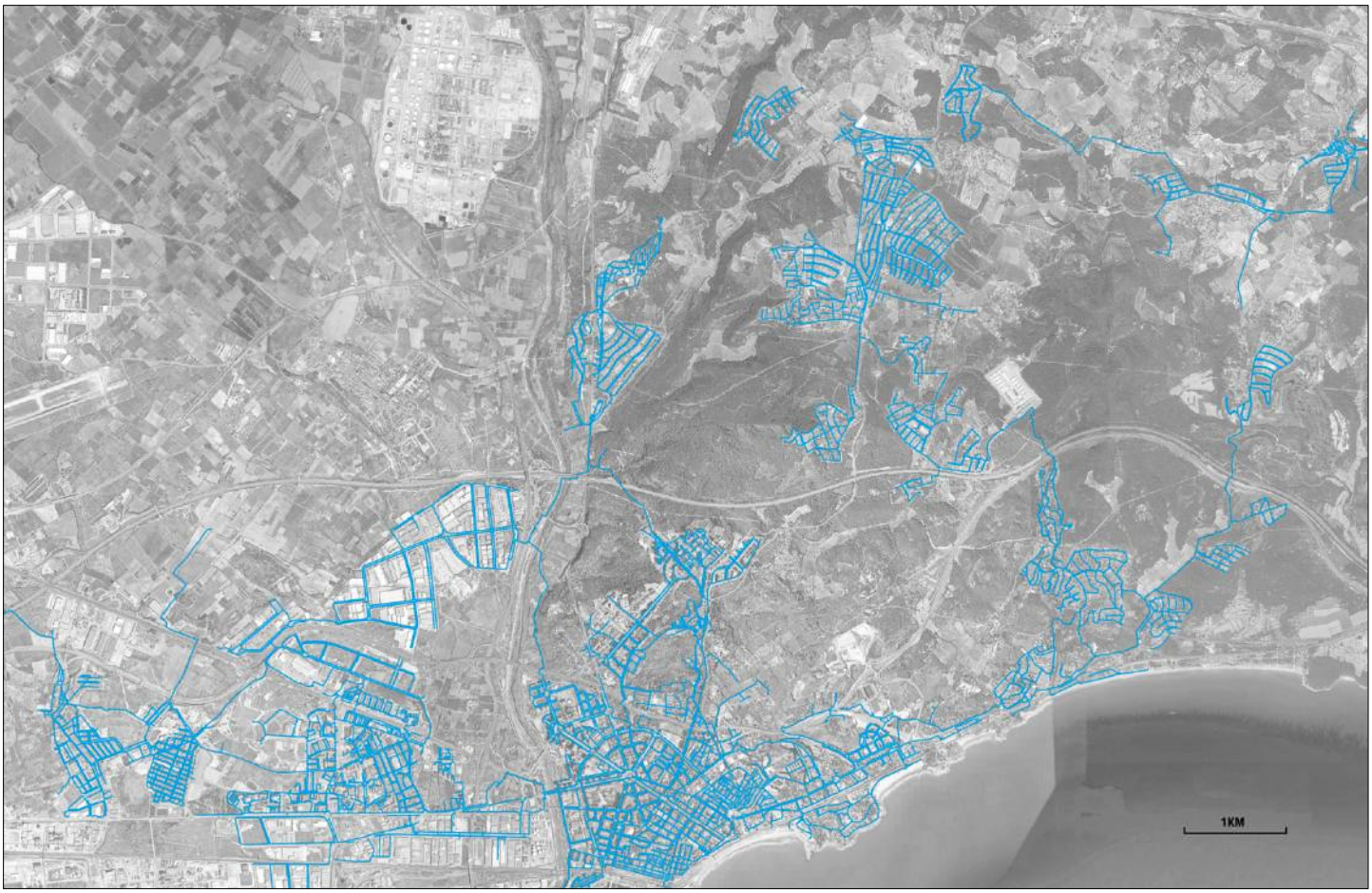

A007_XARXA DE SUBMINISTRAMENT D'EMATSA

DESCRIPCIÓ

La xarxa de distribució d'EMATSA està formada per més de 415 km de canonades i disposa de 6 dipòsits que són abastats directament pel Consorci d'Aigües de Tarragona. Els dipòsits generals 1 i 2 són els de la Muntanyeta de Sant Pere i Sant Pau i tenen una capacitat, cadascú, de 12.500 m3. Subministre aigua a Tarragona centre, Sant Pere i Sant Pau i al polígon industrial Riu Clar. El dipòsit de Bonavista abasta la població de Bonavista i la Canonja i té una capacitat de 12.500 m3. El de la Móra emmagatzema 6.000 m3 i la seva aigua arriba fins a les urbanitzacions de la Móra i Móra-Rimoni. El cinquè dipòsit és el de Ferran que subministra aigua a aquest nucli sencer i que té una capacitat de 50 m3. El de Boscos, també conegut com el de Llevant, distribueix l'aigua a Bocos, residencial, Solimar i la zona d'Entrepins. En total hi caben 16.000 m3. L'últim dipòsit és el de l'Oliva, que pot arribar a recollir-ne fins a 4.000 m3. Rep igua dels pous de Renau i de la Mina de l'Arquebisbe i la seva aigua és impulsada directament als dos dipòsits generals de Sant Pere i Sant Pau.

IMATGE

- EMATSA

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

A008_AQÜEDUCTE DE LA CATIVERA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
ADREÇA: Camí de la Presa
COORDENADES UTM 31N: 360360.8 / 4560265.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

A008_AQÜEDUCTE DE LA CATIVERA

DESCRIPCIÓ

Restes de la canal de l'aqüeducte, reconexible per la factura de l'obra. També s'observen restes de dos arrencaments de pilars, que devien sostenir un canal de fusta. Es troben més restes de l'aqüeducte a l'alçada de la cova de la Manena. Publicat al llibre del Catllar.

IMATGE

- Extreta de l'Inventari Fluvial del Gaià.

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

C001_PONT DEL DIABLE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 352631.5 / 4556451.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●●

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

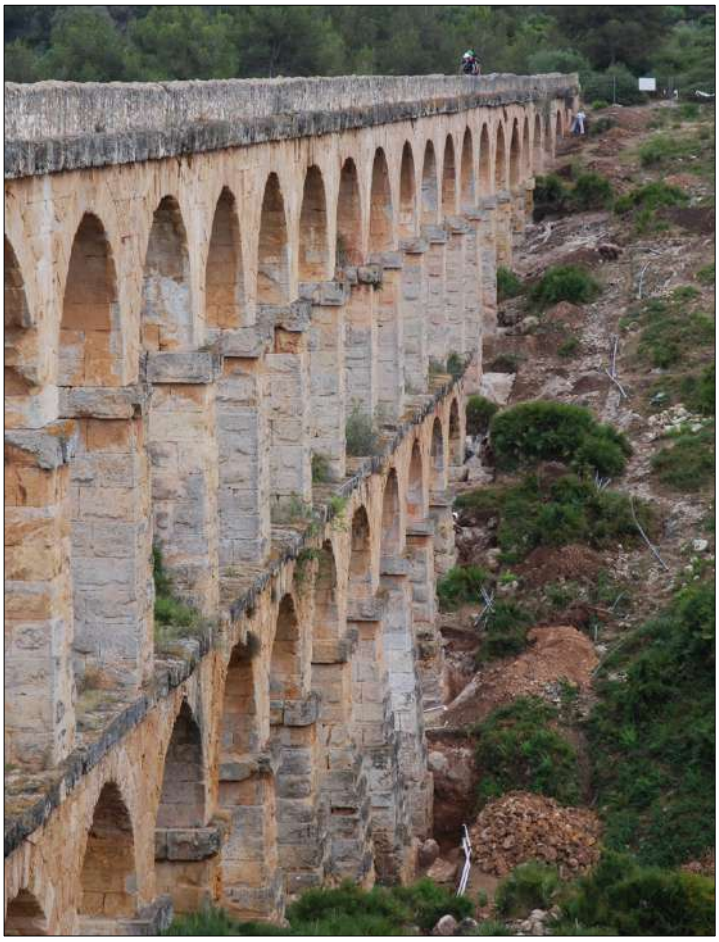

C001_PONT DEL DIABLE

DESCRIPCIÓ

El Pont del Diable s'aixeca a uns 3 Km. del nucli urbà. S'hi accedeix per la CN-240 i s'hi arriba després de creuar el pont de l'autopista A-7, a mà dreta. La finca, actualment pertanyent a l'Ajuntament, havia estat de la família Puig i Valls i s'emmarca en les terres del Mas dels Arcs o Mas de l'Àngel, enjardinades el primer terç del segle XX i en les que queden encara alguns dels passejos i arbre plantats en aquell moment. Tot el paisatge és dominat pel bosc de pi blanc i la garriga. Es tracta d'un dels aqueductes més monumentals i més ben conservats de l'Occident romà, i és el més important, sense dubte, dels Països Catalans. L'obra d'enginyeria és de pedra local (s'han comptat fins 10 pedreres pels voltants), amb carreus d'encoixinat poc accentuat units en sec, sense morter. Presenta dos pisos d'arcades superposades, amb 11 arcs a l'inferior i 25 al superior. Els arcs inferiors tenen una alçada màxima de 13'65 m. i els superiors de 10 m. La longitud total és de 217 m. i l'alçària màxima de 27 m., amb un desnivell de 0'161 %. La distància entre els eixos dels pilars és de 7'95 m. El canal per on circulava l'aigua és a la part superior, medeix 1'60 d'alçada per 0'66 d'amplada, i conserva restes del revestiment original, malgrat les successives reparacions que ha sofert. L'entorn es va veure seriosament afectat per la construcció de l'autopista A-7 que hi passa gairebé a tocar. Sembla que en el seu moment es van fer una sèrie de proves per si l'impacte de les explosions per retallar la muntanya, i el trànsit i la pol.lució afectarien el monument. El que ha quedat és una molesta contaminació acústica que destorba la pau i la tranquil.litat del lloc. Posteriorment l'Ajuntament adquirí la finca i el trienni 2002-2004 hi va haver una escola-taller que tingué com objectiu l'adeqüació de l'entorn, i es realitzaren dos camps de treball de joventut amb alguna intervenció arqueològica menor.

El jaciment consisteix en una concentració en superfície d'indústria lítica sobre sílex descoberta l'any 1972 per J.M. Gabarró, arran d'unes prospeccions. L'any 1989 l'equip de prospectors de l'aleshores Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona a Tarragona (LAUBT) -avui Universitat Rovira i Virgili-, hi recollí un nombre elevat d'indústria lítica, en concret 160 peces, que atribuïren majoritàriament al mode tecnològic de l'Epipaleolític. En la visita de l'equip de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (IPAC), l'any 2006, s'observaren alguns elements lítics en superfície com un burí díedre, una ascla fragmentada i un nucli, tots ells de sílex. Els materials es distribueixen per una àrea aproximada d'uns 20.000 m2, orientada vers el sud-oest. Pel que fa a la naturalesa geològica d'aquest paratge, consta d'un substrat compost de calcàries, mentre que el sòl és abundant en l'altiplà i escàs i pedregós en el vessant del barranc dels Arcs. El jaciment podria ser classificat com el que tradicionalment s'ha anomenat "taller de sílex", i pel que fa a la seva atribució cronològica, ens remetem a l'atribució proporcionada pels membres del LAUBT, realitzada a partir d'un conjunt d'indústria lítica quantitativament força important. Els materials observats en les visites dels membres de l'IPAC podrien encaixar també en aquest període.

Actualment és l'epicentre del parc eco-històric del Pont del Diable (http://www.pontdeldiabletarragona.com/)

En els darrers anys el pont del diable ha estat objecte d'un projecte de restauració dirigit per l'arquitecte J. A. Adell i amb el finançament del programa 1% Cultural del Ministerio de Fomento y l'Ajuntament de Tarragona. "The restoration of the Pont del Diabl eor Aqueduct bridge de les Ferreres, Tarragona (stage 1)" Joan Albert Adell, Joan Menchon Bes, pàg. 78. Llibre abstracts Lazzari, Massimo, and Sophie Rochette. *Research Advances for the Conservation of Cultural Heritage*. Universidade de Santiago de Compostela. Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, 2012.

IMATGE

- Josep Mª Macias (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007).
- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

C002_SIFÓ DE LA MUNTANYA DE L'OLIVA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de Sant Auguri, 21 / Avinguda Rovira i Virgili, 81-83
COORDENADES UTM 31N: 353367 / 4554061

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

C002_SIFÓ DE LA MUNTANYA DE L'OLIVA

DESCRIPCIÓ

L'any 1996, es van fer uns treballs de remoció de terres que posaren al descobert dues bases quadrangulars de pilars de sustentació d'una conducció provinent de la Muntanya de l'Oliva en direcció a la Part Alta que té relació amb les troballes hidràuliques del Camp de Mart. Estaven fets d'opus quadratum i separats entre ells per 4,6 metres. Possiblement es tracta dels basaments d'un llarg sifó que salvava el desnivell existent entre l'hipotètic castellum aquae que hi havia dalt del turó de l'Oliva recollint l'aigua de l'aqüeducte del Gaià, i l'entrada a la ciutat per sota de l'actual Fortí Negre (C005).

IMATGE

- Basament del sifó del carrer Sant Auguri (Rodolfo Cortés)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 719.
- Sánchez Real, J., Pujante, P., Palau, R. «Datos para el estudio de los acueductos romanos de Tarragona», Quaderns d'Història Tarraconense, XIII, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, (1994) 105-136.

C003_SPECUS DE L'APARCAMENT SAAVEDRA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Avinguda de Catalunya, 2c
COORDENADES UTM 31N: 353412 / 4553412

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

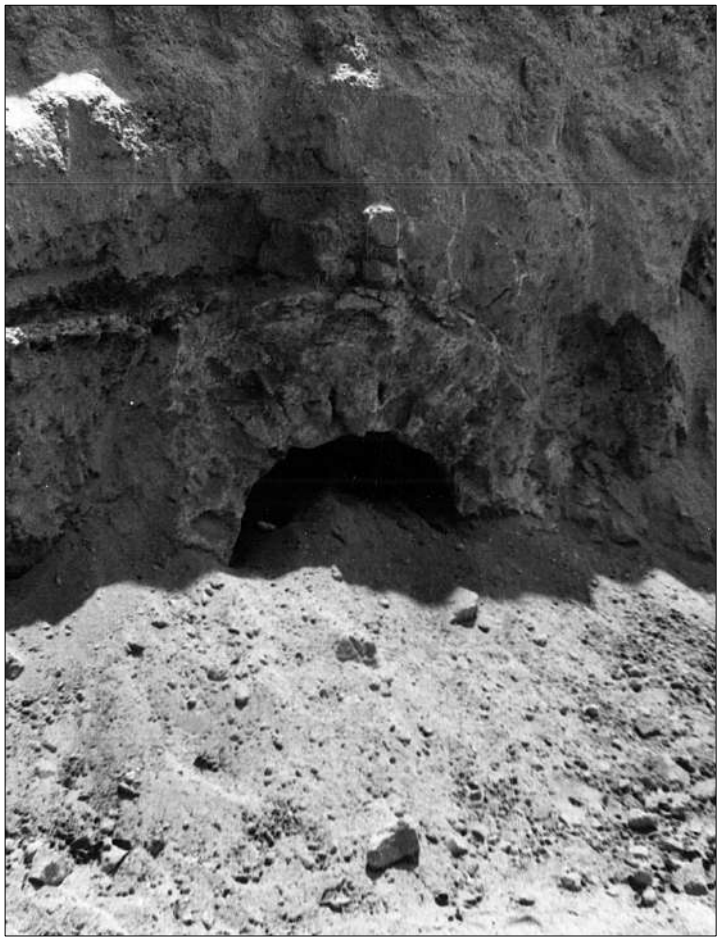

C003_SPECUS DE L'APARCAMENT SAAVEDRA

DESCRIPCIÓ

L'obertura dels accessos al pàrquing de Saavedra no va comptar amb un seguiment arqueològic. En el tall, ja dins el baluard, hi van quedar algunes restes que van ser documentades i parcialment excavades amb posterioritat per M. Vilalta l'any 1983. La principal estructura és una conducció hidràulica que va quedar seccionada i que era visible a banda i banda, amb unes mesures internes d'1,5-2 metres d'alçada per 0,6- 0,9m d'amplada. Aquesta conducció, que disposava d'una coberta en volta, estava tapiada per dues bandes, de manera que un tram de 12,60m de longitud era visible. Dos forats a la volta, un a cada extrem, i la troballa de càntirs d'època moderna a sota evidenciaven una reutilització com a cisterna que degué finalitzar amb la construcció del baluard del Roser. El pendent és cap a l'exterior de la ciutat (d'est a oest) i amb això es pot pensar en una canalització de tipus specus per al rec de la perifèria rústica de la ciutat i procedent de l'Aqüeducte del riu Gaià. La conducció es trobava a una cota de 50,02 msnm, sota 9m de reompliment. Parcialment superposat a la volta, hi havia un paviment de signinum de 6 m de longitud, seguit d'un mur i un altre paviment de 2m que acabava en un nou mur. D'entre els signina i els murs es recuperaren ceràmiques de final del segle i dC i del ii.

IMATGE

- Autor Desconegut (cedida per ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 658.

C004_SPECUS DEL CAMÍ DE L'ÀNGEL

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Avinguda de Catalunya, 49 / Carrer del Marquès de Montoliu, 14 / Carrer de Joana Jugan, 7 / Carrer de Sant Antoni Maria Claret, 27
COORDENADES UTM 31N: 352795 / 4553944.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●●

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

C004_SPECUS DEL CAMÍ DE L'ÀNGEL

DESCRIPCIÓ

Fragment de specus de la conducció procedent del riu Francolí conegut d'antic i excavat l'any 1985 sota la direcció d'A. M. León (Servei d'Arqueologia). És el tram millor conservat a la ciutat de Tarragona i el que està més exposat.

IMATGE

- Jordi Lòpez (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 697 i 99.

C005_SPECUS DEL CAMP DE MART

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Camp de Mart
COORDENADES UTM 31N: 353557.1 / 4553494

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

C005_SPECUS DEL CAMP DE MART

DESCRIPCIÓ

En aquest indret es conservaven restes de l'specus procedent del riu Gaià. Altres vestigis eren visibles fins a mitjan segle xx. Sánchez Real esmenta l'existència d'un segment de specus d'uns 20 m de longitud i un dipòsit de redistribució —castellum aquae?— a prop de la torre de l'Arquebisbe. Ambdues evidències quedaren molt afectades per la urbanització de l'actual zona verda. Resta actualment a l'entrada de la ciutat una ramificació de specus per sota del Fortí Negre i que té sortida al solar núm. 2 del carrer de la Civaderia (C006). Aquesta conducció es troba alineada respecte dels basaments de carreus documentats al carrer de Sant Auguri (C002). També es conserva un segment d'un altre braç que corre paral·lel a la muralla i que es troba al costat del portal del Roser (DA 1998, 31).

IMATGE

- Josep Mª Puche (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 69.

C006_SPECUS DEL CARRER DE LA CIVADERIA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de la Civaderia, 2
COORDENADES UTM 31N: 353593.8 / 4553440.3

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

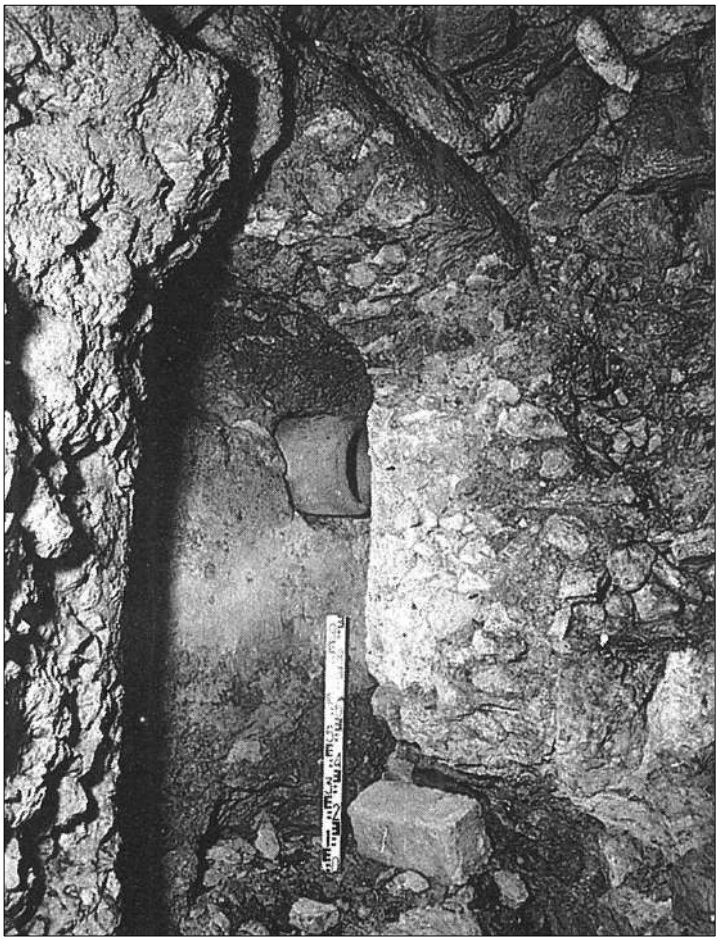

C006_SPECUS DEL CARRER DE LA CIVADERIA

DESCRIPCIÓ

És el mateix tram d'specus documentat al Camp de Mart (C005). Es tracta d'una canalització d'aigua excavada en la roca i per sota la muralla romana. Recull les aigües del sifó que provenia del castellum aquae del turó de l'Oliva. Aquest aigua alimentava els estanys d'aigua que decoraven la plaça romana del Fòrum Provincial.

IMATGE

- Fotografia històrica de l'excavació (Cortés, R.; Gabriel, R. 1985)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007).
- Cortés, R.; Gabriel, R. Tarraco: recull de dades arqueològiques, Barcelona (1985).

C007_SPECUS DEL CARRER DE ROVIRA I VIRGILI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de Rovira i Virgili, 45-65
COORDENADES UTM 31N: 353307 / 4553829.9

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

C007_SPECUS DEL CARRER DE ROVIRA I VIRGILI

DESCRIPCIÓ

Es coneix d'antic la presència de dos trams d'un mateix aqüeducte fet d'opus caementicium que es troba força destruït i que es podia resseguir en superfície. És la canalització que prové del teòric castellum aquae situat dalt de l'Oliva i que rebia l'aigua procedent de l'aqüeducte del Gaià. Les restes es relacionen amb les troballes del núm. 56 del carrer de Rovira Virgili. Excavació dirigida per M. García (Codex) l'any 1994 en què s'obriren cinc sondejos sobre un tram d'aqüeducte que ja es coneixia. Es netejà el mur que sorgia en superfície i se'n constatà la continuació dins el subsòl. Són dos murs paral·lels de caementicium amb sòl de signinum i coberta de volta, que no es conservava. Es documentà un tram superior als 75 m. Respecte a la cronologia, aquest tram és anterior a la segona meitat del segle i aC. Es va fer un petit sondeig just en el tall efectuat per la vorera del carrer d'Antoni Grau meridional, que és de 0,55 m.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 726, 728 i 733.
- Mesas Torronteras, I. 2015: «Los acueductos romanos de Tarraco: cronología y nuevos tramos», Tarraco Biennal: Actes: 2on Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic: August i les províncies occidentals: 2000 aniversari de la mort d'August, Tarragona, 245-250.

C008_SPECUS DEL PORTAL DEL ROSER

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Via de l'imperi Romà, 21
COORDENADES UTM 31N: 353502 / 4553387

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

C008_SPECUS DEL PORTAL DEL ROSER

DESCRIPCIÓ

Adossat al parament exterior de la muralla es conserven, al costat nord de l'actual portal del Roser, restes d'una canalització de tipus specus paral.lela a la muralla i que forma part de l'aqüeducte del Gaià. Ponç d'Icard ja interpretà aquest tram, i és la mateixa canalització que es documentà al segle xix enfront de la portella que avui dia es conserva a la via de l'Imperi Romà.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 166.

C009_REC MAJOR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Medieval i Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

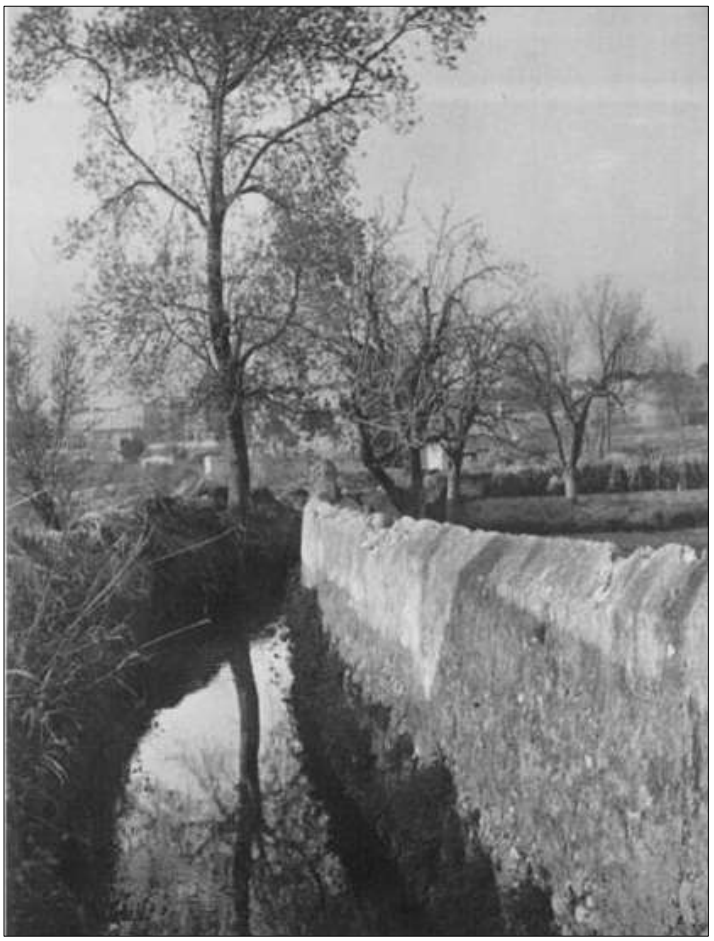

C009_REC MAJOR

DESCRIPCIÓ

La data de construcció d'aquesta conducció d'aigua és incerta. EL rec major apareix esmentat en la documentació del segle XV, si bé ja al segle XIII s'esmenta el Rec dels Molins. Fins i tot, el 1442, el sagristà de la Seu va fer una proposta per a fer un enginy que permetés impulsar l'aigau del rec major fins a la ciutat. La reina Maria, l'any 1432, concedí el privilegi de Salavguarda Reiall de les aigües, realitzada amb caràcter anual, que tenia com a missió comprovar que els pagesos d'aigües amunt no haguessin fet rescloses il·legals que impedissin el pas de l'aigua. Els bons usos de l'aigua eren vigilats pel Gremi d'Hortolans, avui en dia Gremi de Pagesos de Sant Isidre, el qual, sota la seva responsabilitat, controlava,a més del Rec Major, altres rescloses, mines i recs de distribució de l'horta de Tarragona. El rec major neixia als límits del terme de Tarragona, prop de mas de les Ferreres. A diferència de les conduccions romanes , aquest era un canal descobert. El seu primer tram anava més o menys paral·lel al riu fins al que es coneixia com l'abeurador de la ciutat. A partir d'aquí, i seguint la corva de nivell, davallava , passant per darrera de l'actual plaça de toros fins a desguassar al mar, entre el port i la desembocadura del Francolí. Precisament, la proximitat amb l'antic port va conduir a que es produissin desperfectes en la conducció. El cabal i el desnivell matural del seu últim tram es van aprofitar per a bastir molins i altres factories com ara draperies i adoberies, la força motriu de la qual depenia de l'aigua, així com per a regar les hortes properes. Per a una bona utlització , la ciutat tenia l'obligació de mantenir-lo net i en bones condicions. En l'època moderna el Rec Major continua usant-se a ple rendiment. Les seves formes de gestió, però s'adaptaren amb el temps. Des de l'any 1845 ha existit una junta d'Aigües del Francolí i, sota la iniciativa del Gremi de Llauradors, es va inaugurar el 1863 la mina la Protectora. L'any 1936 es va reconvertir en Comunitat de Regants, amb un total de 314 associats el 1945 i una superfície de regadiu de 1.109,52 jornals (aproximadament 470 hectàries). Des d'època medieval, com ja hem dit, s'utlitzava l'aigua del Rec Major per a moure molins. Del ramal del Rec que anava fins l'horta dels Caputxins s'abastava l'anomenat Molí d'Abaix, sota l'actual carer del Doctor Zamenhof i en l'aliniació del carrer de Castellarnau. El darrer molí fou la farinera, situat entre la Chartreuse i el carrer de Castaños i estava proveït de quatre turbines. Durant l'estiu, quan tota l'aigua del rec es dedicava a regar els horts, aquest molí comptava amb motors elèctircs amb un total de 120 CV.
Una altra instal·lació industrial que prenia l'aigua del Rec Major era una fàbrica de filadures de Fontanals i Companyia, de nom " La Febril Tarraconense", la qual va ocupar primitivament l'edifici de la Chartreuse. En les seves instal·lacions va etsar funcionant la primera màquina de vapor de Tarragona -una de les primeres de Catalunya, avui en dia en proces de restauració al Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. Va ser construïda l'any 1857i posada en funcionament el 1861. La fàbrica també va excavar una mina per assegurar el funcionament en èpoques de sequera.

IMATGE

- Fotografia històrica dels anys 60, aportada per Magí Benito Cabré

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

C010_ASSUT DEL FRANCOLÍ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 351997.2 / 4556779.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

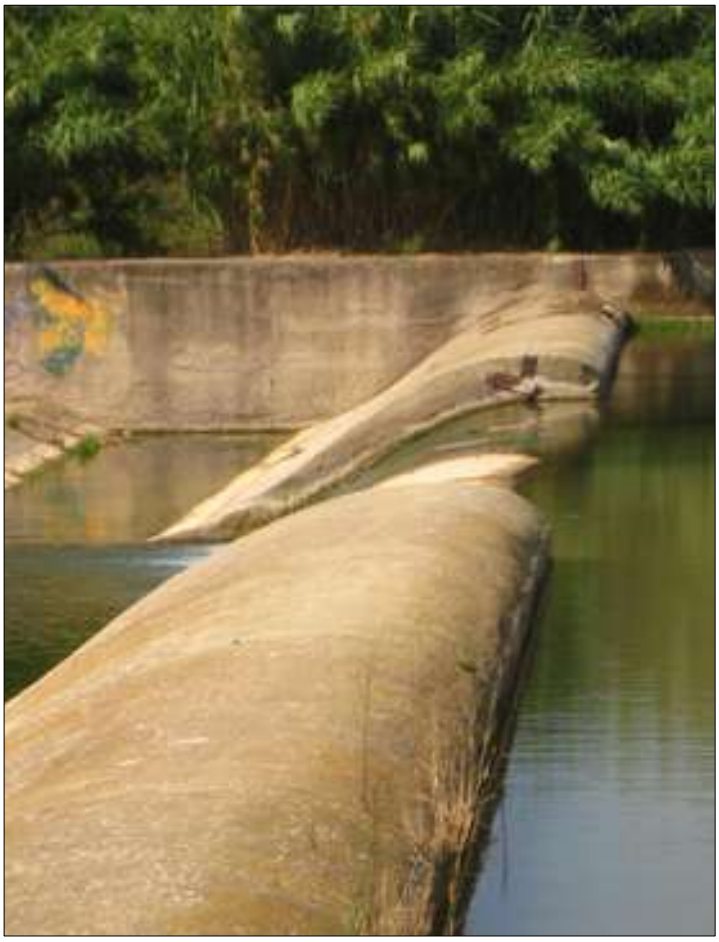

C010_ASSUT DEL FRANCOLÍ

DESCRIPCIÓ

L'aigua del Francolí és un dels subministraments dels que disposa EMATSA per a la captació i distribució de l'aigua al territori. L'aigua que s'acumula a l'assut del Francolí, també anomenat Resclosa de Sant Salvador, és tractada en una estació de tractament d'aigua potable (ETAP) situada al costat.

IMATGE

- EMATSA

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

C011_RESCLOSA FORADADA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359797.1 / 4561768.8

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

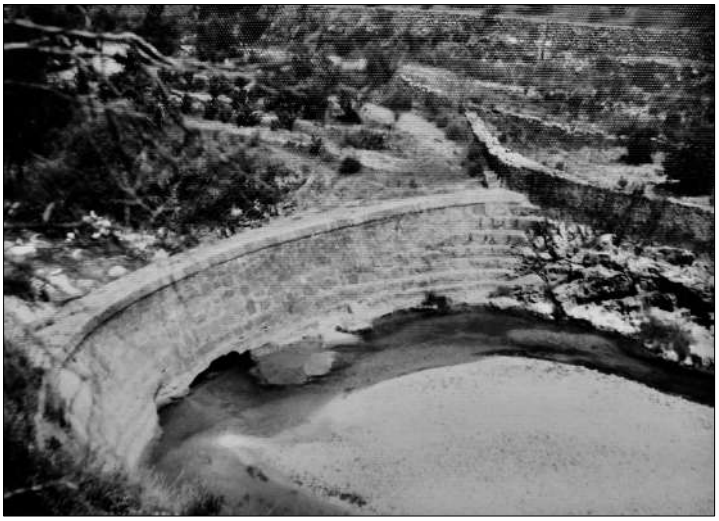

C011_RESCLOSA FORADADA

DESCRIPCIÓ

Resclosa actualment destruïda per la construcció del pantà del Gaià el 1975, quan fou substituïda per una de formigó.

IMATGE

- Històrica, Extreta de l'Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

C012_SÈQUIA DE LA RESCLOSA FORADADA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Conduccions/Trams
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 360270.4 / 4560305.1

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

C012_SÈQUIA DE LA RESCLOSA FORADADA

DESCRIPCIÓ

Arc de lloses i morter de calç, que sosté el rec. Va estar en funcionament entre 1818 i 1874, vinculat a la resclosa foradada actualment perduda per la construcció del pantà del Gaià (C011).

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

D001_DIPÒSIT ROMÀ DE L'OLIVA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Av. Puig i Valls
COORDENADES UTM 31N: 353469 / 4554377

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIN (A)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

D001_DIPÒSIT ROMÀ DE L'OLIVA

DESCRIPCIÓ

S'aprecien les restes d'un dipòsit. Fins fa pocs anys només s'apreciava un paviment d'opus signinum i la seva preparació conservat uns 50 cm per damunt de la cota de la carretera, cobert per una capa de terra vegetal d'uns 80 cm de potència. L'any 1998, amb motiu de les obres d'adequació de la carretera TP-2031 es va excavar aquest dipòsit. Les seves característiques són: paviment d'opus signinum; parets excavades en el terreny natural i recobertes d'una capa de calç. L'estrat d'abandonament proporcionà una cronologia d'entre el 350 i el 450 dC. Posteriorment es va deixar vist, però la falta de manteniment ha provocat que en poc temps hagi quedat cobert altre cop de pinassa i sediment. No es conserven altres estructures arquitectòniques vistes, i tot sembla indicar que es tracta d'una senzilla bassa per a ús agrícola, i no pas de les restes d'una vil·la romana com s'havia especulat.

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.

D002_DIPÒSITS DE LA DIPUTACIÓ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Jardins de la Diputació
COORDENADES UTM 31N: 354165.2 / 4553255.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

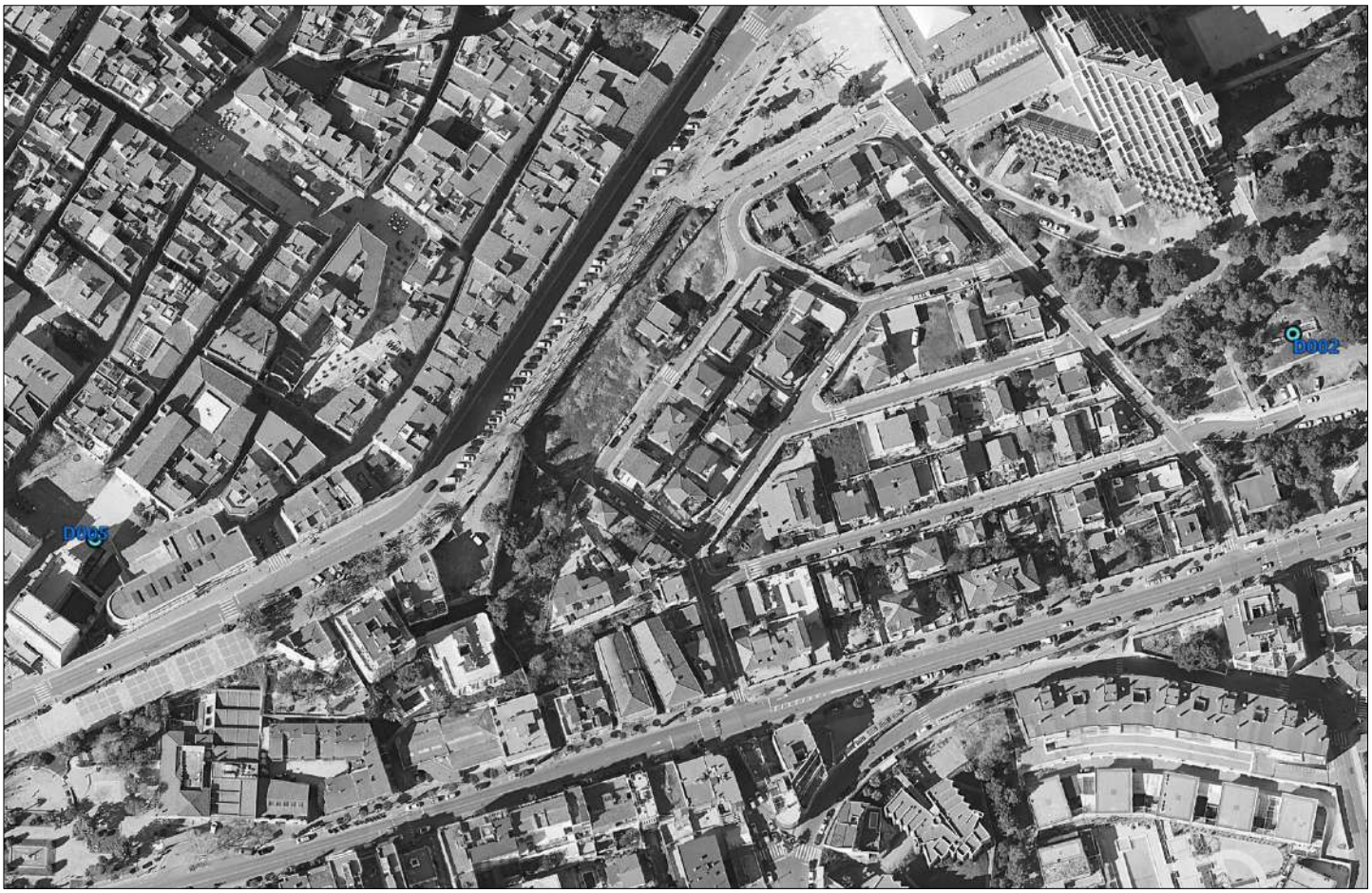

D002_DIPÒSITS DE LA DIPUTACIÓ

DESCRIPCIÓ

El conjunt consta de tres dipòsits romans actualment emplaçats als jardins de la Diputació. S'en desconeix el sistema d'abastiment. Varen ser documentats el 1988 per l'aleshores Àrea d'Arqueologia de la facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona (UB).

IMATGE

- Imatge extreta de: Bermúdez, A., Palau, R., Pujante, P., Flandes, E., Escoda, C., Parra, P., Rovira, J. 1989: Estructuras romanas en el jardín de la residencia Mare de Déu de la Mercè (Tarragona), Publicacions de la Diputació de Tarragona, Tarragona.

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007) fitxa 739
- Bermúdez, A., Palau, R., Pujante, P., Flandes, E., Escoda, C., Parra, P., Rovira, J. 1989: Estructuras romanas en el jardín de la residencia Mare de Déu de la Mercè (Tarragona), Publicacions de la Diputació de Tarragona, Tarragona.

D003_CISTERNA DE LA CATEDRAL

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Claustre de la Catedral
COORDENADES UTM 31N: 353757.75 / 4553482.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

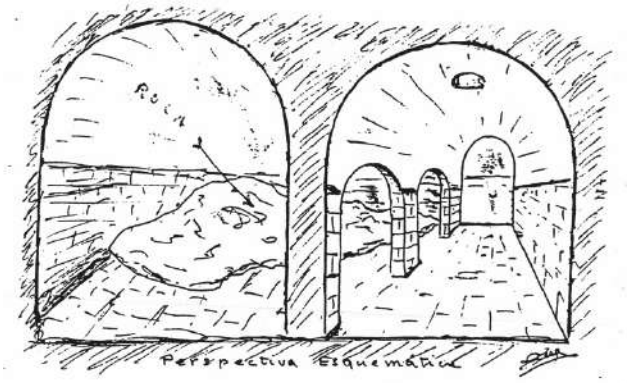

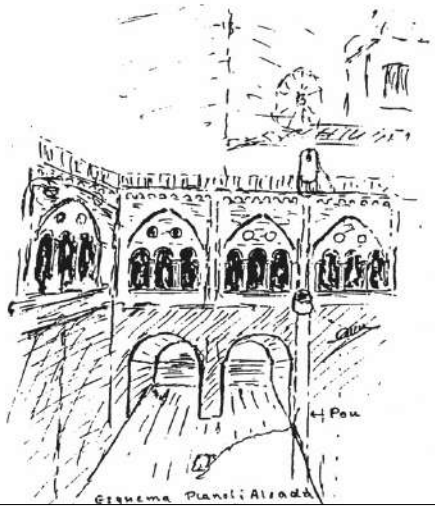

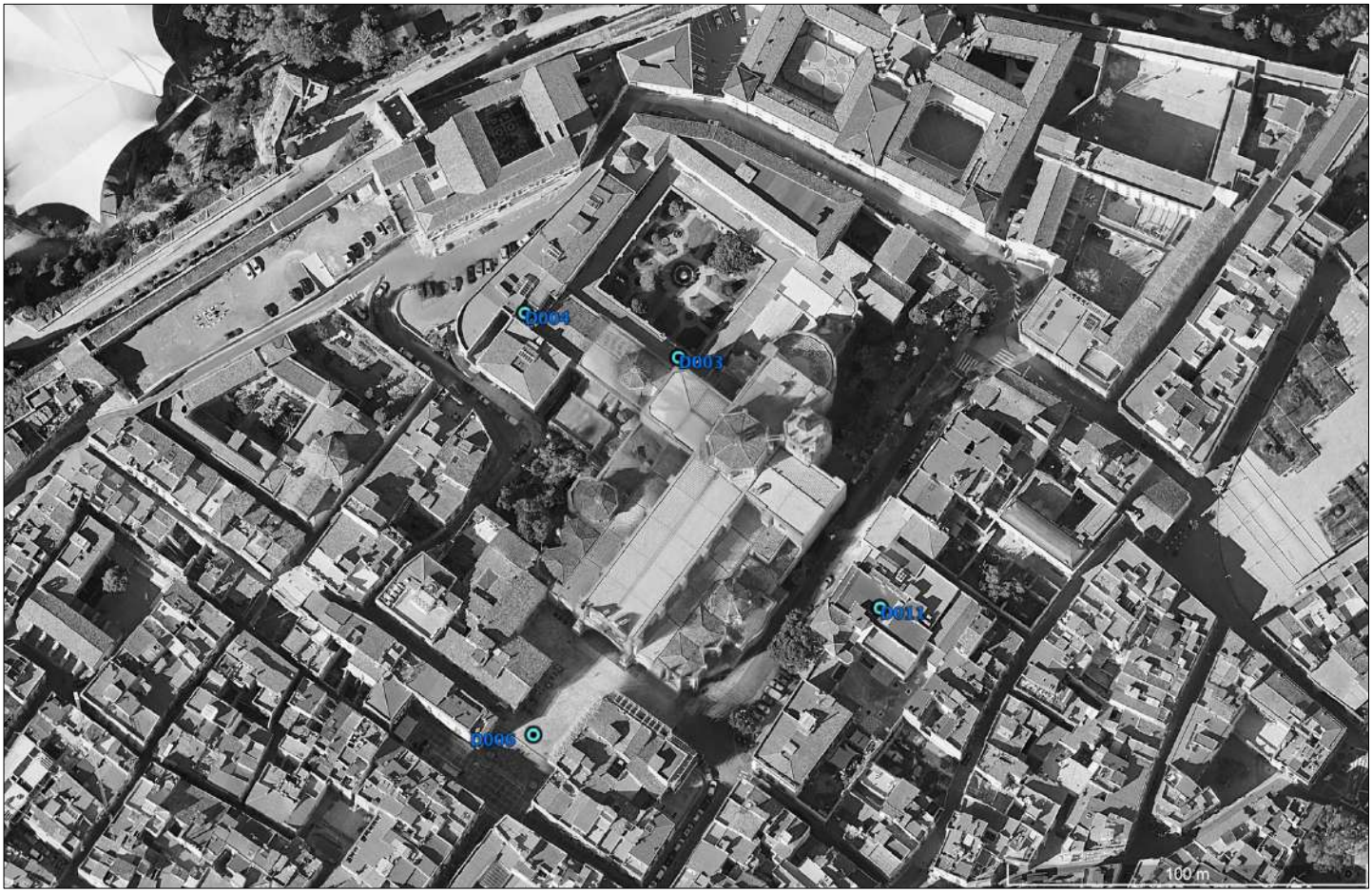

D003_CISTERNA DE LA CATEDRAL

DESCRIPCIÓ

La cisterna de la Catedral fou construïda en època medieval a la cantonada sud del claustre de la catedral, per emmagatzemar aigua per a tot el conjunt.

IMATGE

- Dibuixos del Dr. M. Aleu

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigües de Tarragona, S.A. (1998)
- Miralles, Roger; Pujol, Antoni; Pujol, Agustín. Josep M. Pujol de Barberà a Tarragona (1897-1949): l'arquitecte i l'espai. Publicacions Universitat Rovira i Virgili (2019).
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT.

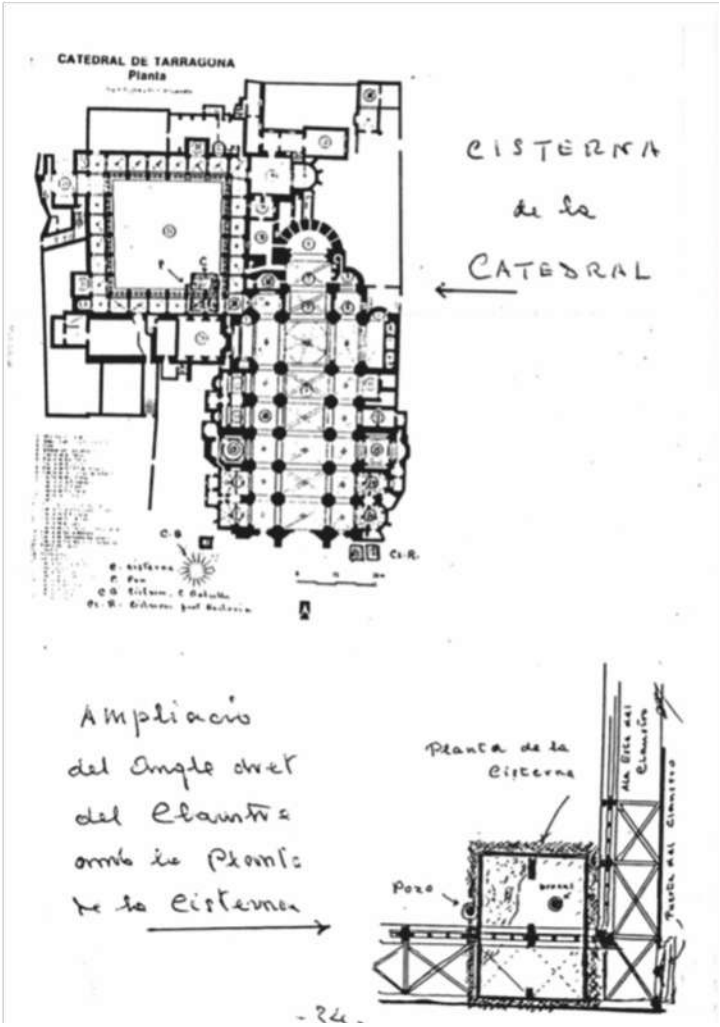

D004_CISTERNA DE LA CASA DELS CANONGES

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça del Pla de Palau, 1-3
COORDENADES UTM 31N: 353713 / 4553490

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:
E.2 Monitorització afectacions de les activitats properes
A.1 Extracció de mostres d'elements constructius
A.4 Reparació i/o consolidació paraments.
S.1 Intal·lació senyalització contextualitzant l'element dins els sistema de distribució d'aigua.
S.2 Instal·lació senyalització explicativa del context històric-patrimonial del l'element.

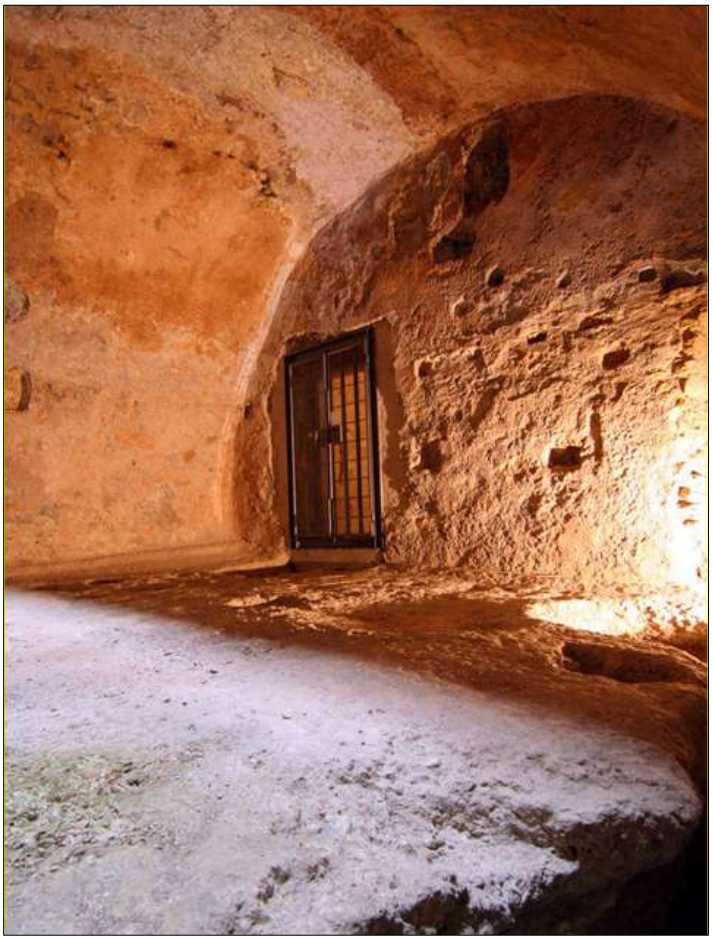

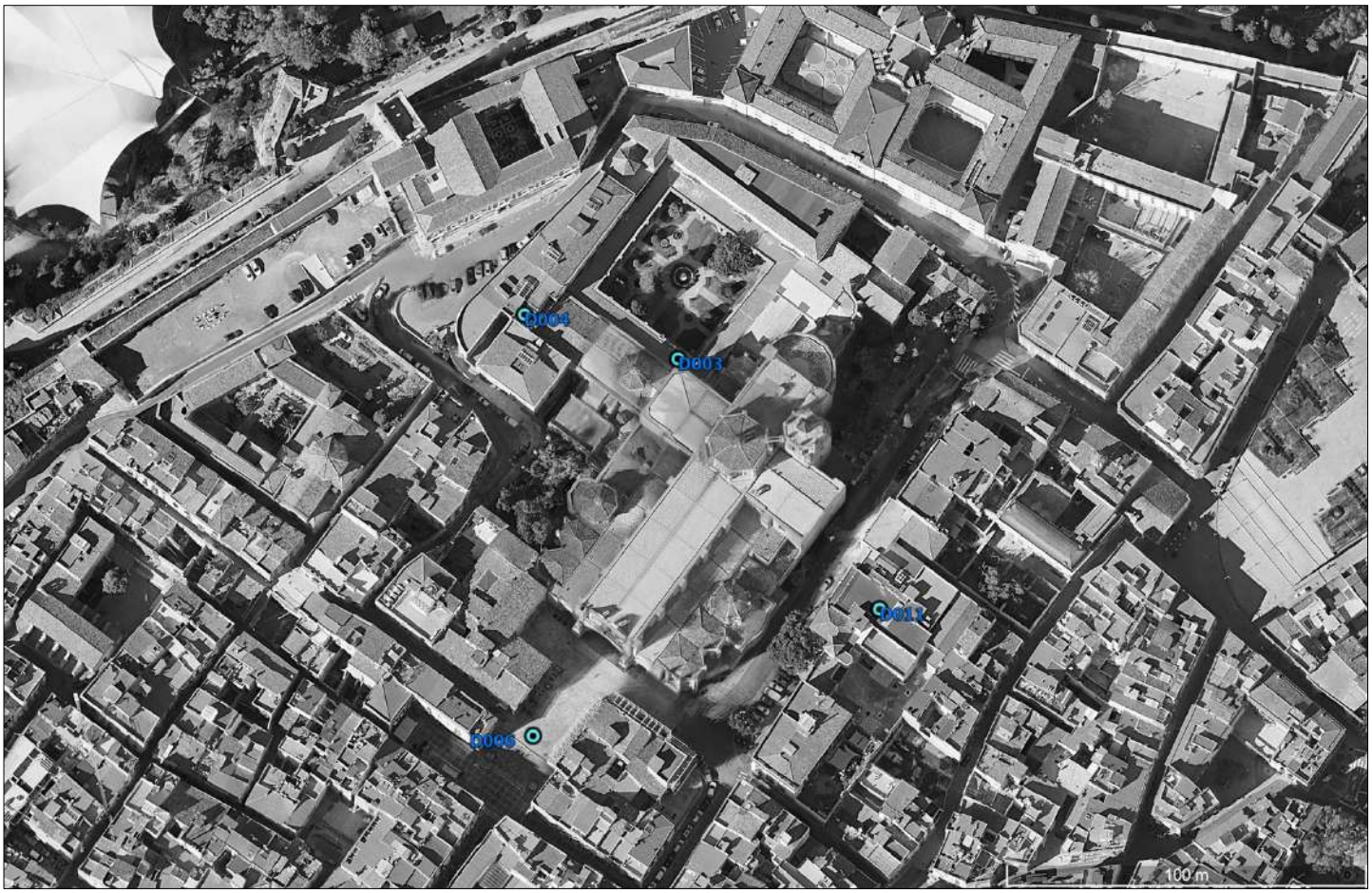

D004_CISTERNA DE LA CASA DELS CANONGES

DESCRIPCIÓ

Cisterna d'època visigòtica que es conserva sota la Casa dels Canonges. Té una capacitat de 147m3. Durant el període de funcionament de refetor de la Catedral fou reutilitzada com a cuina monàstica. L'estat de conservació és molt bo i actualment forma part del circuit de visita del Museu Diocesà.

IMATGE

- Extreta del llibre: Bosch, F.; Macias, J.M.; Menchon, J.; Muñoz, A.; Teixell, I. "La transformació urbanística de l'acròpolis de Tarragona". Gurt, J.M.; Ribera, A. (coord.), *VI Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica (Vaència 2003)*. Barcelona, 167-174.

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 25.
- Miralles, Roger; Pujol, Antoni; Pujol, Agustín. Josep M. Pujol de Barberà a Tarragona (1897-1949): l'arquitecte i l'espai. Publicacions Universitat Rovira i Virgili (2019).
- Bosch, F.; Macias, J.M.; Menchon, J.; Muñoz, A.; Teixell, I. "La transformació urbanística de l'acròpolis de Tarragona". Gurt, J.M.; Ribera, A. (coord.), *VI Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica (Vaència 2003)*. Barcelona, 167-174.

D005_CISTERNES DE LA PLAÇA DEL REI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça del Rei
COORDENADES UTM 31N: 353769.8 / 4553178.9

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

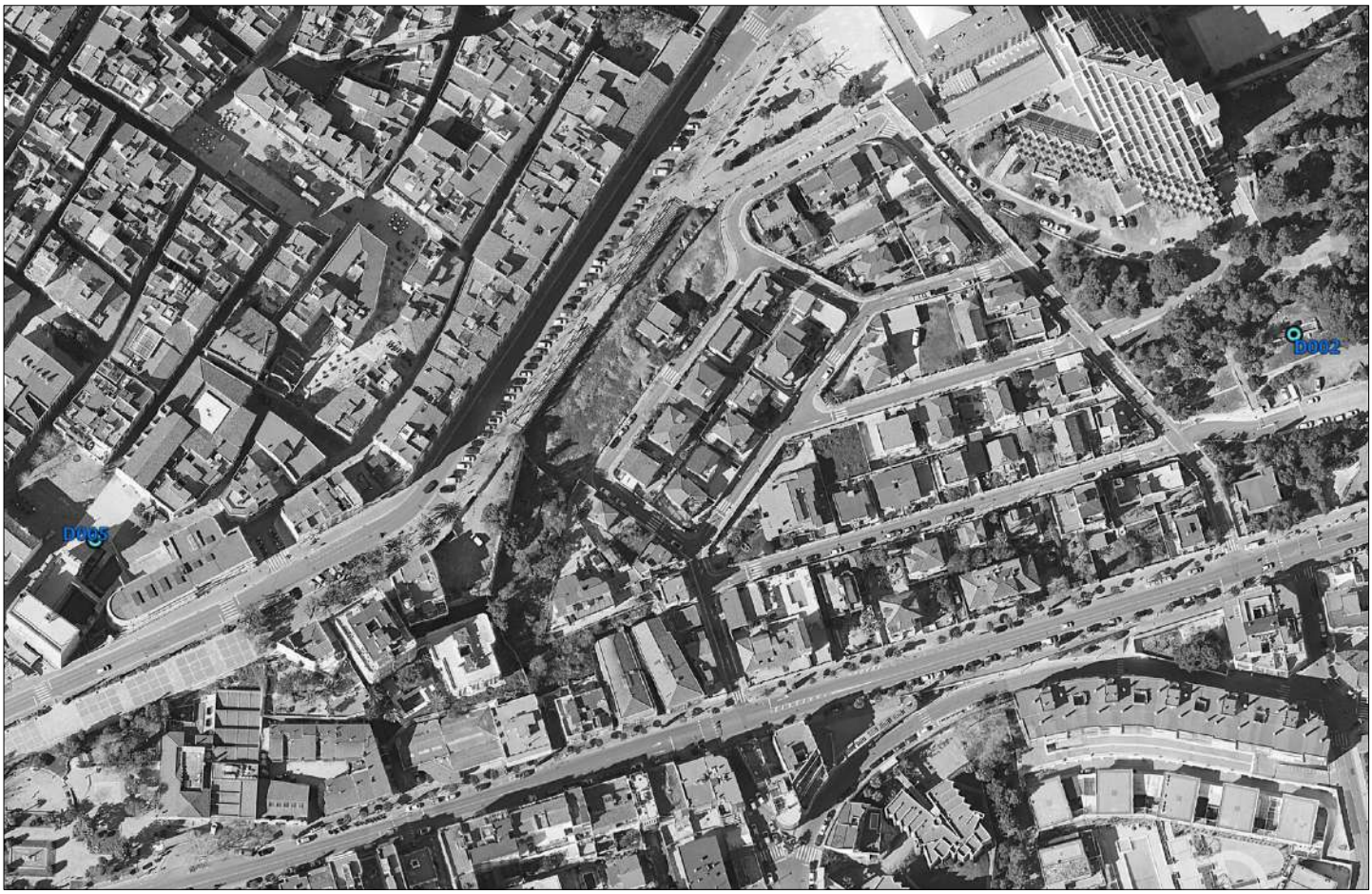

D005_CISTERNES DE LA PLAÇA DEL REI

DESCRIPCIÓ

Cisternes pertanyents a cases particulars enderrocades al s.XIX en l'ampliació de la Plaça del Rei. Es localitzaren dues boques de les cisternes durant una excavació arqueològica feta sobre el 1992.

IMATGE

- Aportada per Jordi López (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

D006_CISTERNA DEL PLA DE LA SEU

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Escales de la Catedral
COORDENADES UTM 31N: 353769.8 / 4553178.9

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

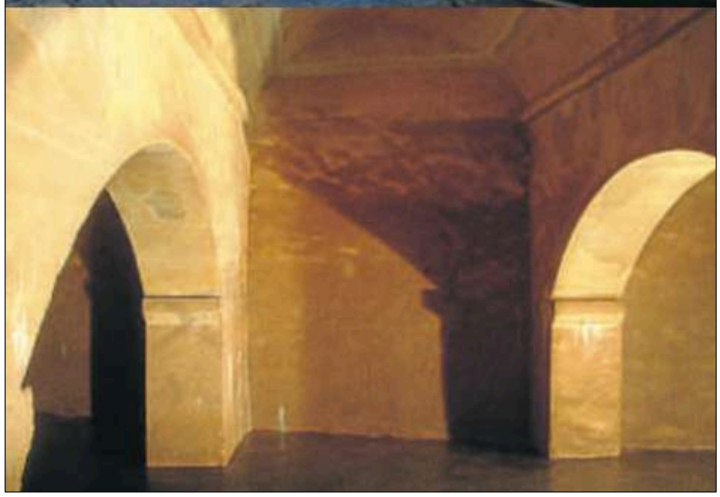

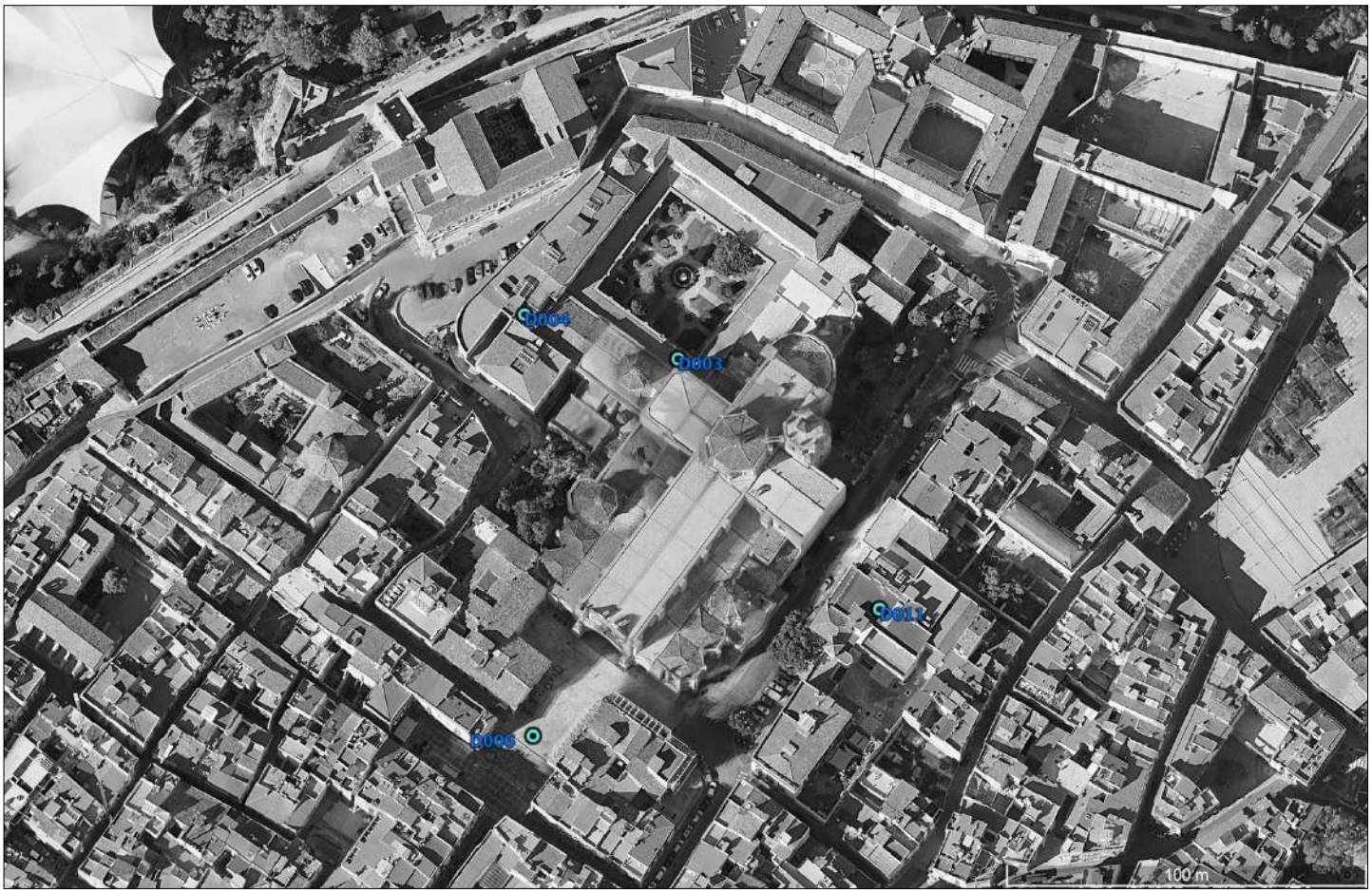

D006_CISTERNA DEL PLA DE LA SEU

DESCRIPCIÓ

Cisterna construïda al s.XVII per recollir l'aigua procedent de les teulades de la Catedral. És un espai de planta rectangular suportat per pilastres amb arcs, amb una capacitat de 150 metres cúbics. Amb la construcció de la Mina de l'Arquebisbe es va reconvertir en un dipòsit de distribució d'aigües. El 1831 es va reconstruïr la volta, el 1984 fou reacondicionada i el 2010 es procedí a realitzar-hi treballs de neteja. Actualment roman buida, i les fonts de l'escalinata de la Catedral queden abastides per la xarxa d'aigua municipal.

IMATGE

- Jordi Abelló (Article La Vanguardia)

BIBLIOGRAFIA

- Jordi Rovira Soriano. La Gran Cisterna. La Vanguardia. Dijous, 5 Abril 2012.

D007_DIPÒSIT DE LLEVANT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de la Cadernera, 2-8
COORDENADES UTM 31N: 356998.5 / 4555930

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

D007_DIPÒSIT DE LLEVANT

DESCRIPCIÓ

També conegut com el Dipòsit dels Boscos, distribueix l'aigua a Boscos, residencial, Solimar i la zona d'Entrepins. En total hi caben 16.000 m3.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- EMATSA (https://www.ematsa.cat/la-teva-aigua/cicle-urba/captacio/)

D008_DIPÒSITS DE BONAVISTA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Camí de la Partió, 8
COORDENADES UTM 31N: 348231 / 4554109.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

D008_DIPÒSITS DE BONAVISTA

DESCRIPCIÓ

El dipòsit de Bonavista abasta la polació de Bonavista i la Canonja i té una capacitat de 12.500 m3.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- EMATSA (https://www.ematsa.cat/la-teva-aigua/cicle-urba/captacio/)

D009_DIPÒSITS DE L'OLIVA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de l'Oliva
COORDENADES UTM 31N: 353364.8 / 4554411.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BC (C.3)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

D009_DIPÒSITS DE L'OLIVA

DESCRIPCIÓ

Es tracta de dos dipòsits d'aigua construïts per Pujol de Barberà al capdamunt de la muntanya de l'Oliva per abastir d'aigua la ciutat. Poden arribar a recollir fins a 4.000 m3. Rep aigua dels pous de Renau i de la Mina de l'Arquebisbe i la seva aigua és impulsada directament als dos dipòsits generals de Sant Pere i Sant Pau.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- EMATSA (https://www.ematsa.cat/la-teva-aigua/cicle-urba/captacio/)
- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.

D010_DIPÒSITS DE LA MUNTANYETA DE SANT PERE I SANT PAU

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carretera del Pont d'Armentera
COORDENADES UTM 31N: 354252.5 / 4555924

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

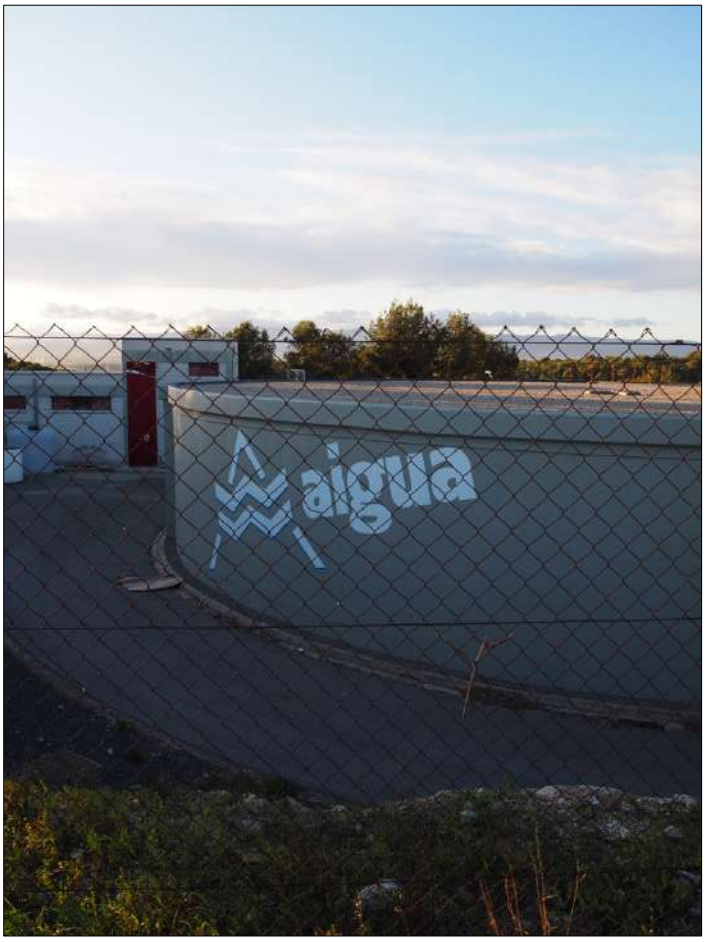

D010_DIPÒSITS DE LA MUNTANYETA DE SANT PERE I SANT PAU

DESCRIPCIÓ

Tenen una capacitat, cadascú, de 12.500 m3. Subministren aigua a Tarragona centr, Sant pere i Sant Pau i al polígon industrial Riu Clar.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- EMATSA (https://www.ematsa.cat/la-teva-aigua/cicle-urba/captacio/)

D011_CISTERNES DEL MUSEU BÍBLIC TARRACONENSE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Romà?

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de les Coques, 2
COORDENADES UTM 31N: 353806.5 / 4553419.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

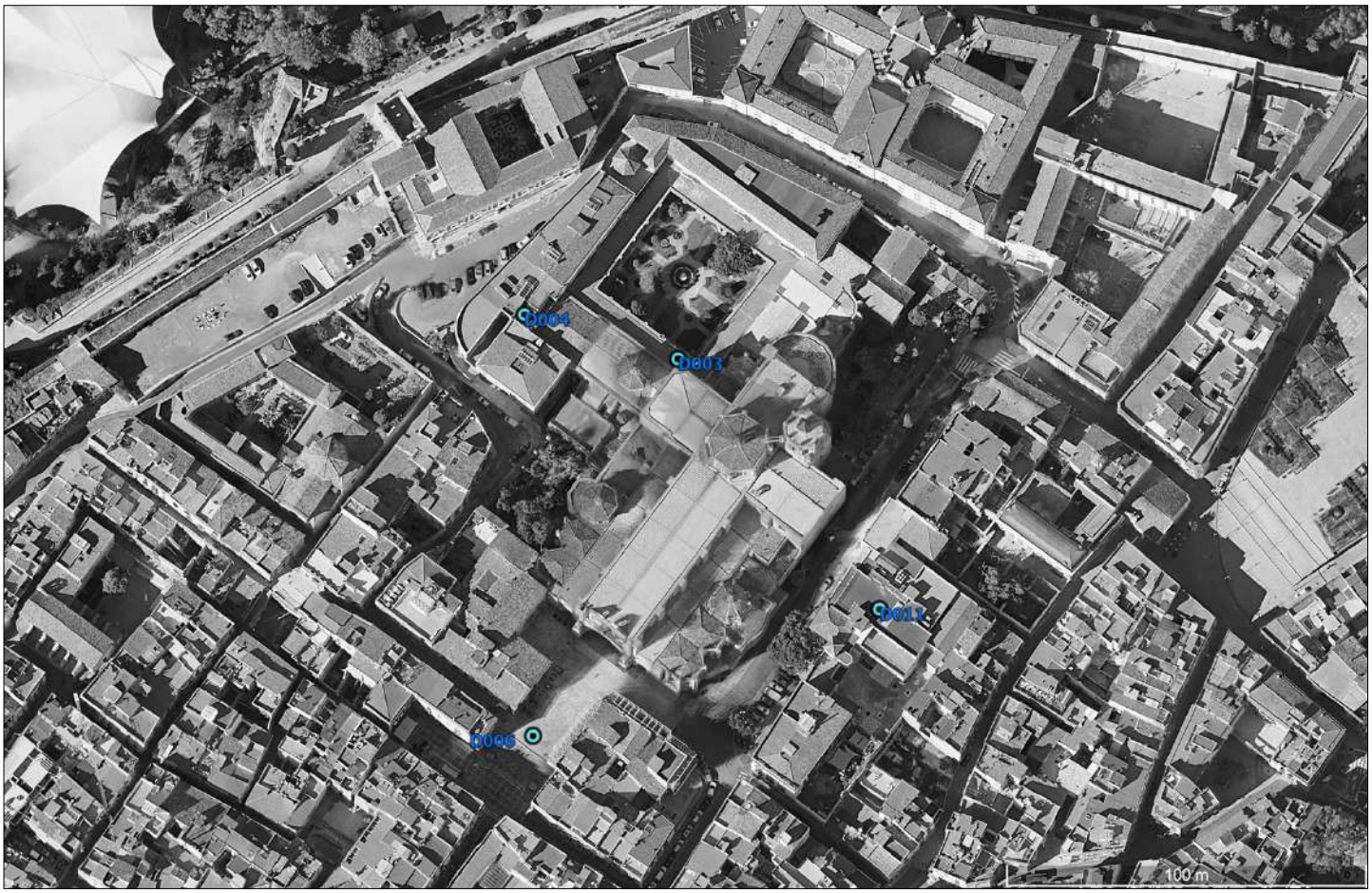

D011_CISTERNES DEL MUSEU BÍBLIC TARRACONENSE

DESCRIPCIÓ

Sota el Museu Bíblic Tarraconense s'ha localitzat durant una excavació (encara en procés d'estudi) un conjunt de voltes que podrien respondre a estructures de contenció i fonamentació de la plaça del culte imperial romana. Posteriorment haurien sigut reutilitzades com a cisternes en època encara indeterminada.

IMATGE

- Josep Mª Macias (ICAC)

D012_DIPÒSIT D'AIGUA DE LA CANONJA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Dipòsit
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: La Canonja
ADREÇA: Plaça de la O
COORDENADES UTM 31N: 347143 / 4554054.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

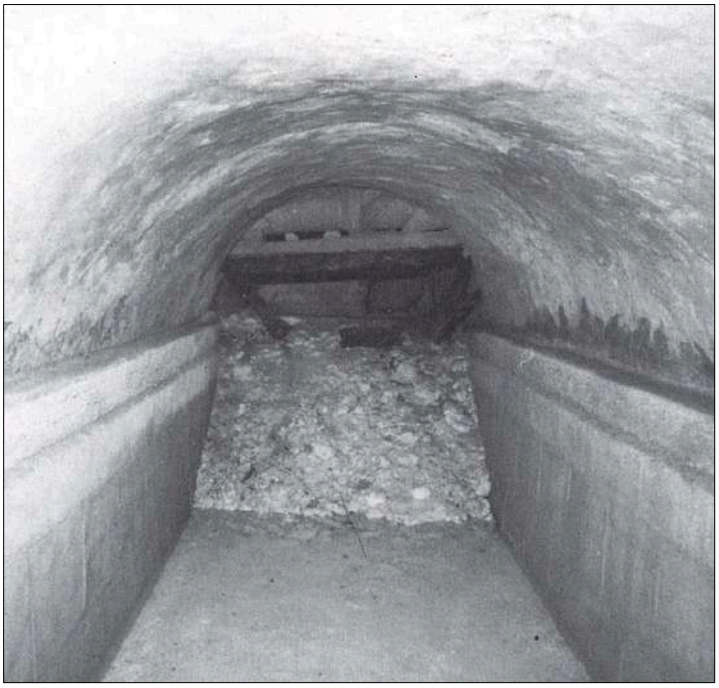

D012_DIPÒSIT D'AIGUA DE LA CANONJA

DESCRIPCIÓ

Antic dipòsit d'aigua de La Canonja, situat sota mateix de la plaça de la O. S'alimentava de l'aigua provinent de la mina de la Concòrdia.

IMATGE

- Extreta del llibre sobre les mines d'aigua de La Canonja.

BIBLIOGRAFIA

- Llop Tous, J. Les Mines d'aigua al Camp de Tarragona: La Canonja. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (1991)

F001_FONT DE LA PEDRERA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer del General Contreras, 4
COORDENADES UTM 31N: 353264 / 4552753.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

F001_FONT DE LA PEDRERA

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

F002_FONT DELS LLEONS

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer d'Eivissa, 16 / Carrer de Pere Martell, 42-44
COORDENADES UTM 31N: 353264 / 4552753.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●●

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:
Seria de gran interès poder fer visitable l'estructura.

F002_FONT DELS LLEONS

DESCRIPCIÓ

Es tracta d'una font romana d'època tardorepublicana, descoberta l'any 2000 de forma sobtada en urbanització de la zona portuària entre els carrers Pere Martell i Eivissa. És una estructura d'uns 17 metres de longitud a mode de dipòsit, feta de carreus de pedra, d'on sobresurten tres lleons que funcionaven com a brolladors. S'estima que la seva capacitat era d'uns 30m3. Després de ser descoberta va ser tapada amb grava a l'espera de poder-se convertir en un espai visitable.

IMATGE

- Extreta de: Remolà, J.A.; Pociña, C.A. La "Font dels Lleons" (Tarragona). Aquae Sacrae. Agua y sacralidad en la Antigüedad. Girona (2011) 181-19

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 588.
- Remolà, J.A.; Pociña, C.A. La "Font dels Lleons" (Tarragona). Aquae Sacrae. Agua y sacralidad en la Antigüedad. Girona (2011) 181-19

F003_ABEURADOR DEL CARRER DE SANT FRANCESC

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de Sant Fancesc
COORDENADES UTM 31N: 353387.4 / 4553211.8

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

F003_ABEURADOR DEL CARRER DE SANT FRANCESC

DESCRIPCIÓ

El carrer de Sant Francesc era conegut com el carrer de l'abeurador, la presència del qual es coneix, com a mínim, des del s. XV. Tot i així la seva ubicació és imprecisa, doncs no se n'han conservat documents gràfics.

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

F004_FONT ASCENDENT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de l'Arc de Sant Llorenç, 6
COORDENADES UTM 31N: 353888.5 / 4553461.2

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

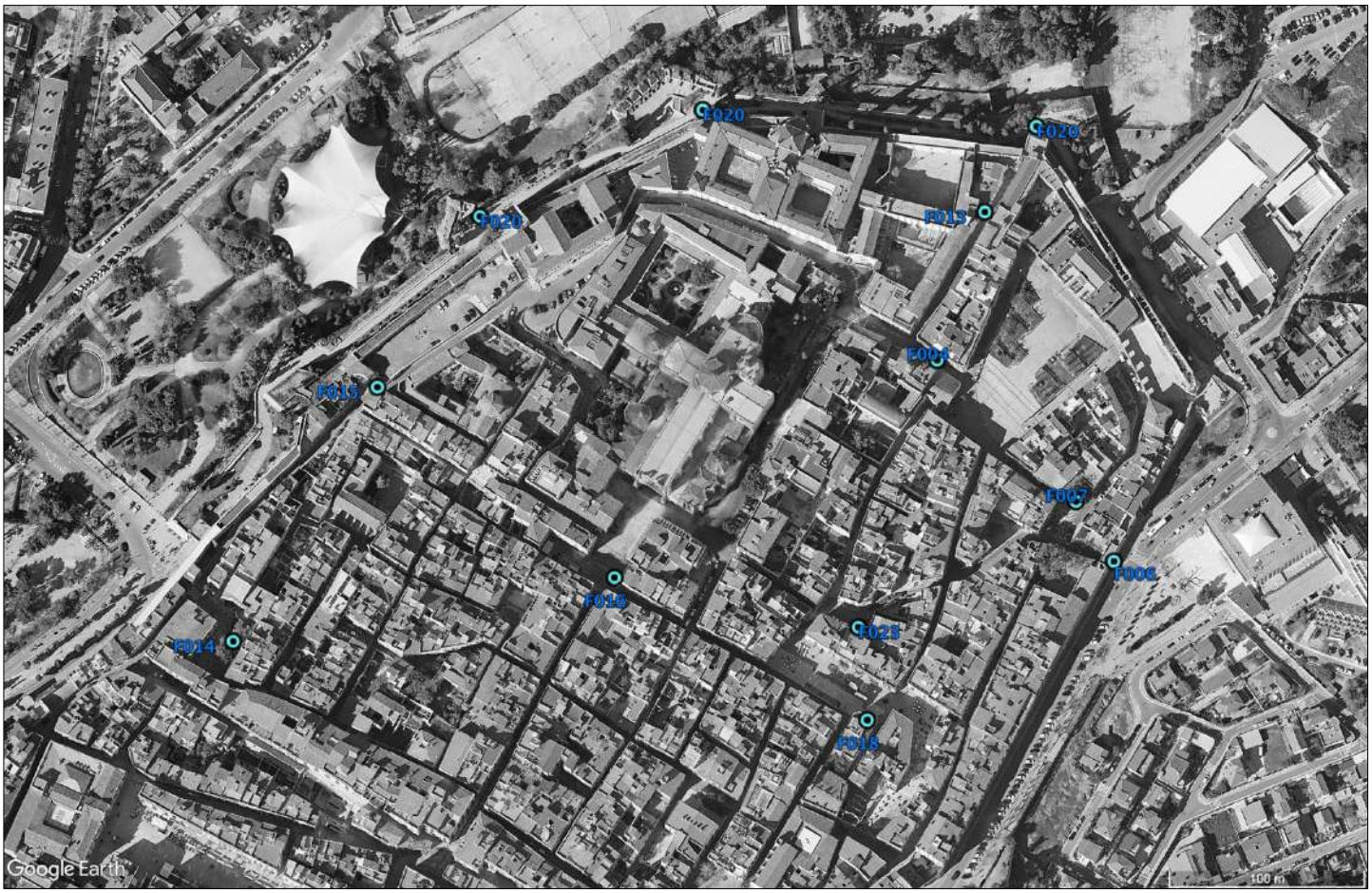

F004_FONT ASCENDENT

DESCRIPCIÓ

En aquest solar hi ha l'anomenada font Ascendent, una cavitat de planta arrodonida i d'1,5 m de diàmetre excavada a la roca a la qual s'accedeix mitjançant tres esglaons. Segons Hernández i Torres (1867), és de construcció preromana, però, documentalment, només consta que existia al segle xv. Aquesta cavitat sempre era plena d'aigua potable. Possiblement es tracta d'un sorgidor alimentat pel llac subterrani de la ciutat. En fer-se el rebaix de l'anomenat "pàrking intel·ligent" de Jaume I van aparèixer en les parets de la roca petites escorrenties d'aigua que indiquen, malgrat l'alçada, l'aflorament d'aigua del subsòl.

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 15.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

F005_ABEURADOR DE LA TORRE DEL PRETORI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Passeig de Sant Antoni, 8
COORDENADES UTM 31N: 353752 / 4553138.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

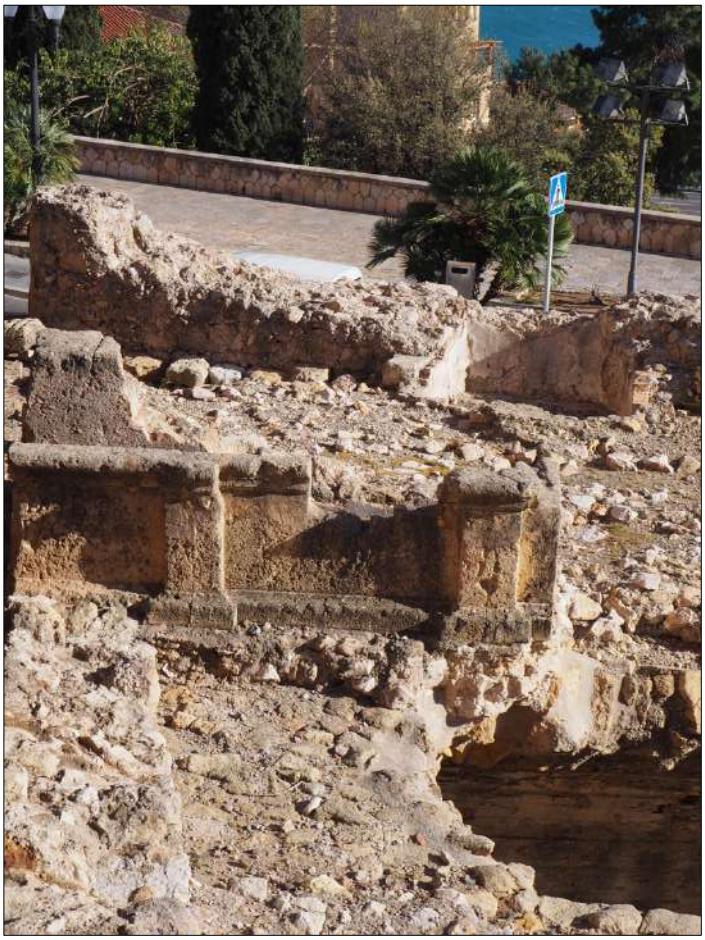

F005_ABEURADOR DE LA TORRE DEL PRETORI

DESCRIPCIÓ

Abeurador de pedra situat davant de a la façana sud de la Torre del Pretori, a sobre de les voldes del Circ Romà, construït a inicis del s.XVII (1610). Actualment s'en poden apreciar les restes a simple vista, on hi consta una inscripció amb la data de construcció.

IMATGE

- Josué Andreu (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

F006_ABEURADOR DEL PORTAL DE SANT ANTONI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Portal de Sant Antoni
COORDENADES UTM 31N: 353972.2 / 4553352.4

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

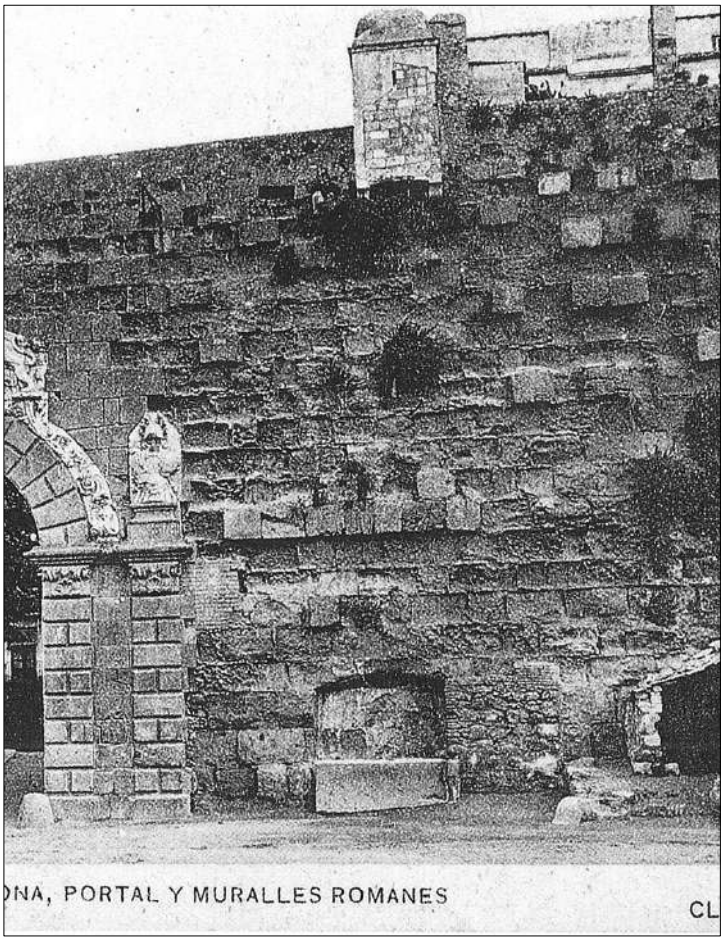

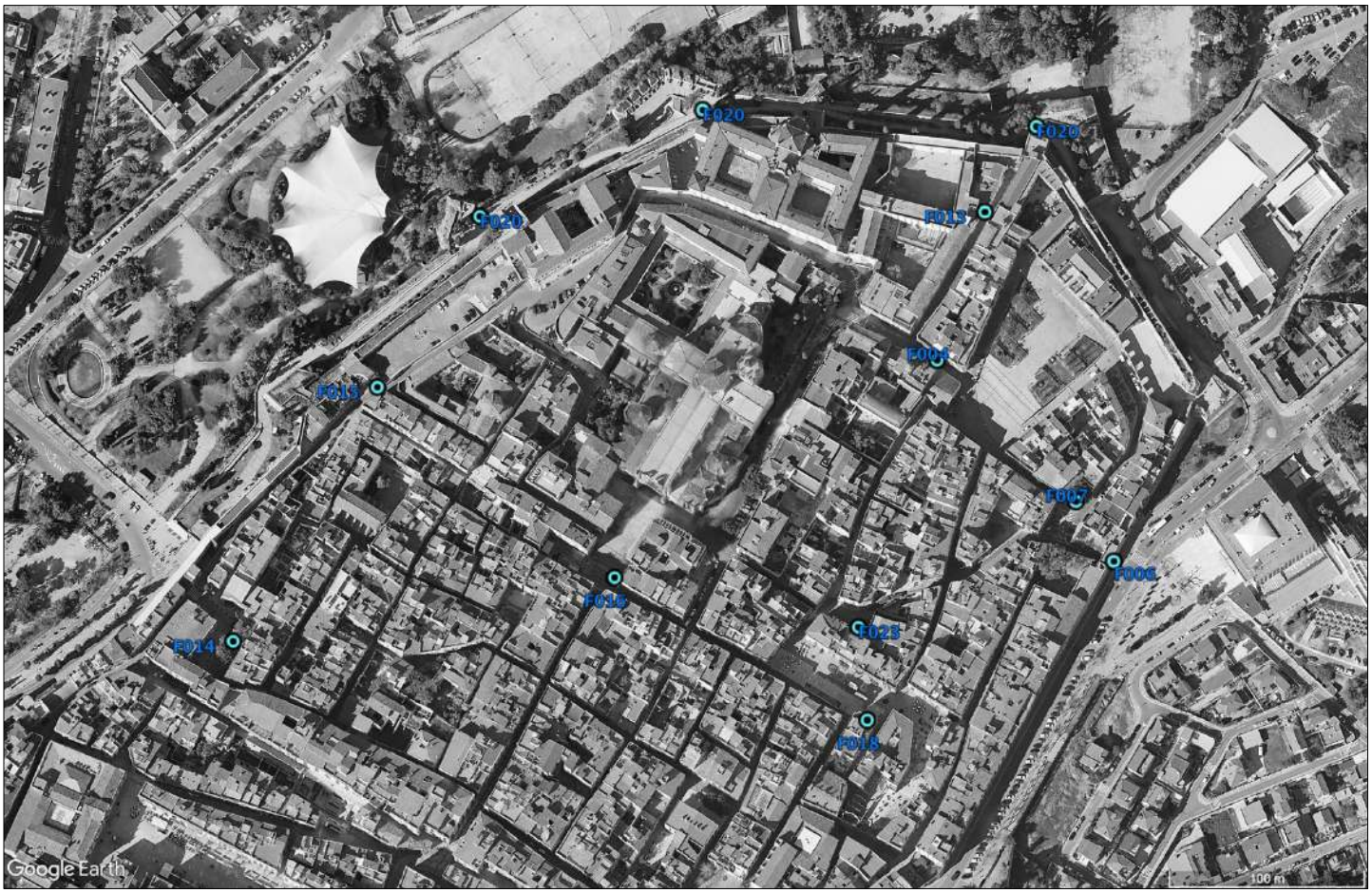

F006_ABEURADOR DEL PORTAL DE SANT ANTONI

DESCRIPCIÓ

Abeurador situat al costat del Portal de Sant Antoni, a la part exterior de la muralla. Actualment està desaparegut. Molt probablement s'alimentava de la mina de l'Arquebisbe, igual que la Font d'Armanyà situada a la Plaça de Sant Antoni.

IMATGE

- Postal històrica.

BIBLIOGRAFIA

- Jaume Benaiges-Rafael Calle. Tarragona, segle XX a través de les postals. Casc Antic. Tarragona (1991)

F007_FONT D'ARMANYÀ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de Sant Antoni
COORDENADES UTM 31N: 354046 / 4553582

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (C.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

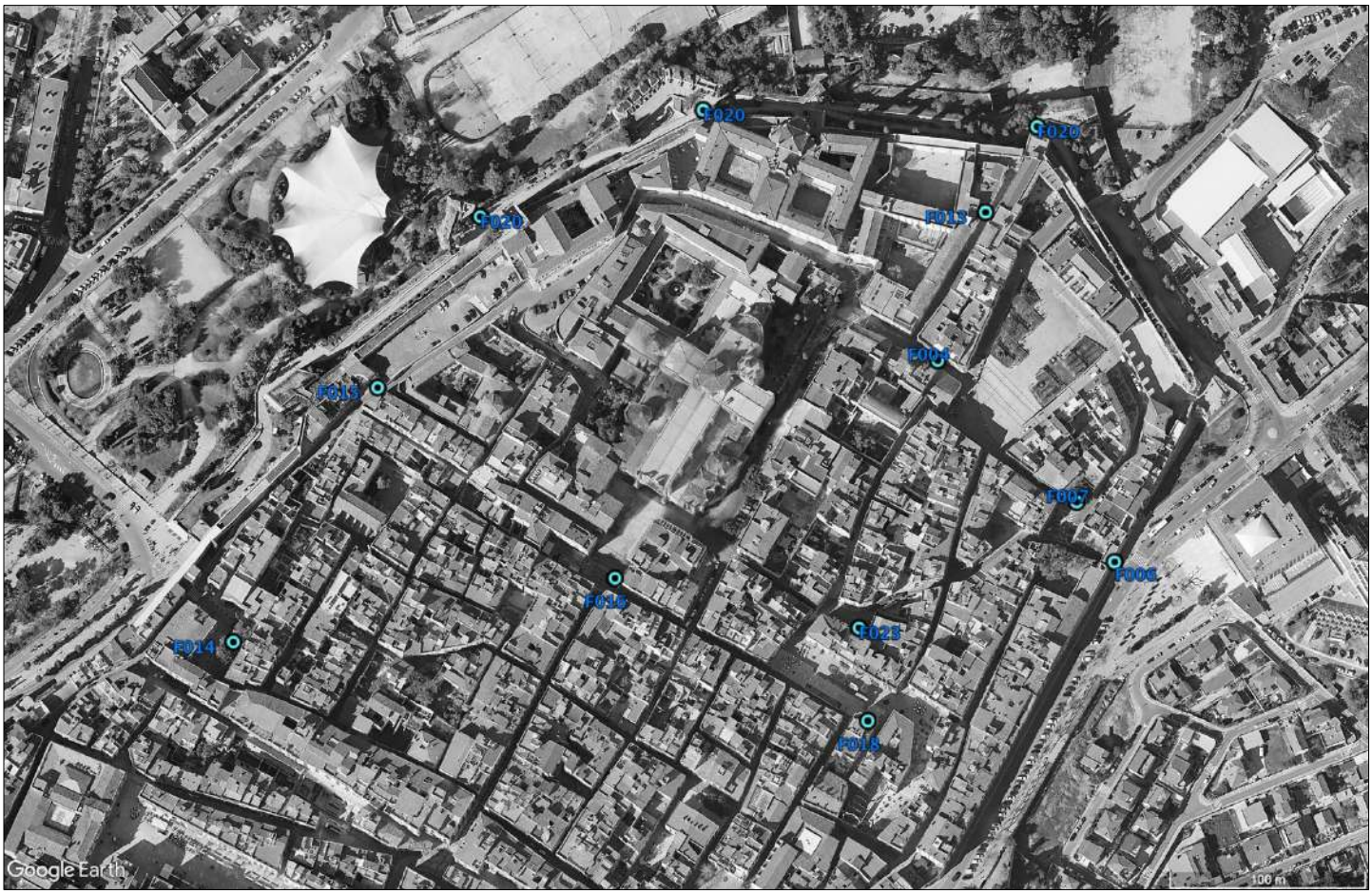

F007_FONT D'ARMANYÀ

DESCRIPCIÓ

Font pública de la ciutat d'estil neoclàssic. Testimoni històric de l'arribada de l'aigua a la ciutat des de la Mina de l'Arquebisbe fa més de 200 anys. Font encastada a la paret del jardí de la casa Bertran. Situada a la Plaça de Sant Antoni, anomenada Font del Bisbe Armanyà per haver estat promocionada per ell. Construïda al 1798 porta l'aigua d'una mina de la població de Puigpelat (Alt Camp) i després d'un recorregut de 28,30 Km arribar a brollar a Tarragona. Té forma d'urna i el seu estil és bàsicament neoclàssic. El cos inferior consta d'una gran base de pedra (procedent d'una pedrera del Camp de Mart) amb una tassa ampla per permetre la ubicació de recipients. El cos mitjà té dues aixetes de bronze i el superior mostra l'escut dels Agustins, ordre a la qual pertanyia l'arquebisbe Armanyà i Font, amb el barret del prelat, un castell en flames i un estel. Està realitzat amb pedra floresta i va ser refeta recentment degut a la seva precarietat. A la dreta de la font hi ha una pilastra cantonera que té al damunt una bala de canó de ferro sense esclatar de la Guerra del Francès. Restauració per l'escultor Bruno Gallart al 1998..

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT.

F008_FONT DE LA MITJA LLUNA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça del General Prim
COORDENADES UTM 31N: 353156.7 / 4552794.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

F008_FONT DE LA MITJA LLUNA

DESCRIPCIÓ

Font monumental construïda a l'actual plaça de la Mitja Lluna (degut a la proximitat del convent). El coronament de la font fou modificat per una escultura de forja en forma de vaixell.

IMATGE

- Superior: Anna Ferré (ETSA-URV)
- Inferior: fotografia històrica inicis del s.XX.

BIBLIOGRAFIA

- Josep Maria Olivé. Tarragona a través del temps. Tarragona (1984)
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

F009_FONT DE LA PLAÇA DE LA FONT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de La Font
COORDENADES UTM 31N: 353563.7 / 4553176.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BC (C.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

F009_FONT DE LA PLAÇA DE LA FONT

DESCRIPCIÓ

Aquesta font te relació amb l'emplaçament històric de l'anomenat pou ciclopi o de la plaça de la font (P004). El 1798 es va instal·lar una nova font que va ser substituïda el 1827 per una més monumental (promoguda per Antonio de Echanove i Zaldívar) i la reforma d'aquesta plaça el 1894 va donar lloc a l'emplaçament de dues fonts de ferro colat, una de les quals es va conservar fins els anys 70 del segle passat. L'actual brollador, també de ferro colat, va ser inaugurat el 19 d'abril de 1979 i a mitjans dels anys 90 va ser desplaçat al lateral esquerre de l'eix de la plaça per les obres del pàrquing. La font té unes característiques similars a les que es troben a la Rambla i consta de tres cossos, quatre piles sostingudes per potes amb urpes i quatre aixetes amb cos en forma de prisma quadricular. Per sobre, a les quatre cares hi ha un lloc per esculpir un escut (que encara resta buit) i una columna enramada amb cimera de gerra amb dues anses corona el conjunt. Ha estat retirada cap a la banda parell de la plaça, per poder facilitar l'accés de vehicles.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT.

F010_ABEURADOR DE LA PLAÇA DELS INFANTS

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font / Abeurador
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça dels Infants
COORDENADES UTM 31N: 352670.4 / 4552642.9

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

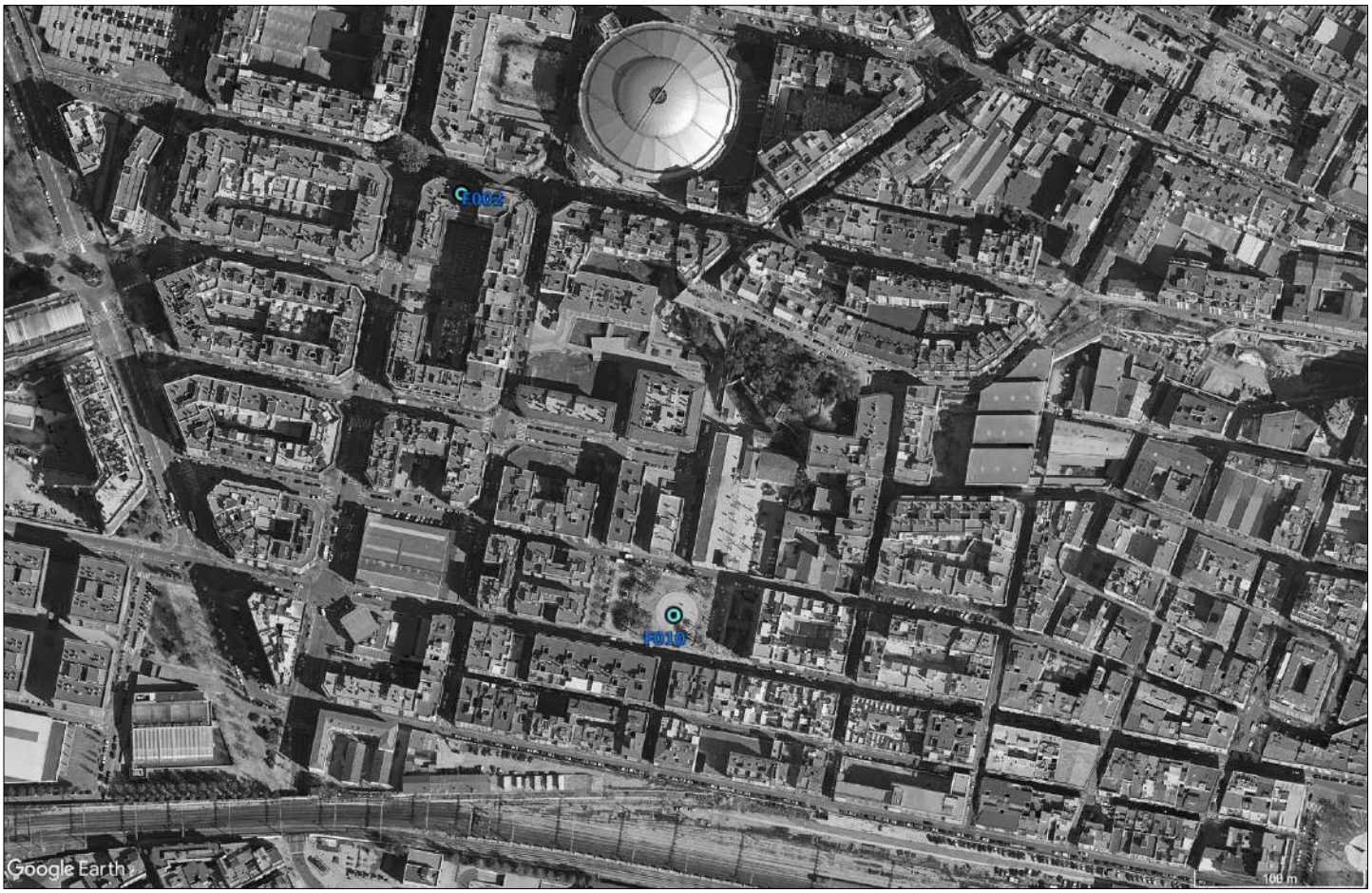

F010_ABEURADOR DE LA PLAÇA DELS INFANTS

DESCRIPCIÓ

Actualment es tracta d'una font, però anteriorment fou un abeurador. Estava rodejat per un empedrat concentric fins que es va renovar incorporant una escultura de dos infants, fent que perdurés el nom popular de la plaça com la dels Infants.

IMATGE

- Superior: Anna Ferré (ETSA-URV)
- Inferior: Postal històrica 1905-1910 (Arxiu Rafael Vidal Ragazzon)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

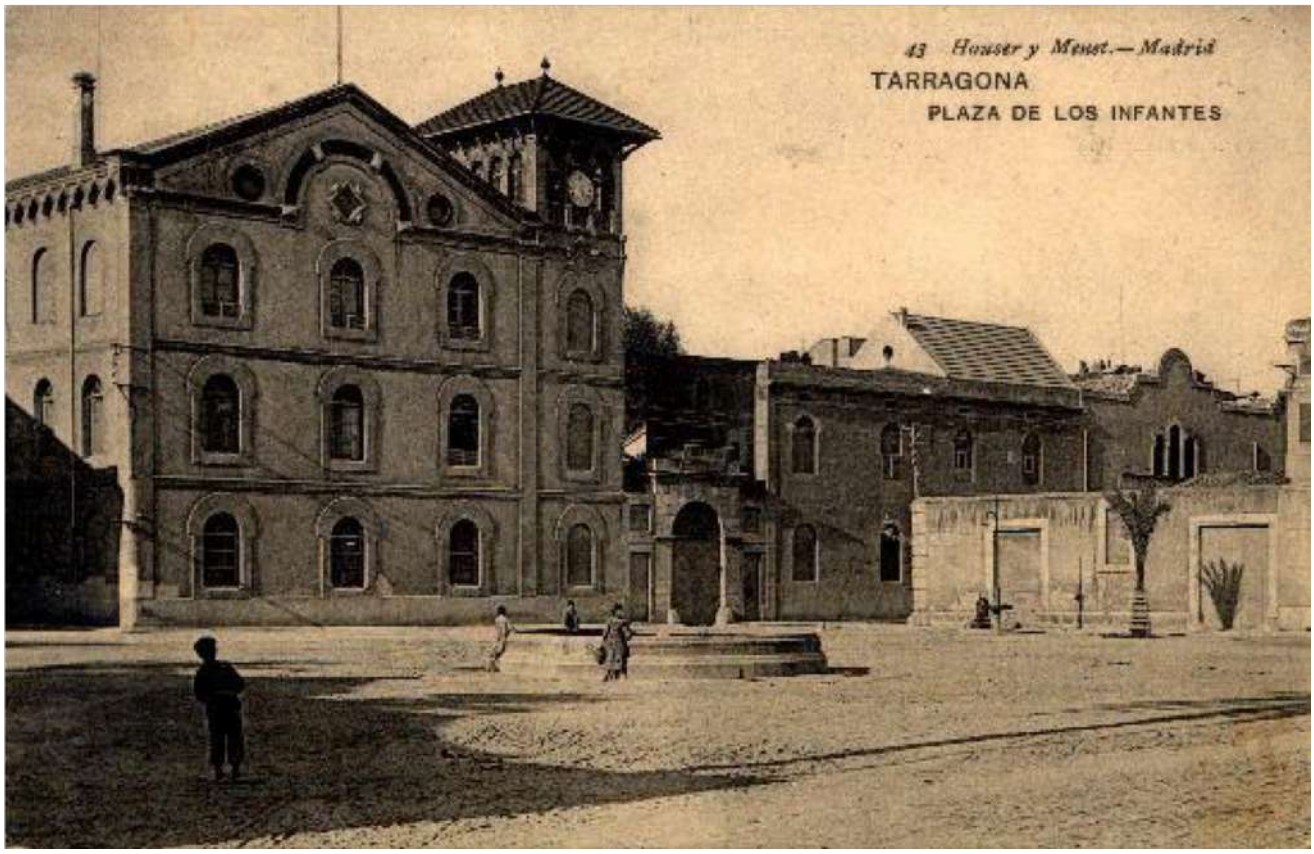

F011_FONT DE LA RAMBLA NOVA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Rambla Nova, 74
COORDENADES UTM 31N: 353211.7 / 4553105.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

F011_FONT DE LA RAMBLA NOVA

DESCRIPCIÓ

No Consta

IMATGE

- Superior: Anna Ferré (ETSA-URV)
- Inferior: Fotografia històrica anterior a 1923.

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F012_FONT DEL PRESIDI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Amfiteatre romà
COORDENADES UTM 31N: 353829.3 / 4552953.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

F012_FONT DEL PRESIDI

DESCRIPCIÓ

Fou una font construïda al pati de la presó, quan aquesta es trobava a l'amfiteatre romà. Actualment només s'en conserva la llosa de pedra on hi havia els dos brolladors, emmarcats per una flor.

IMATGE

- Postal històrica.

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

F013_FONT DE SANT MAGÍ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer del Portal del Carro, 6
COORDENADES UTM 31N: 353918.8 / 4553533.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

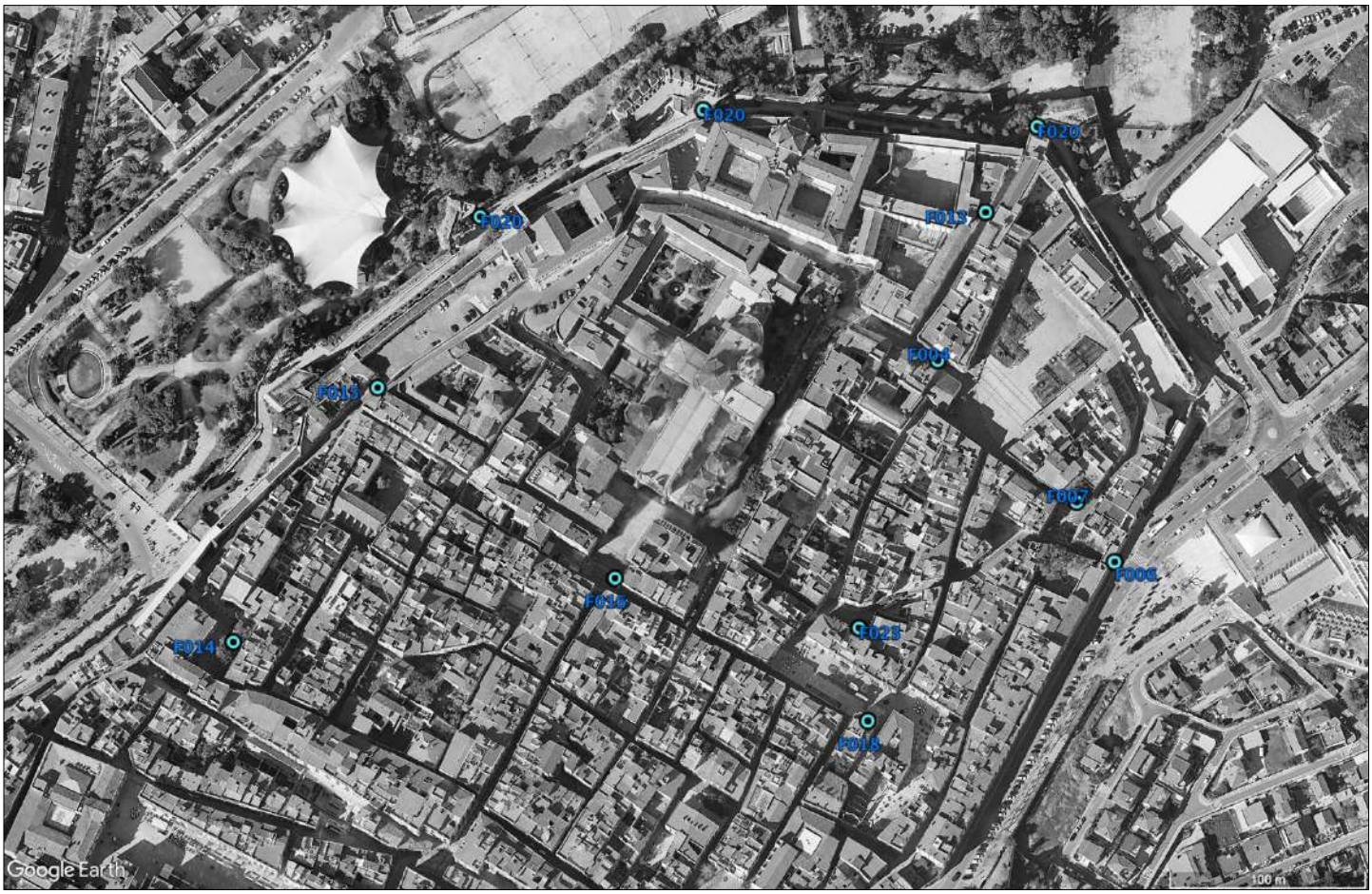

F013_FONT DE SANT MAGÍ

DESCRIPCIÓ

Font encastada al mur, de planta triangular, amb una ceràmica vidriada al capdamunt amb la imatge de Sant Magí.

IMATGE

- Superior: Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F014_FONT DE LA PLAÇA DEL PALLOL

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça del Pallol
COORDENADES UTM 31N: 353521.8 / 4553342.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

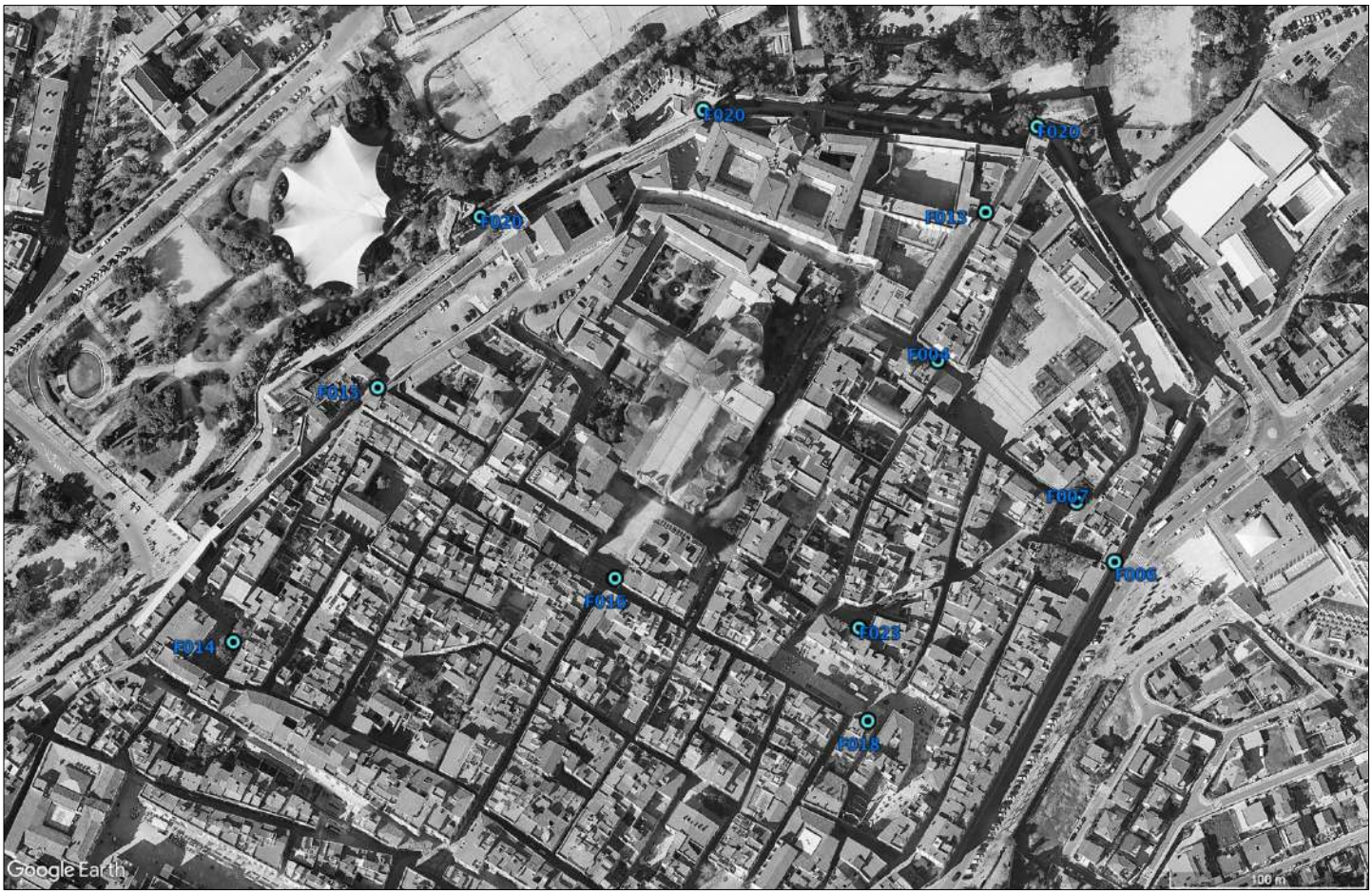

F014_FONT DE LA PLAÇA DEL PALLOL

DESCRIPCIÓ

No consta.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F015_FONT DE LA PITXA (O DE LA PIXA)

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de Sant Joan
COORDENADES UTM 31N: 353604 / 4553466.2

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

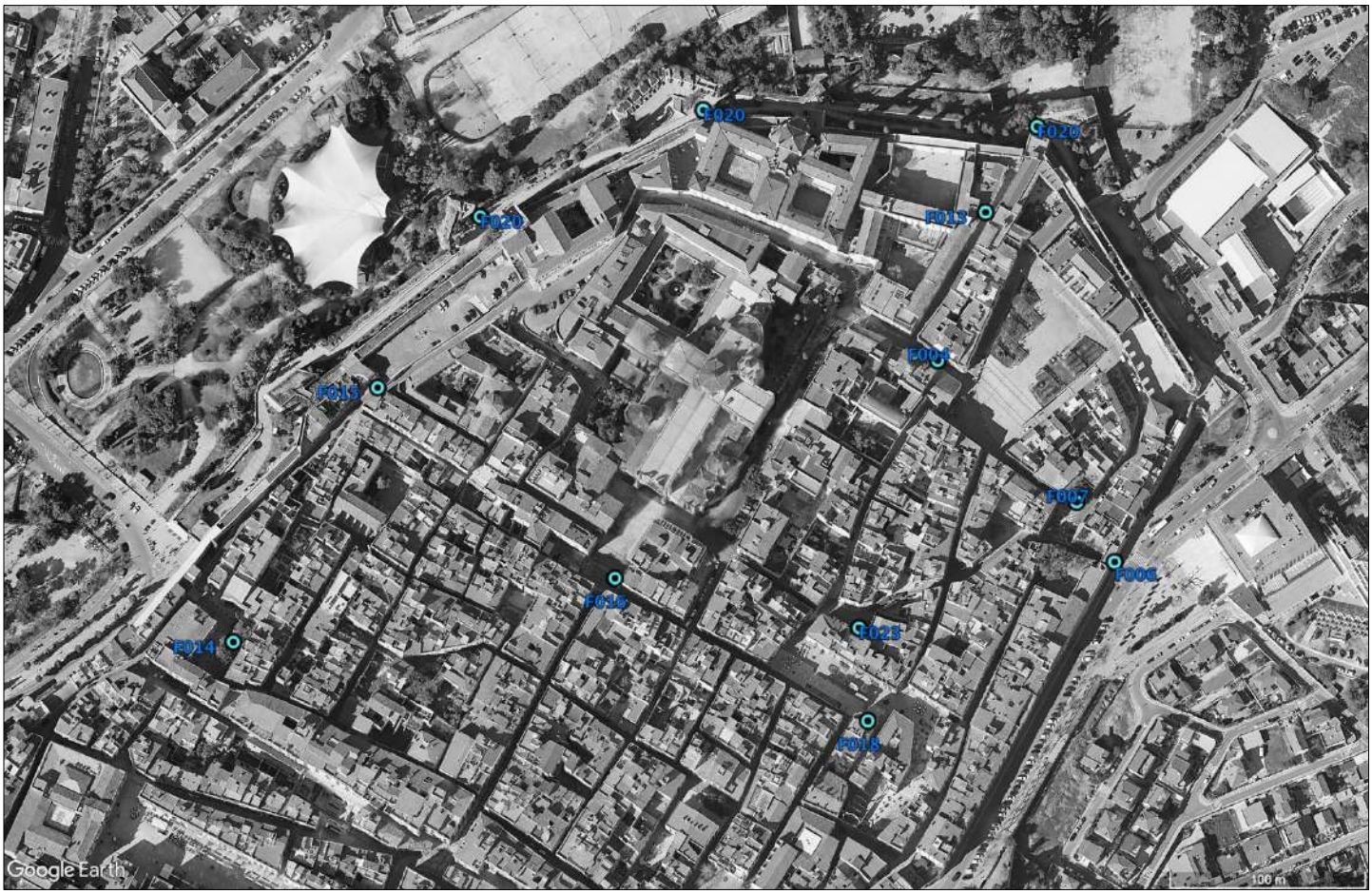

F015_FONT DE LA PITXA (O DE LA PIXA)

DESCRIPCIÓ

Font construïda a inicis del segle XIX per l'arquebisbe Armanyà (1785-1803). La font s'adossa al mur de tancament de l'hort de l'arquebisbe. Fou feta amb maó vist, al qual s'intercalen rajoles de ceràmica fent quadres, dels quals el central és el més gran. La pica i el portacanalons són de pedra picada.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F016_FONT DE L'ESCALINATA DE LA CATEDRAL

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern i Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de Sant Joan
COORDENADES UTM 31N: 353717.8 / 4553361.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

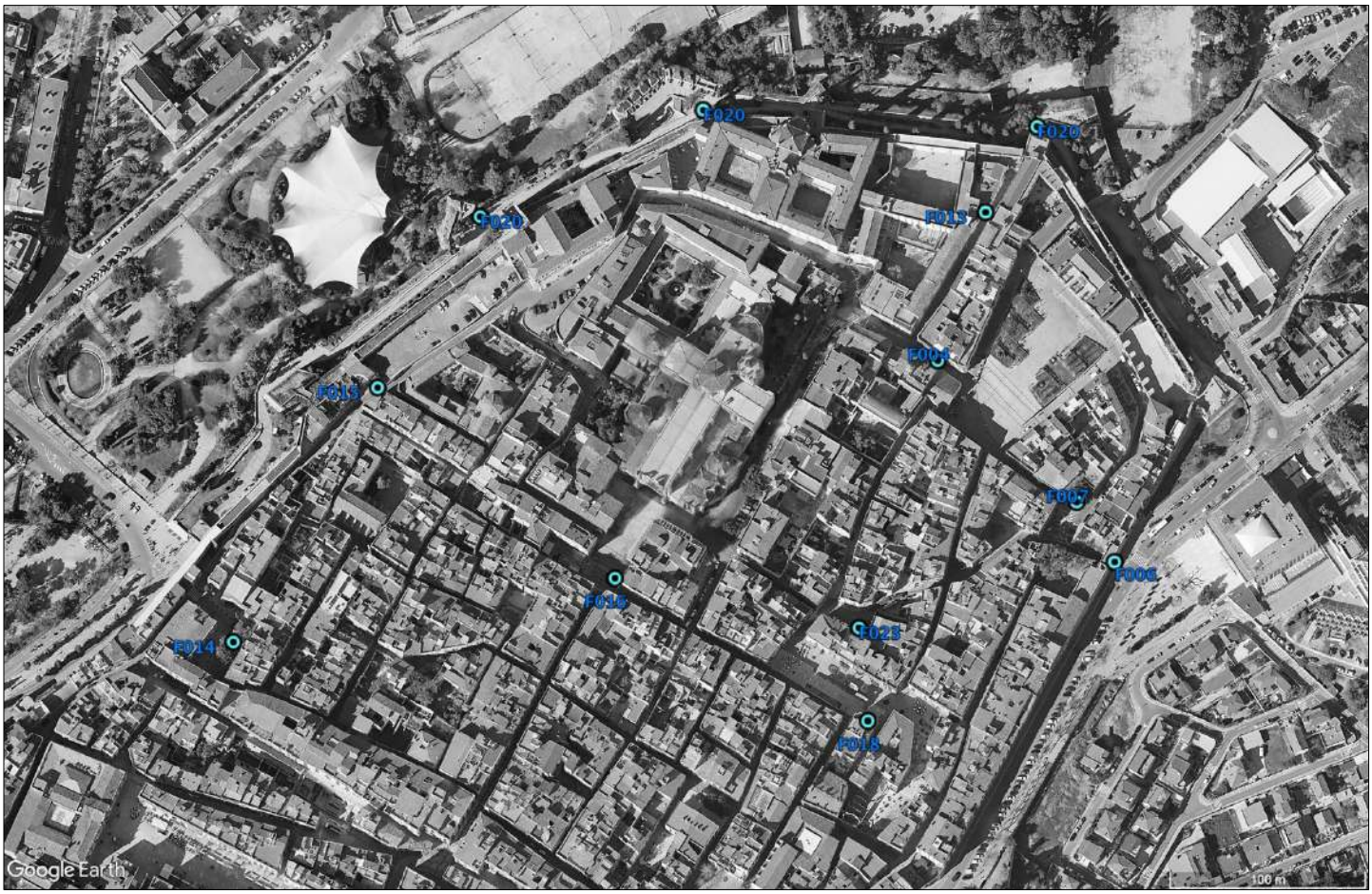

F016_FONT DE L'ESCALINATA DE LA CATEDRAL

DESCRIPCIÓ

A partir de la segona meitat del segle XIV hom considerà indispensable un servei de fonts públiques que asegurés la provisió d'aigua potable, iniciativa que anava lligada als nous conceptes de vida urbana aleshores imperants. L'any 1609, amb l'arribava de l'aigua des del Llorito es va construir un cisterna i una font a la plaça de les Cols. Però la seva utilitat fou efímera, doncs el 1798 va ser substituïda per una altra que tenia el seu acòlit a l'altra banda. Es diu que l'arquebisbe volia construir fins a 8 fonts, però que l'estat de les arques va impedir el seu propòsit. L'any 1795 es van reformar les escales de la catedral i dos anys més tard es substituïa la font anterior per dues de noves de factura neoclàssica que s'han conservat fins avui en dia. La base de les fonts són peanyes semicirculars que corresponen al primer esgraó de les populars escales de la catedral. Els brolladors s'inscriuen en uns cubs on l'únic guarniment és un relleu rectangular, tan a la part frontal com lateral de les fonts. Aquestes figures contenen les piques o runes tallades am pedra de llisós. La resta dels monuments estan esculpits amb pedra de Santa Tecla. Per damunt d'aquests cubs n'hi ha uns altres que creen un cert ritme a la composició perque retallen els angles superiors de les lloses rectangulars. A les parts frontals dels brolladors, que són aixetes de caragol, s'emmarquen al nucli que els sosté a través d'un semicon de base estrellada. Als laterals hi ha uns caps femenins esculpits. Per damunt de les fonts, i coronant-les, hi ha lloses de llisós gris rebaixades en el seu perfil superior i angles. Aquests brolladors devien ser un indret molt concorregut de la Tarragona de finals del segle XVIII, doncs l'Ajuntament decretava diverses ordres per mantenir la higiene pública en aquest punt de la ciutat. A conseqüència de les guerres, sobretot del francés, es trobaven molt malmeses. Tenen pedaços per tots els costats de les restauracions que han sofert durant els anys.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F017_FONTS DE L'OLIVA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça de l'Oliva
COORDENADES UTM 31N: 353335.9 / 4554348.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BC (C.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

F017_FONTS DE L'OLIVA

DESCRIPCIÓ

Conjunt de fonts situat a la part més alta de la muntanya de l'Oliva. Formada per 4 grups de dos sortidors cadascuna. Presenta al seu darrera dues estructures cobertes amb volta de rajola una de les quals sembla un urinari mentre que l'altra sigui possiblement una cisterna.
En dels costats de la coberta, hi ha incisa la data de construcció del dipòsit (veure fitxa D009).

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT

F018_FONTS DE LA MEDUSA I BACO

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Plaça del Fòrum, 11
COORDENADES UTM 31N: 353841.3 / 4553280.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BC (C.7)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACTUACIONS RECOMANADES:
Neteja de les fonts.

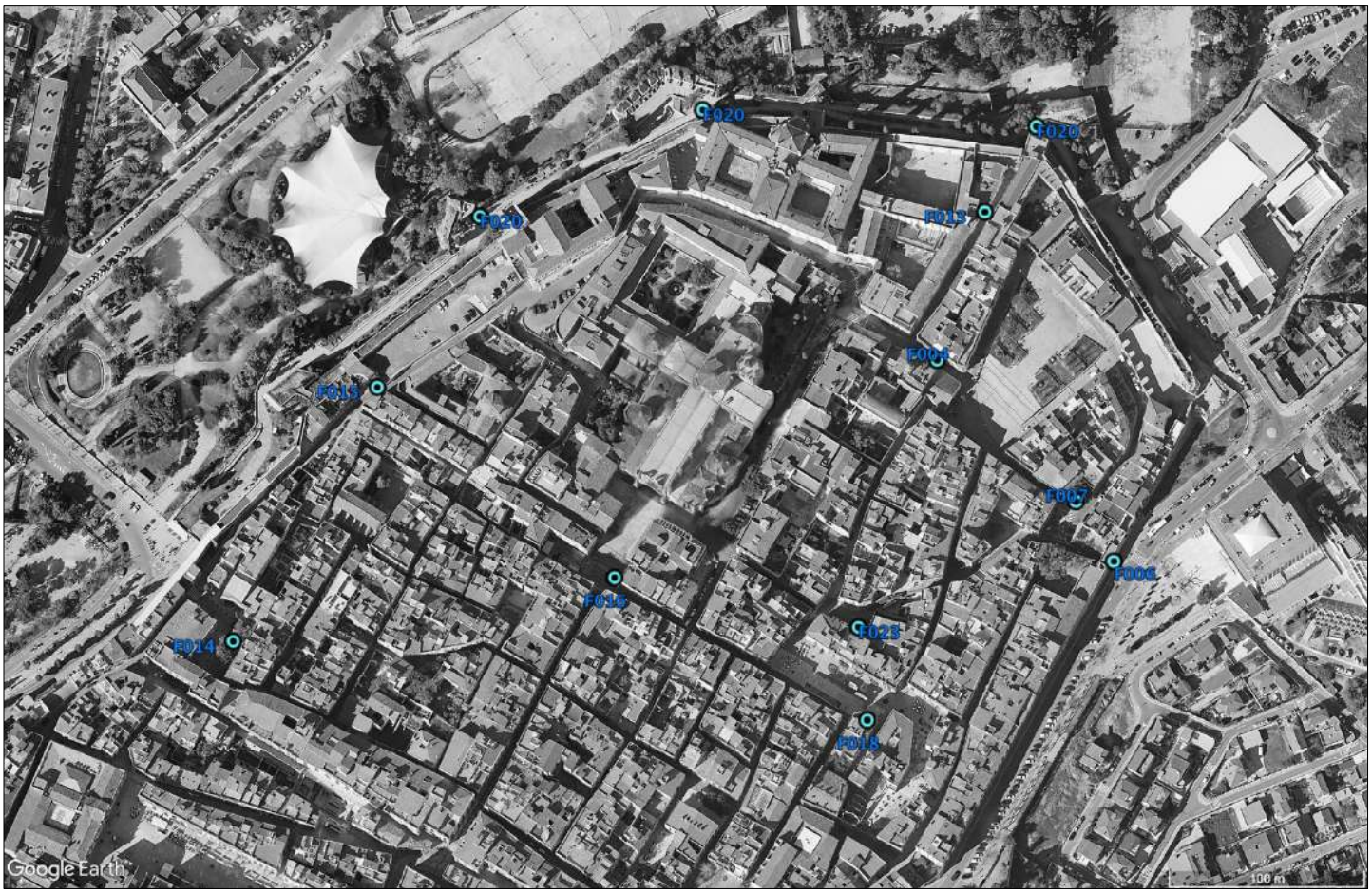

F018_FONTS DE LA MEDUSA I BACO

DESCRIPCIÓ

L'any 1973 s'inauguraren a la plaça del Fòrum, molt a prop de l'antic mercat, colindants amb el carrer de Santa Anna, dues fonts amb piques de marbre i amb reproduccions dels baixrelleus de bronze dels Clipei, trobats dos anys abans en excavacions realitzades a la pròpia plaça i que avui es troben al MNAT.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

F019_FONTS DEL CEMENTIRI

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carretera del Cementiri
COORDENADES UTM 31N: 353392.7 / 4554067

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACTUACIONS RECOMANADES:
Neteja de les fonts.

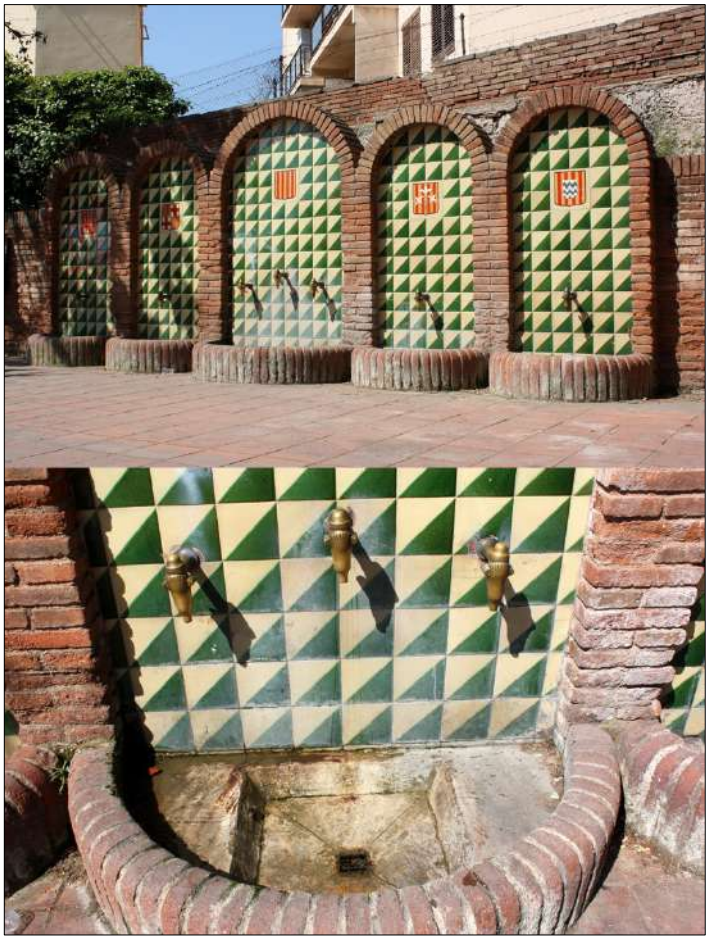

F019_FONTS DEL CEMENTIRI

DESCRIPCIÓ

Conjunt de fonts situat davant del cementiri municipal. Està feta d'obra vista, composada per cinc arcs adossats al mur, decorats per la part interior amb ceràmica de color verd i beix. La font central està coronada per l'escut de Catalunya, i les laterals pels de Tarragona, barcelona, Girona i Lleida. L'aigua provenia de la Mina de l'Arquebisbe.

IMATGE

- Enric Castells

BIBLIOGRAFIA

F020_FONTS DEL PASSEIG ARQUEOLÒGIC

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Passeig Arqueològic

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No Consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACTUACIONS RECOMANADES:

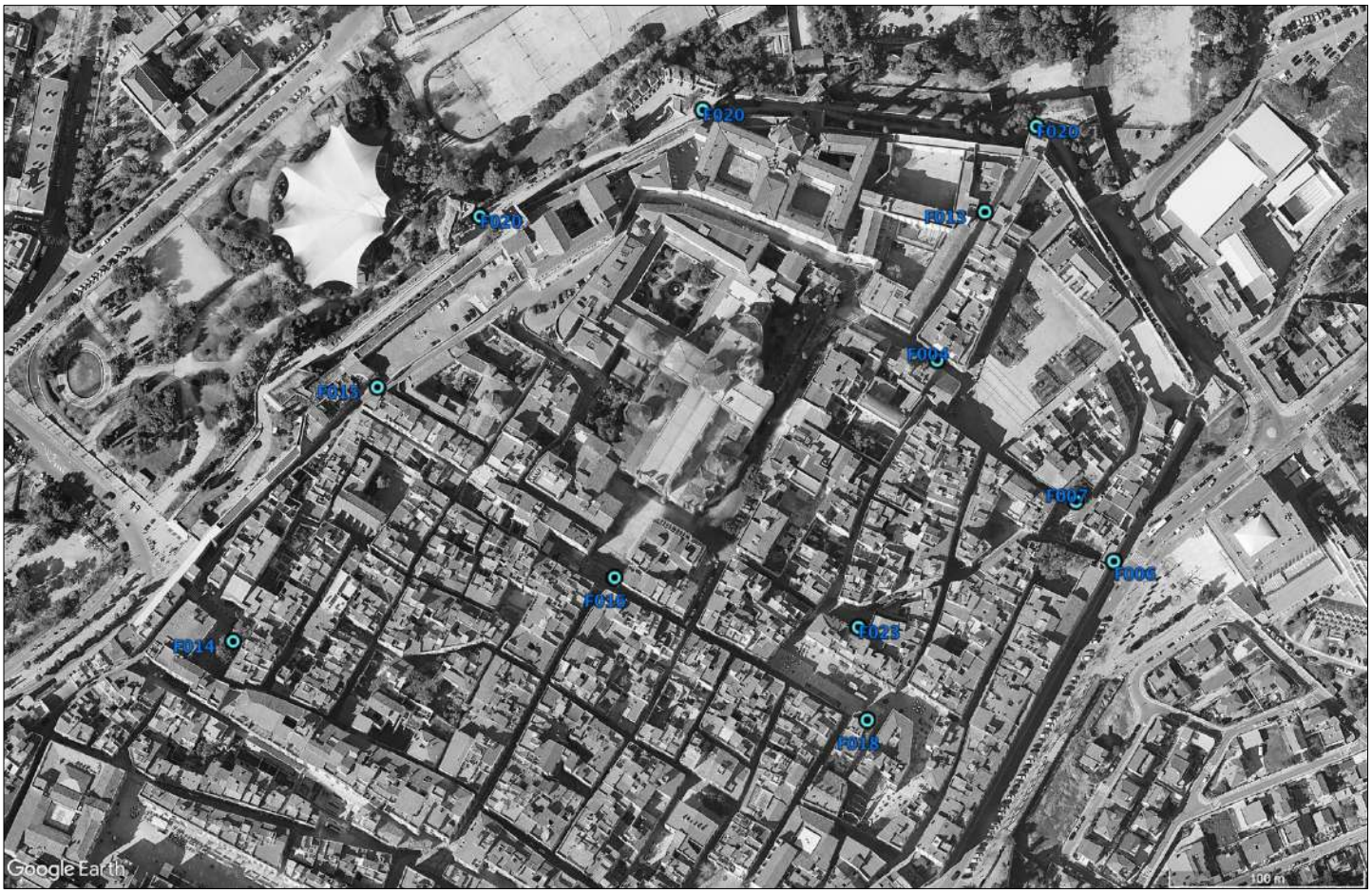

F020_FONTS DEL PASSEIG ARQUEOLÒGIC

DESCRIPCIÓ

El Passeig Arqueològic de Tarragona fou innaugurat el 22 d'octubre de 1932. A aquesta obra, projectada per l'arquitecte Jeroni Martorell, l'acompanyaren la construcció de diverses fonts de pedra encastades als murs.

IMATGE

- Extreta de: https://usuaris.tinet.cat/tarraco/ztarracj1.html

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. Les Fonts de Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

F024_FONT DE LA RAVAL

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: La Canonja
ADREÇA: Plaça Mestre Josep Gols
COORDENADES UTM 31N: 347153 / 4553944.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

F024_FONT DE LA RAVAL

DESCRIPCIÓ

Font de fundició coronada per una farola construïda el 1888. Fou restaurada l'any 2010 per l'Ajuntament de La Canonja.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- No consta

F025_FONT MUNICIPAL DEL CATLLAR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
ADREÇA: Camí de la font
COORDENADES UTM 31N: 359573.6 / 4559674.3

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

F025_FONT MUNICIPAL DEL CATLLAR

DESCRIPCIÓ

Font Municipal del poble d'El Catllar, construida a principis del s.XVII. Es troba a una cota inferior a la carretera, s'hi accedeix a través d'una escala.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- No consta

F026_FONT DE LA MINA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font
PERÍODE: Modern i Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Els Pallaresos
ADREÇA: Avinguda de Catalunya, 12
COORDENADES UTM 31N: 355233.6 / 4559509

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

F026_FONT DE LA MINA

DESCRIPCIÓ

Aquesta mina fou de propietat privada de la família Bofarull, propietaris també dels terrenys adjacents, on posteriorment (als anys 80) es va desenvolupar un pla parcial que incloïa diversos equipaments esportius. La zona de la mina va ser readaptada com a espai públic i de lleure, acompanyada d'un petit parc.

IMATGE

- Extreta de tarragonaradio.cat

BIBLIOGRAFIA

- No consta

F027_FONT DE L'ARRABASSADA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font Natural
PERÍODE: -

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Platja de l'Arrabassada
COORDENADES UTM 31N: 355568.6 / 4553556.2

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

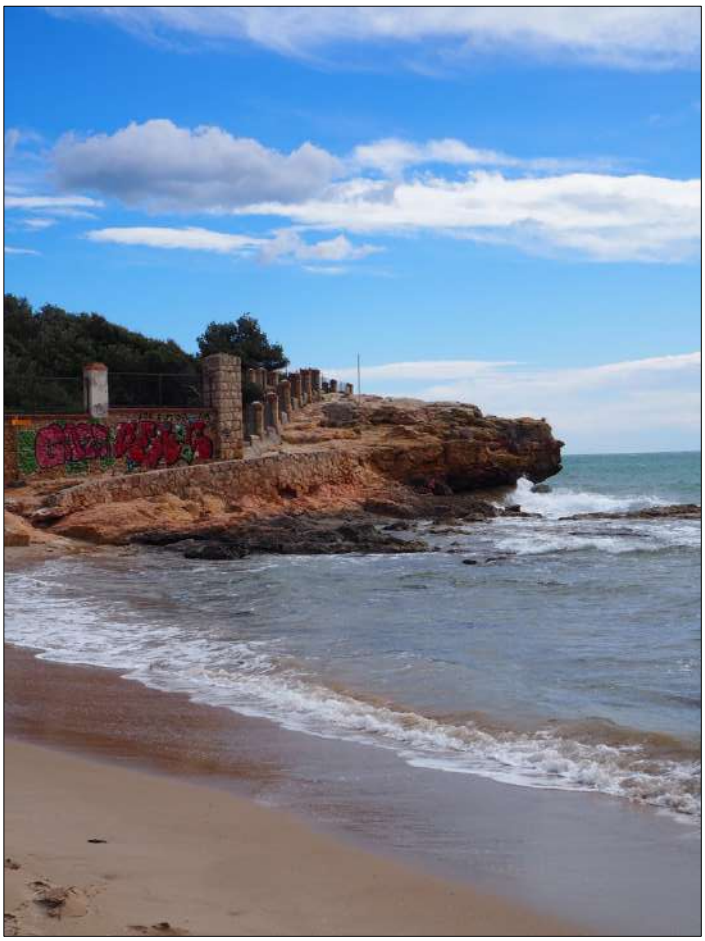

F027_FONT DE L'ARRABASSADA

DESCRIPCIÓ

La font de l'Arrabassada és una sortida natural d'aigua dolça que es troba a l'extrem nord de la platja homònima, tocant a les roques. Actualment encara raja, tot i que la seva situació tan propera al mar fa difícil el seu aprofitament.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

F028_FONT DE LES MORISQUES (O DEL LLORITO)

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Font Natural
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 354922.2 / 4555101.3

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

F028_FONT DE LES MORISQUES (O DEL LLORITO)

DESCRIPCIÓ

Aquesta font, també anomenada font del Llorito, sembla que podria tenir el seu origen en època romana, tot i que les primeres evidències datades consten a partir del segle XIV. Ha tingut al llarg de la seva història un paper important en l'abastiment d'aigua a la ciutat de Tarragona. De fet, s'han realitzat diversos intents per construïr canalitzacions des d'aquesta font a la ciutat (veure fitxa A004). El 1934 se n'encarrregà la reforma a l'arquitecte Josep M. Pujol i Barberà. El projecte encara es conserva avui dia, i consta d'una plaça circular amb bancs de pedra als voltant. L'escut de Tarragona que hi havia fou traslladat al passeig de Sant Antoni, i l'escultora Teresa Ripolla en va fer un de nou de pedra per a la font. Tradicionalment ha sigut i segueix sent un indret d'esbarjo per a molts tarragonins.

IMATGE

- Aportada per Jordi López (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

G001_POU DE GLAÇ DEL CATLLAR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou de glaç
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
ADREÇA: Carrer de la Quintana del Castell
COORDENADES UTM 31N: 359437.2 / 4559589.3

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BIL

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●●

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

G001_POU DE GLAÇ DEL CATLLAR

DESCRIPCIÓ

Pou de glaç integrat en el conjunt del castell i musealitzat. Fou construït l'any 1687, la mida originària era de 9 m. d'alçada i 8,50 m de diàmetre, actualment te una alçada d'11,50 m. Es un dels pous de glaç construïts a una cota mes baixa de Catalunya, a 45 m sobre el nivell del mar. Es deixà d'utilitzar per la pujada de la temperatura local a finals del s.XVIII.

IMATGE

- Extreta de l'Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

M001_MOLÍ DE MASCARÓ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molins
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 351920 / 4556581

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●●

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

M001_MOLÍ DE MASCARÓ

DESCRIPCIÓ

Els Molins de Tarragona originats en època medieval es varen ubicar en dues zones diferents: a la part nord de l'horta de Tarragona, com es el cas del Molí del Mas de Mascaró i el Molí de l'Horta, i al final del Rec Major, tocant al port. Del Molí de Mascaró s'en conserva l'estructura amb elements de fortificació, localitzat aprop de l'actual AP-7. A la seu de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense (RSAT) s'en conserva la llinda del matacà amb l'escut de Tarragona.

IMATGE

- Superior: Aportada per Jordi López (ICAC)
- Inferior: fotografia històrica (Arxiu Valentines / RSAT).

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

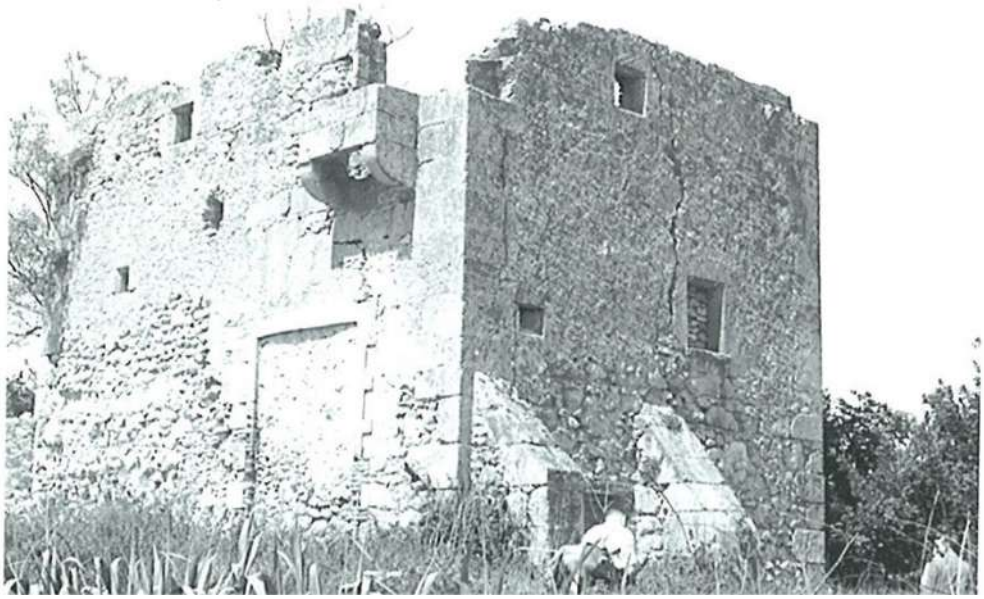

M002_MOLÍ DE L'HORTA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molins
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 351413 / 4555341

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

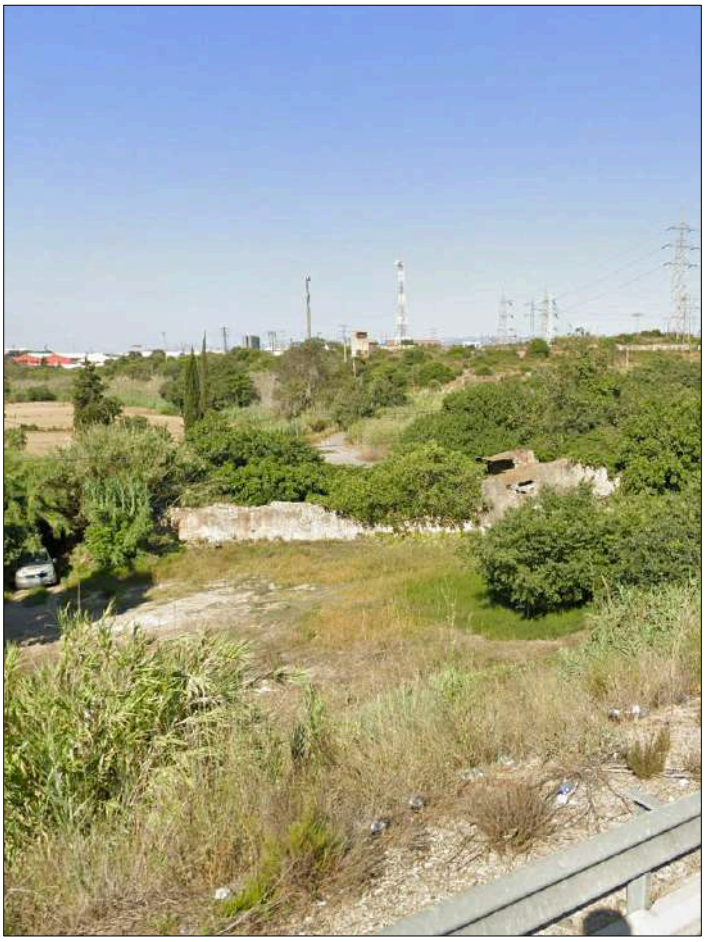

M002_MOLÍ DE L'HORTA

DESCRIPCIÓ

Els Molins de Tarragona originats en època medieval es varen ubicar en dues zones diferents: a la part nord de l'horta de Tarragona, com es el cas del Molí del Mas de Mascaró i el Molí de l'Horta, i al final del Rec Major, tocant al port. El Molí de l'Horta fou un molí medieval del que encara s'en conserva l'estructura, pròxima a l'actual entrada al Polígon Riu Clar.

IMATGE

- Imatge extreta de Google (2019)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

M003_MOLINS DEL PORT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molins
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer de Castaños amb Carrer de Sant Miquel
COORDENADES UTM 31N: 352733.5 / 4552725.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

Fotografia
no disponible

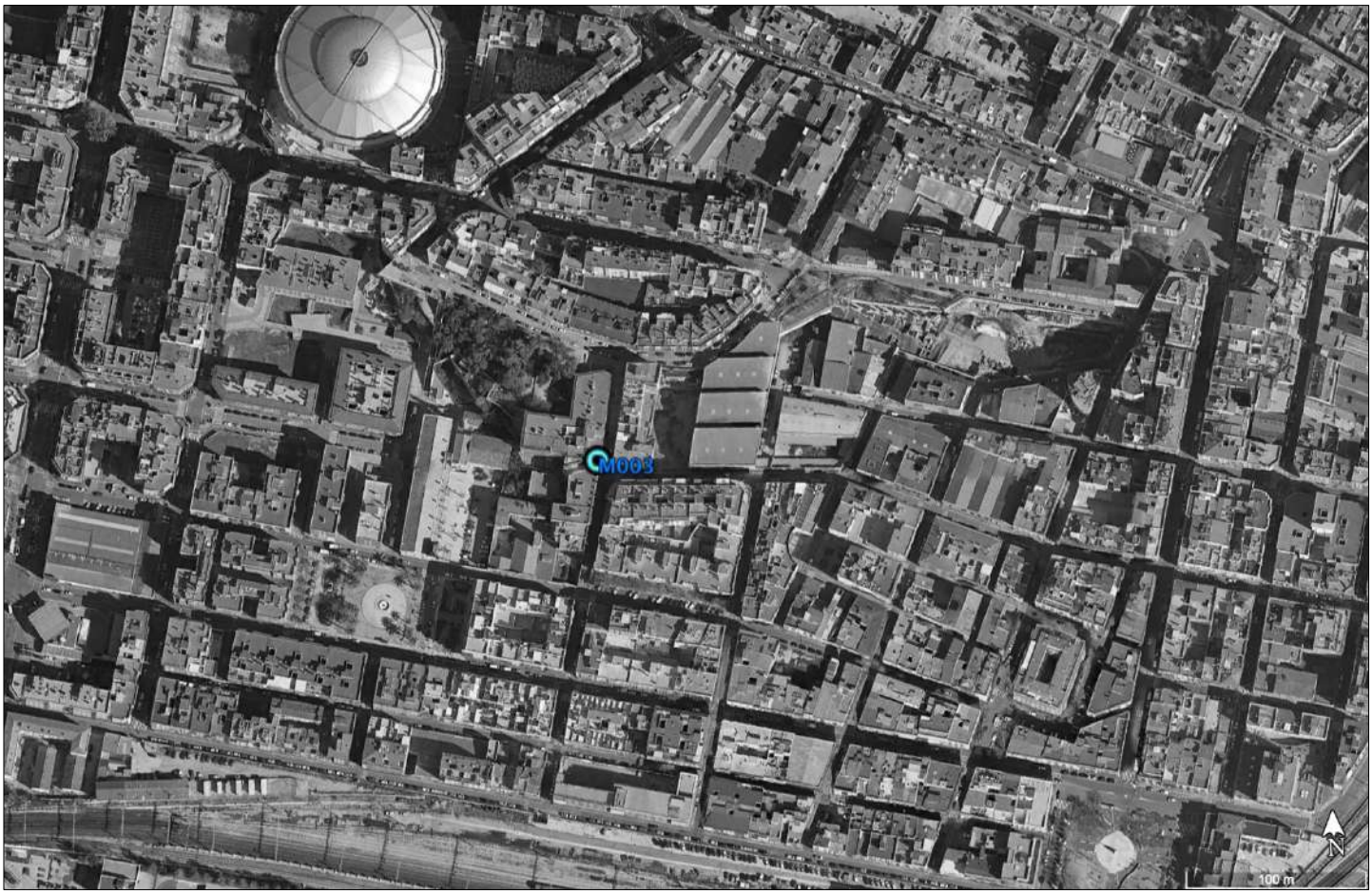

M003_MOLINS DEL PORT

DESCRIPCIÓ

Els Molins de Tarragona originats en època medieval es varen ubicar en dues zones diferents: a la part nord de l'horta de Tarragona i al final del Rec Major, tocant al port. Aquests últims deuen la seva ubicació a l'aprofitament del pendent per obtenir més força en el cabal d'aigua provinent del Rec Major. En època moderna s'hi construí la Farinera.

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

M004_MOLÍ DEL PAS

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molins
PERÍODE: Medieval i Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 362495 / 4555830

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.2)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

M004_MOLÍ DEL PAS

DESCRIPCIÓ

El molí està situat just on hi ha el pont per sobre del Gaià, a l'esquerra de la carretera N-340, anant de Tarragona a Altafulla. Segons J.M. Casas es tracta d'un molí d'origen medieval amb referències al segle XIV. Segurament sobre l'antic edifici es va construir, en el segle XVIII o XIX l'actual edificació. Es tracta d'un gran edifici, ja que el molí està inclòs en una gran masia, amb pis superior i d'uns 300 m2 per planta. A part, hi ha molts annexos posteriors. L'edifici està fet de carreus, maçoneria i tàpia. L'estat general de la planta baixa és bo, però el primer pis està en més mal estat. Era un molí de dues moles, que funcionava mitjançant l'aigua de la bassa al costat del molí. La maquinària està en molt bon estat, ja que hi queda una mola i bona part de l'altra.

IMATGE

- Superior i inferior: Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.

M005_MOLÍ DE FORTUNY

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molí / Farga
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 360813.9 / 4559307.8

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

M005_MOLÍ DE FORTUNY

DESCRIPCIÓ

La primera documentació del molí data sel s.XII. Al s. XVI se li atribueix el nom de Molí de Fortuny, nom que ha perdurat fins l'actualitat, tot i que es pot trobar també com a Molí Cortadas degut al seu nou ús com a casa de turisme rural.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

M006_MOLÍ FARINER D'EL CATLLAR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molí / Farga
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359661.3 / 4560044.1

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BIL

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

M006_MOLÍ FARINER D'EL CATLLAR

DESCRIPCIÓ

Molí fariner al costat de la fàbrica de paper (M007). Documentat per primer cop al segle XIV, segurament anterior. Volta apuntada de carreus, dues plantes. Queden les traces d'on estaven les moles.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

M007_FÀBRICA DE PAPER

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molí / Farga
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359661.3 / 4560044.1

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BIL

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

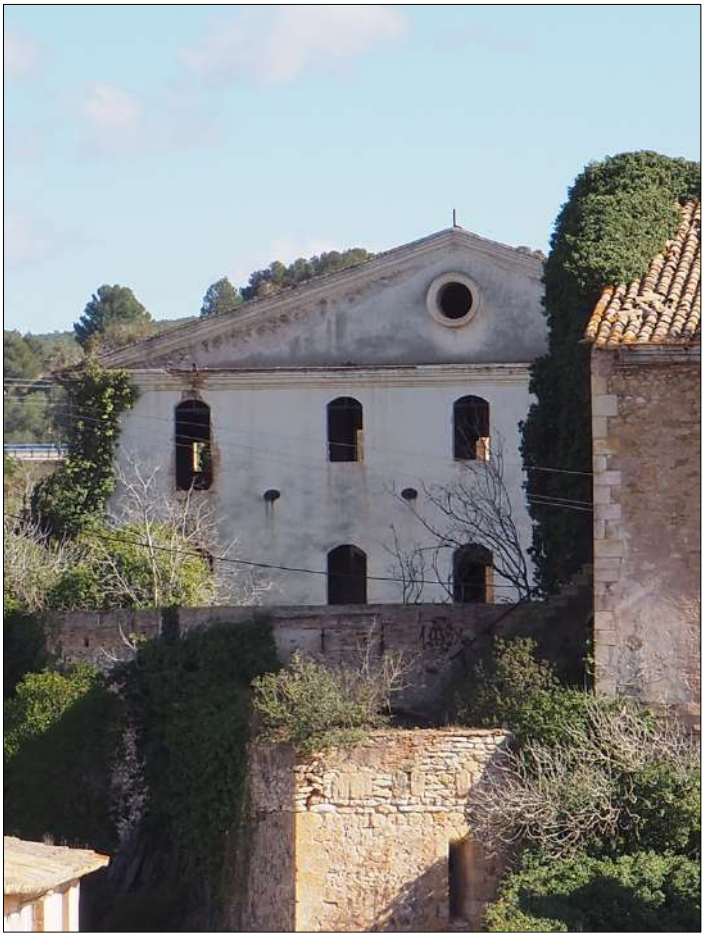

M007_FÀBRICA DE PAPER

DESCRIPCIÓ

Al costat del Molí del Catllar (M006), i integrant-ne l'estructura (d'epoca medieval), es construí la Fàbrica de Paper el segle XVIII (1745). Edifici tres plantes, habitatges treballadors i xemeneia. Es converteix en fàbrica de paper continu al 1845, quan es construeix també una colònia obrera. El 1860 s'hi edifica com a complement una nova fàbrica. Posteriorment, a inicis del segle XX reverteix en una fàbrica de sacs de jute i una vaqueria.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

M008_LA FARGA DEL CATLLAR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Molí / Farga
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359791.7 / 4559959.9

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BIL

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

M008_LA FARGA DEL CATLLAR

DESCRIPCIÓ

Mas de dos plantes i golfes que es troba al costat de la Fàbrica de Paper d'El Catllar (M007) i del Molí fariner d'època medieval (M006). Es contruí al s.XVI per a la fundició de barres de ferro per a fer claus (clavassó). Al s.XVIII deixa de funcionar i es converteix en masia.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)
- Fuentes i Gasó, Manuel M. El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

P-A005_POUS DE L'ARQUEBISBE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Registres
PERÍODE: Modern i Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona, El Catllar, Els Pallaresos i altres.

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

P-A005_POUS DE L'ARQUEBISBE

DESCRIPCIÓ

La Mina de l'Arquebisbe, construïda al s.XVIII (A005), conserva diverses xemeneies o torres, pous de registre, arquetes que assenyalen el canvi de sentit de la conducció, zones de decantació i purgues. Fonamentalment, els registres (anomenats a vegades pous), són de dos tipus: torres cilíndriques del s. XVIII (T-A005) i arquetes paral·lelepípedes del segle XX. Permeten accedir a la conducció en diversos punts.

IMATGE

- Ivan Fernández (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998). Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).

P001_POU CARTANYÀ

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer del Gasòmetre, 42
COORDENADES UTM 31N: 352880 / 4552903

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

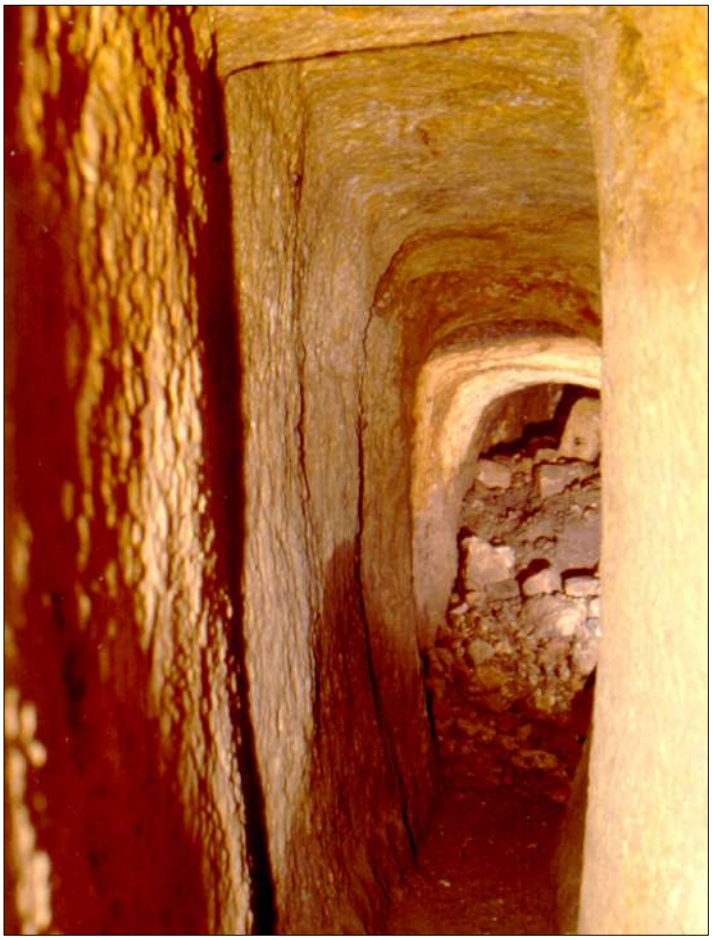

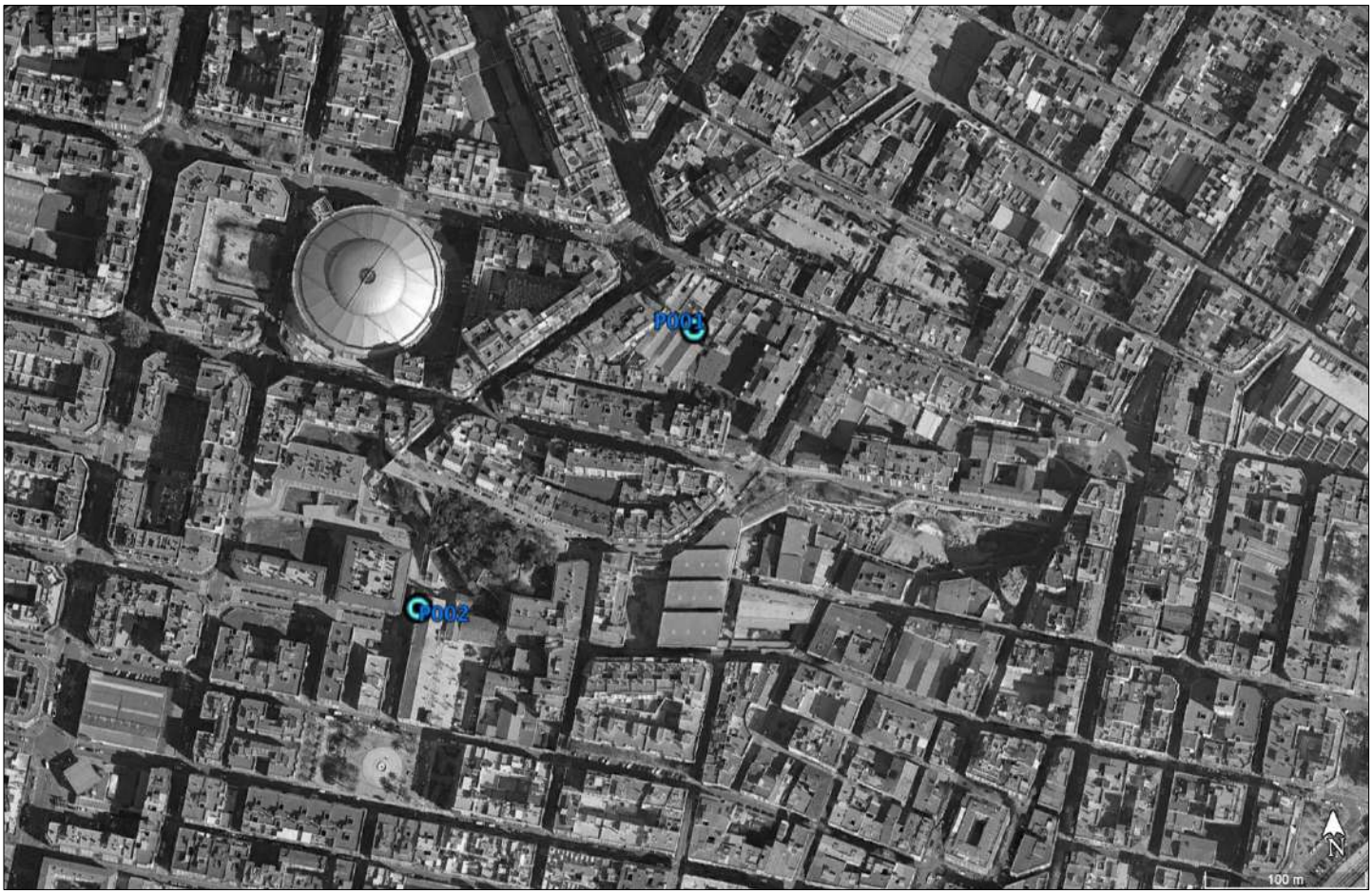

P001_POU CARTANYÀ

DESCRIPCIÓ

En edificar-se el solar l'any 1864, es detectà un pou excavat a la roca que formava part de l'obra hidràulica associada al *cuniculus* de la ciutat. És l'anomenat pou Cartanyà. Se n'excavà íntegrament el farcit fins als 27 m de fondària, amb què es va documentar el llac subterrani de la ciutat. Al fons del pou es localitzà una gran cavitat amb restes d'encaixonat de fusta. Interpretacions posteriors han treballat amb la hipòtesi que aquests elements fossin les restes d'un sistema hidràulic que elevés l'aigua del llac fins a les galeries del cuniculus. Cal recordar que, a 13 m de fondària respecte de la superfície de l'època, aparegueren altres galeries excavades a la roca que s'han associat al cuniculus identificat en el solar núm. 32 del mateix carrer (Burés et al. 1998; Macias/Puche 2004). En buidar el pou es van recuperar la inscripció RIT 66, exemplars d'estatuària imperial, restes numismàtiques i un conjunt de bronzes d'ús ritual. Segons el parcel.lari del 1857, aquesta troballa s'emplaça en el núm. 42 del carrer del Gasòmetre. L'estudi efectuat per Hernández Sanahuja ubica les monedes entre els segles iii i v dC, i l'anàlisi del conjunt de bronzes efectuat per J. F. Roig identifica un conjunt de peces litúrgiques utilitzades en algun tipus de sacrifici ritual. Aquestes peces es daten preferentment entre els segles i-iii dC. D'aquest sistema en formaria part ~~l'anomenat pou cartaña i també~~ la galeria excavada en el carrer del Vapor (galeria de la chartreause, P002).

IMATGE

- ICAC

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 464 i 469.
- BURÉS et al. 1998: Burés, L., García, M., Macias, J. M.: «Un aqüeducte subterrani a Tarragona», Empúries 51, Girona, 183-196
- BURÉS et al. 2000: Burés, L., García, M., Macias, J. M.: «Tarraco Scipionum opus. A Roman Spanish city built on Karst», a Cura aquorum in Sicilia. Proceedings of the Tenth International Congress on the History of Water Management and Hidraulic Engineering in the Mediterranean Region (Siracusa 1998), Leiden, 79-84.

P002_MINA DEL CARRER DEL VAPOR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer del Vapor, 4-6
COORDENADES UTM 31N: 352700 / 4552741

DADES PATRMIONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

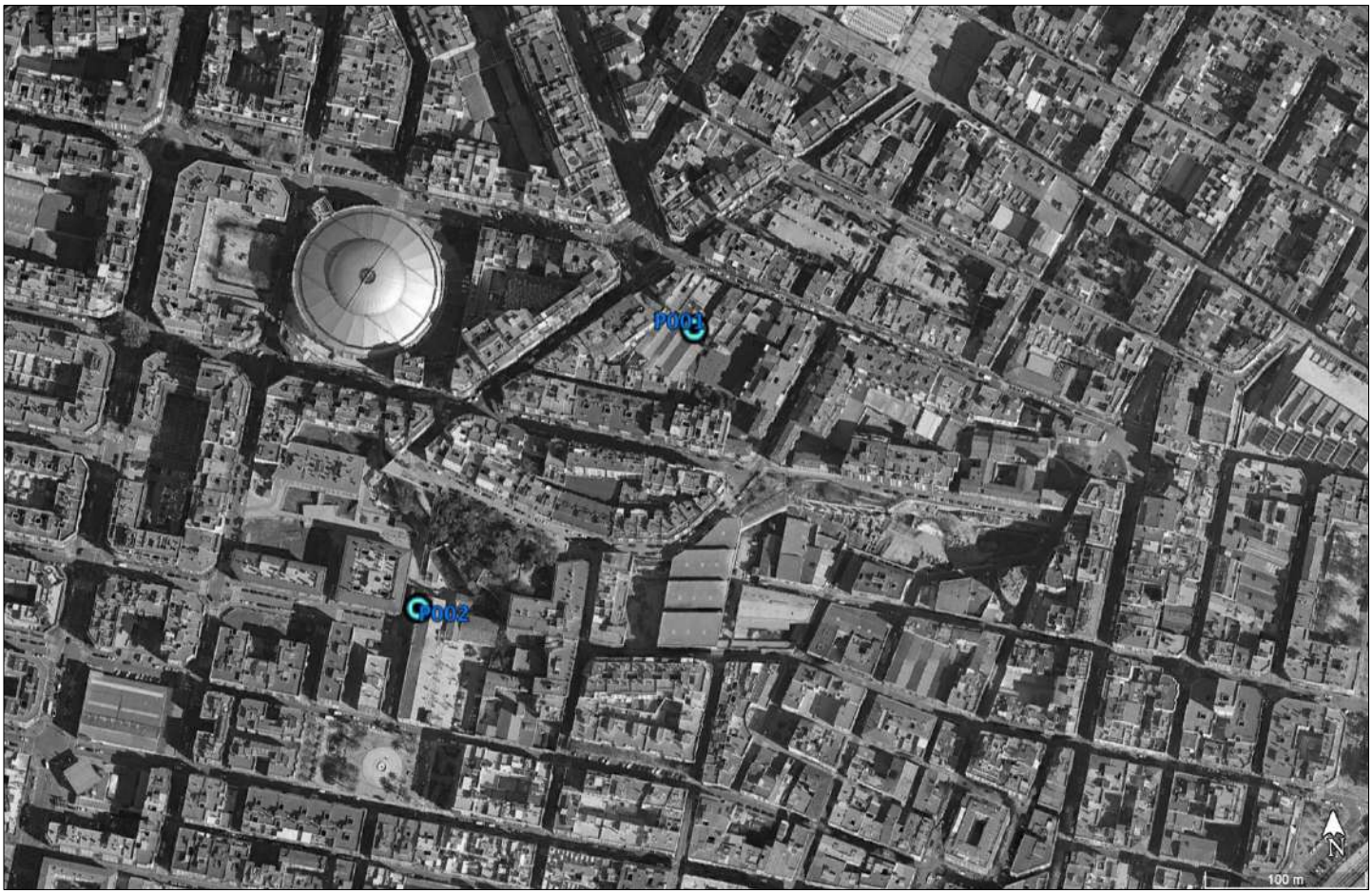

P002_MINA DEL CARRER DEL VAPOR

DESCRIPCIÓ

Galeria d'aigua excavada a la roca i documentada en una longitud de 30 m. S'ha plantejat que sigui una ramificació del sistema de cuniculus conegut des del núm. 32 del carrer del Gasòmetre.

BIBLIOGRAFIA

- Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). Planimetria Arqueològica de Tàrraco. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007). Fitxa 511.
- Burés, L., Garcia, M., Macias, J.M. 2000: "**Tarraco Scipionum opus. A Roman Spanish city built on Karst**", Jansen, G. C. M. (ed.), *Cura aquorum in Sicilia. Proceedings of the Tenth International Congress on the History of Water Management and Hidrauli Engineerin in the Mediterranean Region* (Siracusa 1998)
- Macias, J.M., Puche, J.M. 2004: "**El cunículus de Tàrraco: tècnica i anàlisi d'una obra amagada**", *Tàrraco i l'aigua*, MNAT, Tarragona, 37-50

P003_POU D'EN GOMAR

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Muralla del Seminari
COORDENADES UTM 31N: 353751.6 / 4553751.8

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

P003_POU D'EN GOMAR

DESCRIPCIÓ

No Consta.

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

P004_POU DE LA PLAÇA DE LA FONT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Medieval

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Carrer del Gasòmetre, 42
COORDENADES UTM 31N: 353551.6 / 4553179

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

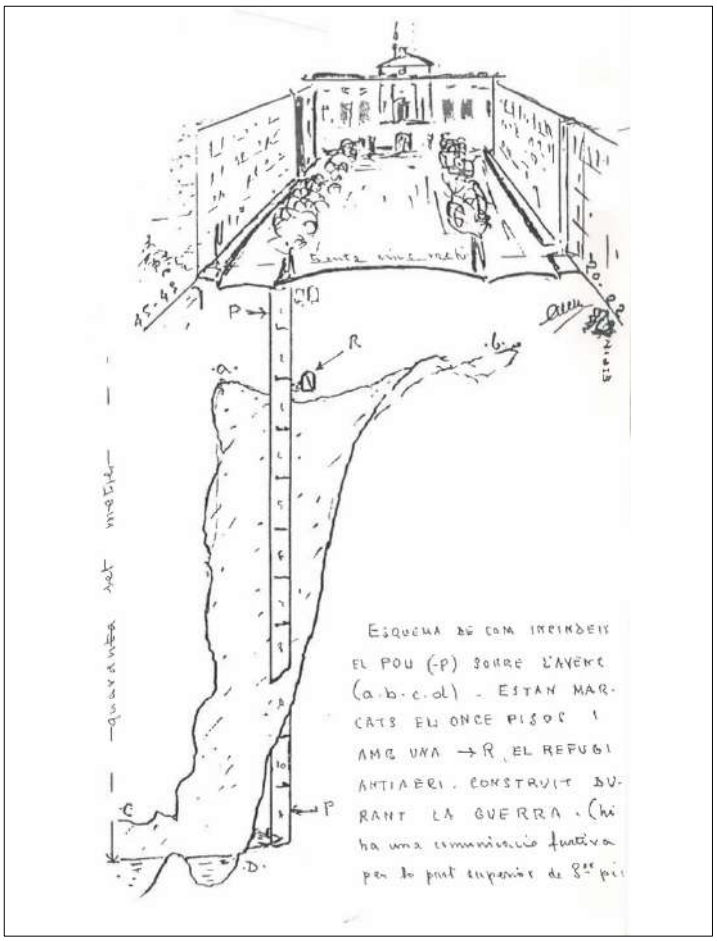

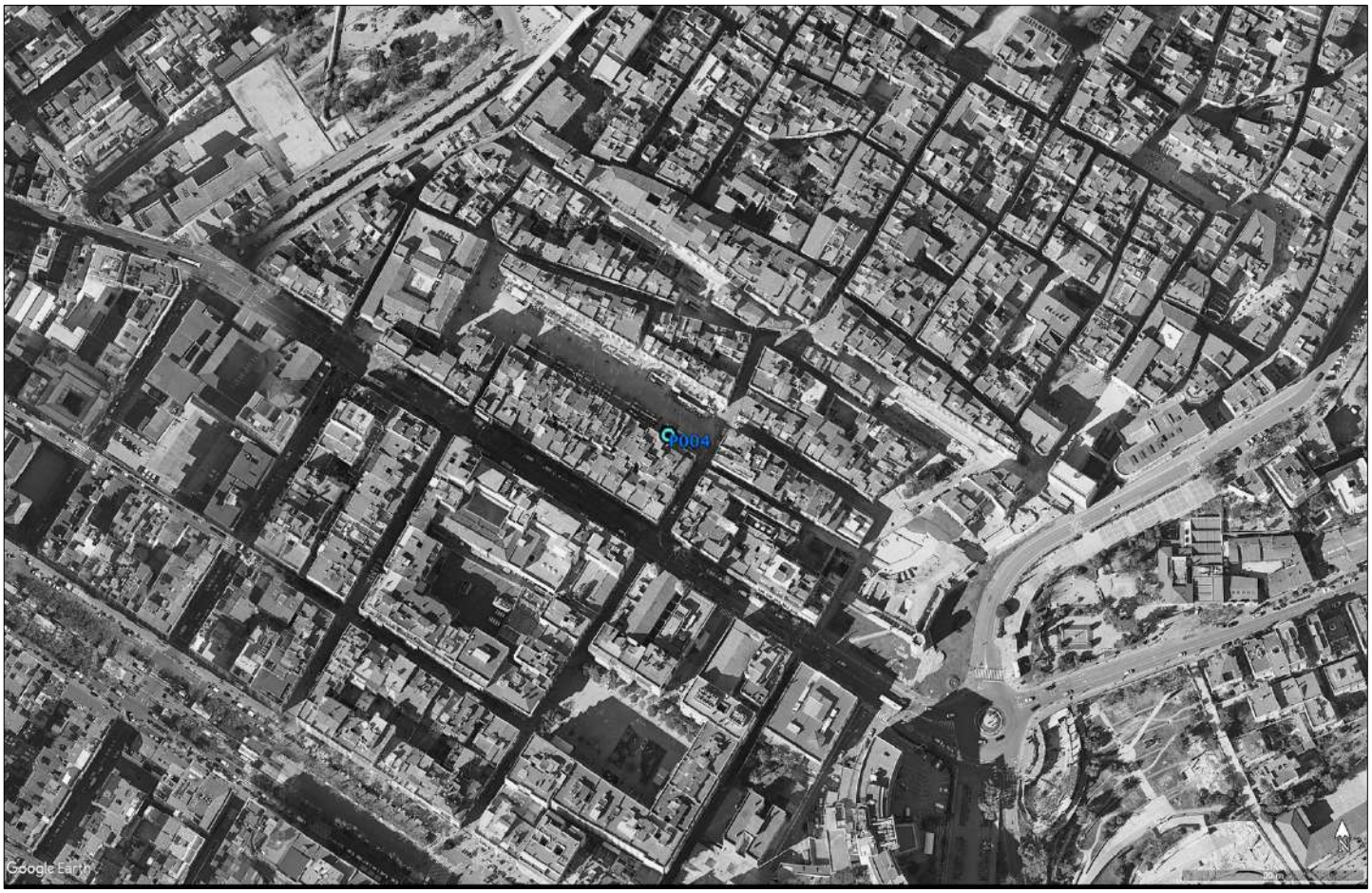

P004_POU DE LA PLAÇA DE LA FONT

DESCRIPCIÓ

S'ordenà construïr el s.XIV a la plaça del Corral (actual Plaça de la Font). La perforació durà molt temps degut als estrats rocosos del sòl. El pou que estava sota la plaça de la Font està documentat a les Resolucions Consulars de 1375 i fou construït l'any 1369 per ordre de l'arquebisbe Pere de Clasquerí a petició dels habitants de la zona. Abans, al segle XIII, segons consta al registre de 1276 ja hi havia una cisterna localitzada al mateix corral que satisfeia les necessitats dels pobladors de la "vila nova". Els pocs o nuls recursos que aportaven els altres pou de la ciutat obligaren a reemprendre l'excavació del pou, obres que s'allargaren tot el s. XV, obtenint resultats satisfactoris al s.XVI. Així, la plaça passà ser anomenada "de la Font" el 1556. Aquest pou, segons Hernández Sanahuja, emmagatzemava aigua als seus 42 metres de profunditat, organitzat en diferents tramades conectades per escales de gat, però avui se n'ha perdut una gran part per la construcció de l'aparcament soterrat. Tot i així, el que en queda segueix sent accessible des de l'aparcament. Existeix un manuscrit del Dr. Aleu dedicat exclusivament a l'estudi d'aquest pou.

IMATGE

- Suprior: Dibuix de M. Aleu.
- Dreta: Gravat Hernández Sanahuja

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Aleu, M. L'Aigua a Tarragona. Manuscrit. Arxiu RSAT.
- Aleu, M. Pou de la Pl. de la Font. Manuscrit. Arxiu RSAT

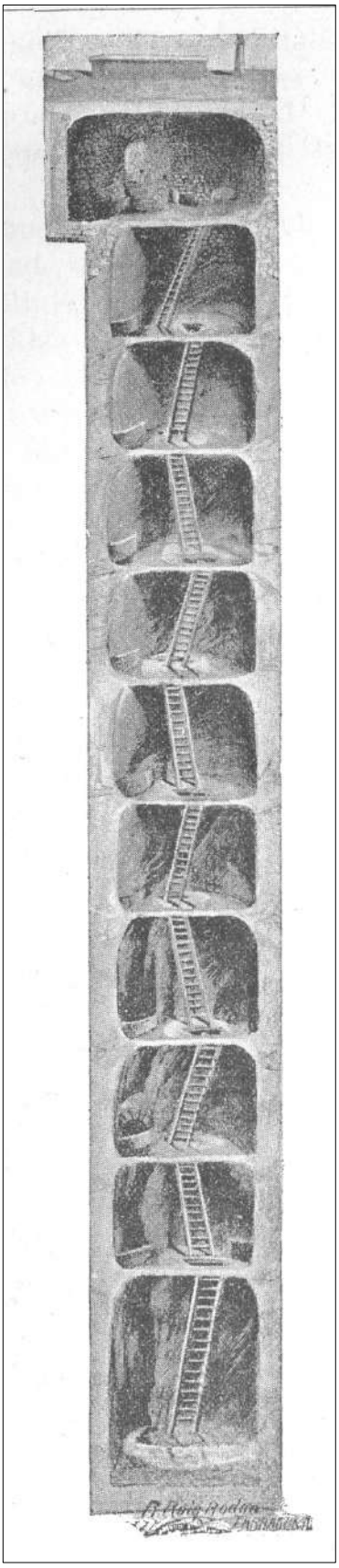

P005_POU BORONAT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 351980.6 / 4554835.7

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:
E.2. Monitorització afectacions de les activitats properes (vibracions trànsit rodat, ferrocarrils, activitats industrials).

P005_POU BORONAT

DESCRIPCIÓ

Propietat de la família Boronat, el pou es localitza a la zona de l'Horta Gran de Tarragona, pròxim al barri de Sant Pere i Sant Pau. Va ajudar a abastir la ciutat de Tarragona durant uns 40 anys, fins a la construcció del minitransvassament de l'Ebre. Actualment té un ús exclusivament particular, ja que, essent de propietat privada, no pot subministrar a la xarxa pública d'abastiment. La zona va ser considerada Àrea Residencial Estratègica per l'Ajuntament de Tarragona i Incasòl el 2010, on les antigues instal·lacions del pou eren recuperades com a equipament i dotacions terciàries.

IMATGE

- Ajuntament de Tarragona (Notícies)

BIBLIOGRAFIA

- Pla Director Urbanístic de les àrees residencials estratègiques de l'àmbit del Camp de Tarragona. Pou Boronat (2020)
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

P006_POU FRANQUÈS DE L'HORTA GRAN

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
COORDENADES UTM 31N: 351411.2 / 4553355

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

P006_POU FRANQUÈS DE L'HORTA GRAN

DESCRIPCIÓ

No consta.

IMATGE

- EMATSA

BIBLIOGRAFIA

- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

P007_MINA DE LES DUES HORTES

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou
PERÍODE: Medieval, Modern i Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: La Canonja
COORDENADES UTM 31N: 346623 / 4555022.5

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

P007_MINA DE LES DUES HORTES

DESCRIPCIÓ

Mina que regava les dues hortes que formaven part dels municipis de La Canonja i Masricart (prèvia unificació el 1848), situades a la part de ponent, al costat de la riera de la Boella. No es pot precisar amb exactitud l'origen de la mina, tot i que apareixen documents relacionats amb l'aprofitament de l'aigua de la riera d'època medieval. Sí que apareix documentat per primer cop l'existència de la mina el 1689, en relació a la seva propietat, coneguda aleshores com a Mina dels Comuns i amb una llargària d'uns 1.000 metres. Al 1832, els Comuns deixen d'administrar la mina cedint-la als regants. És en aquest moment que la denominació de la mina passa a ser de de les Dues Hortes. La mina es va ampliant progressivament i s'hi van afegint noves correnties d'aigua. Entre 1927 i 1929, es substitueixen bona part dels recs de terra per canalitzacions d'obra amb solera de ciment i parets de totxo. El 1931 s'inscriu definitivament la mina en el registre de la propietat.

La localització proporcionada en aquest catàleg correspondria a la boca de la mina, segons dades extretes del llibre: Llop Tous, J. (1991).

IMATGE

- Superior: EMATSA
- Inferior: extreta del llibre: Llop Tous, J. (1991)

BIBLIOGRAFIA

- Llop Tous, J. Les Mines d'aigua al Camp de Tarragona: La Canonja. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (1991)

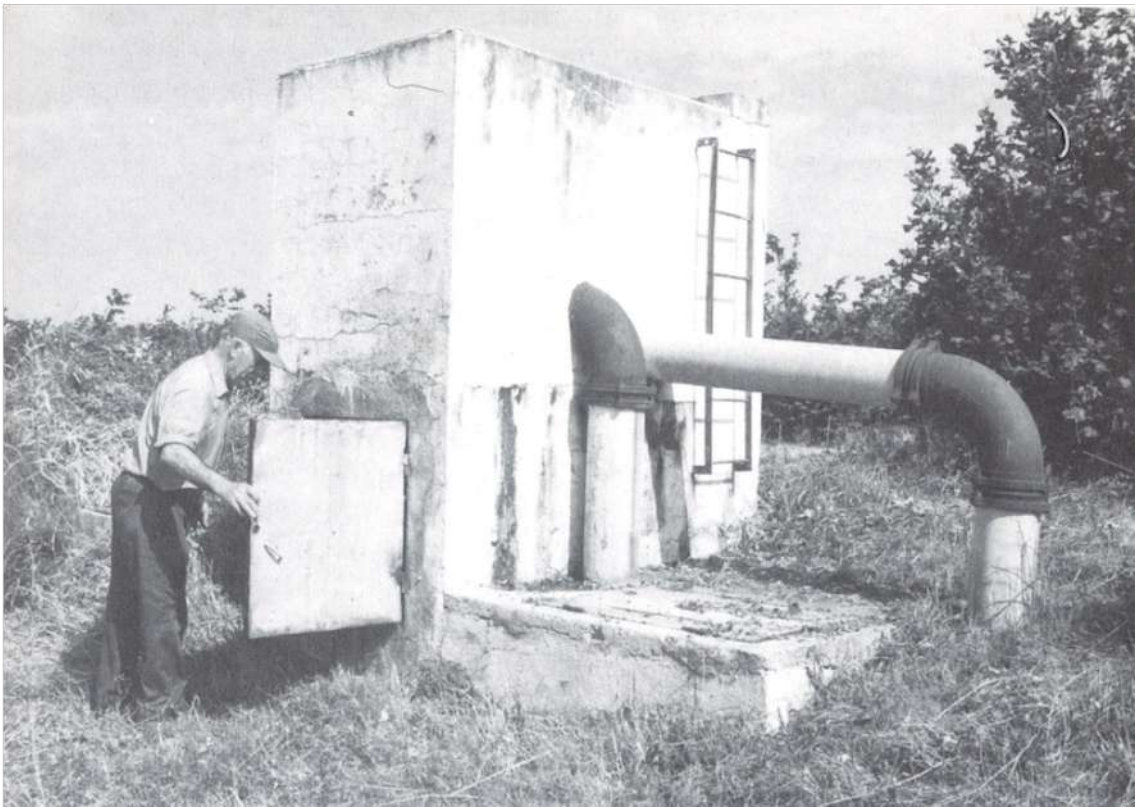

P008_MINA DE LA CONCÒRDIA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou / Mina
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: La Canonja

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

P008_MINA DE LA CONCÒRDIA

DESCRIPCIÓ

Aquesta mina, de caràcter urbà, rega els petits horts d'algunes cases de La Canonja i subministra aigua a les cisternes de petits particulars, algunes fonts públiques i un rentador públic. Sorgeix com a unificació de dues mines anteriors: la dels Albellons (o de Pérez) i la de les Deveses el 1872. Existeix un plànol força actual del traçat de la mina (realitzat durant la construcció de l'autopista) on consta amb una longitud d'uns 5.300 metres, i on es pot apreciar l'exagerada corba que la mina havia de fer per poder subministrar l'aigua per gravetat al poble.

IMATGE

- Extreta del llibre: Llop Tous, J. (1991)

BIBLIOGRAFIA

- Llop Tous, J. Les Mines d'aigua al Camp de Tarragona: La Canonja. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (1991)

P012_MINA PROTECTORA P-II

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Pou / Mina
PERÍODE: Contemporani

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: La Canonja
COORDENADES UTM 31N: 351767.2 / 4555857.6

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: No consta

INTERÉS PATRIMONIAL
●○○○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●●

ACCIONS RECOMANADES:

P012_MINA PROTECTORA P-II

DESCRIPCIÓ

No consta.

IMATGE

- EMATSA

BIBLIOGRAFIA

- Llop Tous, J. Les Mines d'aigua al Camp de Tarragona: La Canonja. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (1991)

S001_SÍNIA DEL RULLET

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Sínia
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 360006.2 / 4560227.8

DADES PATRIMONIALS
No consta.

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

S001_SÍNIA DEL RULLET

DESCRIPCIÓ

No Consta.

BIBLIOGRAFIA

- Informació aportada per Josep Zaragoza.

S002_SÍNIA DE LA CASETA DEL SILVESTRE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Sínia
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359513.4 / 4560187.9

DADES PATRIMONIALS
No consta.

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

S002_SÍNIA DE LA CASETA DEL SILVESTRE

DESCRIPCIÓ

Sínia vinculada al Torrent de la Farga. Quedà en desús per falta d'aigua, motiu pel qual s'intentà la construcció d'una mina fina al rec que no va arribar a prosperar (la construcció topà amb una pedra).

BIBLIOGRAFIA

- Informació aportada per Josep Zaragoza.

S003_SÍNIA DEL CLOS BORONAT

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Sínia
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 360141.3 / 4559431.1

DADES PATRIMONIALS
No consta.

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●○○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

S003_SÍNIA DEL CLOS BORONAT

DESCRIPCIÓ

No consta.

BIBLIOGRAFIA

- Aportada per Josep Zaragoza.

BIBLIOGRAFIA

- Informació aportada per Josep Zaragoza.

T-A005_TORRES DE LA MINA DE L'ARQUEBISBE

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Torres / Respiralls
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona, El Catllar, els Pallaresos i altres.

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●○○○

ACCIONS RECOMANADES:

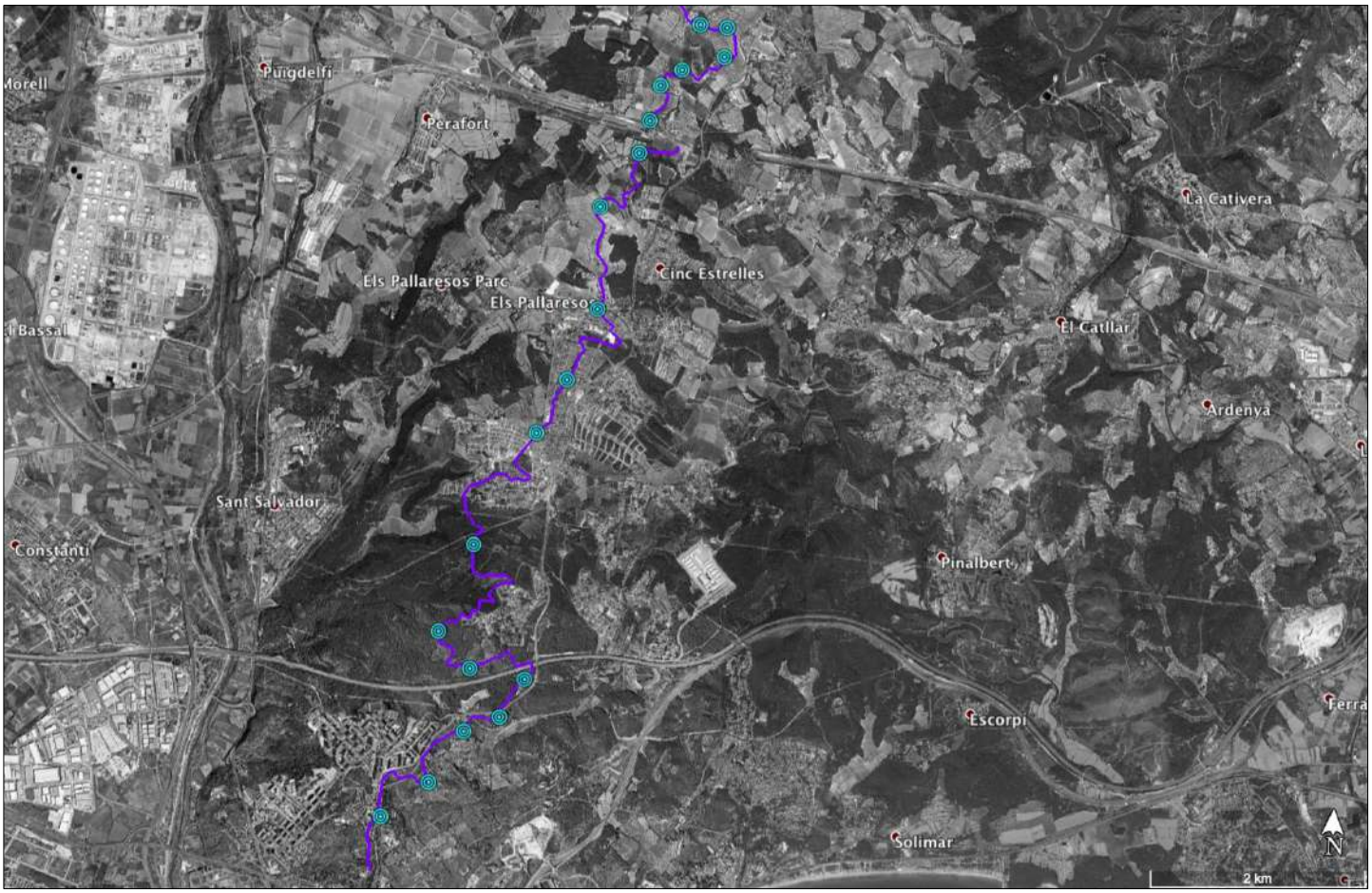

T-A005_TORRES DE LA MINA DE L'ARQUEBISBE

DESCRIPCIÓ

La Mina de l'Arquebisbe, construïda al s.XVIII (A006), conserva diverses xemeneies o torres, pous de registre, arquetes que assenyalen el canvi de sentit de la conducció, zones de decantació i purgues. Aquestes torres, també anomenades repiralls, permeten la ventilació de la conducció, i en total s'en conserven 58 al llarg de tot el recorregut de la mina des de Puigpelat a Tarragona. Són elements de forma cilíndrica d'uns 3 metres d'alçada coronada per un cos troncocònic. No totes les torres tenen exactament les mateixes proporcions ni elements, les alçades poden variar fins a un metre, i la base sembla que en diversos casos s'aproxima més aun oval que a un cercle. Essent construccions originalment de pedra, actualment molts es troben arrebossats amb morter de ciment, i han patit el pas del temps sobretot en la part de a coronació. Les torres més ben conservades, on es pot apreciar la part superior són: la Torre 19 (Vallmoll), la Torre 56 (Zona de les Terres Cavades a Tarragona) i la Torre 58 (Tarragona).

IMATGE

- Pàgina anterior i inferior: Iván Fernández (ICAC)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998). Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).

T001_TORRE DE LES AIGÜES

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Torres /Respiralls
PERÍODE: Modern

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Pla de Palau
COORDENADES UTM 31N: 353671.4 / 4553506

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

T001_TORRE DE LES AIGÜES

DESCRIPCIÓ

Punt d'arribada de la Mina de l'Arquebisbe a Tarragona quan aquesta tenia el punt final a la Part Alta de Tarragona. Es tracta d'una estructura de planta quadrangular adossada al mur, amb un registre la part superior i coronada per una teulada. Actualment es troba en desús, ja que la mina només abasteix fins als dipòsits de l'Oliva.

IMATGE

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.
- Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)
- Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998). Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).

T002_TORRE DE L'AIGUA DEL PASSEIG TORROJA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Torres /Respiralls
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: Tarragona
ADREÇA: Passeig Torroja 1
COORDENADES UTM 31N: 353677 / 4553544

DADES PATRIMONIALS
PROTECCIÓ: BCIL (B.1)

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
○○○○○

ACCIONS RECOMANADES:

Fotografia
no disponible

T002_TORRE DE L'AIGUA DEL PASSEIG TORROJA

DESCRIPCIÓ

Situació d'una possible torre d'aigua (castellum aquae), ja destruïda, procedent de la muntanya de l'Oliva. No obstant presenta dubtes en relació a la seva cota superior i posició, així com amb les dades de l'specus del Camp de Mart (C005).

BIBLIOGRAFIA

- POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.

T003_TORRE DE L'AGULLA

DADES GENERALS
TIPOLOGIA: Torre / Respirall
PERÍODE: Romà

LOCALITZACIÓ
MUNICIPI: El Catllar
COORDENADES UTM 31N: 359591.2 / 4559780.7

DADES PATRIMONIALS
BIL

INTERÉS PATRIMONIAL
●●●●○

ESTAT DE CONSERVACIÓ:
●●●●○

ACCIONS RECOMANADES:

T003_TORRE DE L'AGULLA

DESCRIPCIÓ

Torre d'equilibri o compensació que serveix per reduir la pressió de l'aigua d'una conducció i per controlar-ne la quantitat que hi passa. Es tracta d'una construcció massissa de diàmetre aproximat 1,5m i una alçada de quasi 13 metres. A la base s'aprecien restes d'un dipòsit de signinum.

BIBLIOGRAFIA

- Anna Ferré (ETSA-URV)

BIBLIOGRAFIA

- Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)

BIBLIOGRAFIA

Aleu, M. *L'Aigua a Tarragona*. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1995)

Aleu, M. *Les Fonts de Tarragona*. Manuscrit. Arxiu RSAT. (1986)

Aleu, M. *Pou de la Pl. de la Font*. Manuscrit. Arxiu RSAT

Bermúdez, A.; Palau, R.; Pujante, P.; Flandes, E.; Escoda, C.; Parra, P.; Rovira, J. *Estructuras romanas en el jardín de la residencia Mare de Déu de la Mercè (Tarragona)*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona (1989).

Blay J.; Anton Clavé, S. *El Patrimoni de molins de la demarcació de Tarragona: anàlisi i estratègies d'intervenció.* Tarragona: Diputació de Tarragona (2001)

Bosch, F.; Macias, J.M.; Menchon, J.; Muñoz, A.; Teixell, I. "La transformació urbanística de l'acròpolis de Tarragona". Gurt, J.M.; Ribera, A. (coord.), VI Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica (València 2003). Barcelona.

Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. *L'Aigua a la història de Tarragona: 200 anys de la seva arribada (1798-1998)*. Tarragona: Aigües de Tarragona EMATSA (1998).

Companys i Farrerons, I. *La Boella: un enclavament històric.* La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (2016)

De Ortueta, E. *La conquesta de l'aigua a Tarragona. Proveïments i vessaments*. Tarragona: Arola Editors (2002)

Fuentes i Gasó, Manuel M. *El Castell, Vila i Terme d'El Catllar: segles XII-XVIII*. El Catllar: Ajuntament d'El Catllar (1999)

Llop Tous, J. *Les Mines d'aigua al Camp de Tarragona: La Canonja.* La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví (1991)

Galán, J. *Centenario del abastecimiento de aguas. Memoria*. Tarragona (1899)

Miralles, Roger; Pujol, Antoni; Pujol, Agustín. *Josep M. Pujol de Barberà a Tarragona (1897-1949): l'arquitecte i l'espai*. Publicacions Universitat Rovira i Virgili (2019)

Macias, J.M.; Fiz, I.; Piñol, Ll.; Miró, M.T.; Guitart, J. (dir. científics). *Planimetria Arqueològica de Tàrraco*. Col·lecció Documenta, 5. Tarragona: ICAC (2007).

Reial Societat Arqueològica Tarraconense; Mesalles Nalda, F.; Tous Gomà-Camps, J. *El món de l'aigua. Història de l'abastament aigua a Tarragona*. Tarragona: EMATSA, Empresa Municipal Mixta d'Aigues de Tarragona, S.A. (1998)

Remolà, J.A.; Pociña, C.A. La "Font dels Lleons" (Tarragona). Aquae Sacrae. Agua y sacralidad en la Antigüedad. Girona (2011)

Sánchez Real, J. *Molino Papelero en Tarragona*. Tarragona (1974)

Inventari del Patrimoni Fluvial del Gaià (https://patrimonifluvialdelgaia.com/base-de-dades/)

POUM Tarragona. Catàleg de béns a protegir – Patrimoni Cultural. Publicació: 2013.